

Arbeidsinnvandrers møte med bygda

Kulturaktiviteters rolle i integrering av asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere bosatt i industrielle utkantkommuner

Universitetet
i Stavanger

Masteroppgave i Kunst - og kulturstudier

Institutt for Medie-, kultur- og samfunnsfag

Det samfunnsvitenskaplige fakultet

Universitetet i Stavanger

våren 2014

Anita Orheim

MASTEROPPGAVE I KUNST – OG KULTURSTUDIER

SEMESTER: Vårsemesteret 2014

**TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE: Arbeidsinnvanderers møte med bygda.
Kulturaktiviteters rolle i integrering av asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere
bosatt i industrielle utkantkommuner.**

FORFATTER: Anita Orheim

VEILEDER: Ragnhild Sjurseike

**EMNEORD/STIKKORD: Kultur, integrering, stedstilhørighet, kulturelle aktiviteter,
kulturell utveksling, kulturelle lavterskeltilbud, møteplasser, gratis språkundervisning,
relasjoner, tillit, trygghet, støtte, kjønn, generasjoner, innvandrerfamilier, EU,
arbeidsinnvandring, kompetanseinnvandring, henteekteskap, industri, offentlig sektor,
integreringsstrategi, integreringsprosjekt, kommune, Asia, Norge, Skottland, Øst
Europa.**

SIDETALL: 102 sider (eksklusivt litteraturliste og vedlegg).

STAVANGER: 21. februar 2014.

Sammendrag

Utvidelsen av EU og EØS i 2004 åpnet opp for fri arbeidsinnvandring i Europa. Dette har endret mange små industrielle lokalsamfunn i Norge fordi stedene opplever økt tilflytting av østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Bygder opplever fraflytting av yngre innbyggere som fører til utfordringer som lav befolkningsvekst eller å finne seg en ektefelle. Dette har ført til at henteekteskap fra Asia er blitt mer vanlig enn før i mange bygdesamfunn. En del av disse asiatiske innvandrerne starter egne bedrifter og ansetter andre asiatiske innvandrere, som ofte kommer på følge av familiegjenforening. Stat og kommuner utvikler i dag nye integreringsstrategier for å imøtekomme behovene og utfordringene som oppstår på småsteder på grunn av språk og kulturforskjellene som innvandringen fører til. Med utgangspunkt i problemstillingen: ” hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”. Studien viser hvordan asiatiske og østeuropeiske innvandrere i en kommune i Norge og en kommune i Skottland, opplever sin egen integrering og hvilken betydning kulturelle aktiviteter har for deres tilhørighet til stedet. Funnene viser at integrering er individuelt. Samtidig viser funnene at språkkunnskaper har en avgjørende rolle for både integrering og for deltakelse på kulturelle aktiviteter. Hovedfunnene viser at gratis språkopplæring og gratis kulturelle lavterskeltilbud i form av inkluderende møteplasser, er nøkkelen til en god integrering for innvandrerne. Gjennom å se på nasjonale integreringsstrategier i Norge og Skottland, ser en store forskjeller på nasjonale rammeverk som de to småkommunene arbeider ut i fra. Dette fører til ulike konsekvenser for integreringen til innvandrerne i de to kommunene. I Skottland har alle innvandrere rett på gratis språkopplæring mens i Norge, har arbeidsinnvandrere ikke rett på gratis språkkurs i følge Introduksjonsloven fra 2003 § 2. Skottland har i tillegg flere nasjonale kulturstrategier i praksis, som gir flere kulturelle lavterskeltilbud for innvandrere i småkommuner enn hva norske småkommuner tilbyr. Innvandrerne i denne studien erfarer denne forskjellen, og de viser til at følelsen av integrering henger sammen med kommunal praksis. Studien viser at innvandrerne i kommunen i Skottland sannsynligvis opplever en lettere integrasjonsprosess og sterkere tilhørighet.

“Jeg føler på en måte at jeg hører til her. Halve hjertet mitt er her og den andre halvdelen i hjemlandet mitt. Jeg føler tilhørighet til dette stedet, men samtidig har jeg en stor tilhørighet og sterke følelser til landet jeg ble født i”.

”Ezster” fra Skottland.

Forord

Livet sies å være en reise der du tar med deg erfaringer som du vokser på underveis. Dette kan vel mer enn noen gang stemme, både fysisk og metaforisk, ved å se på hvor mye vi reiser og flytter på oss. Min reise har lært meg å kjenne på kroppen hvordan det er å bli sett på som en utenfra, som en innvandrer. Dette fikk meg til å stille meg en rekke spørsmål om hvem jeg er og hva jeg representerer. Etter fem år i utlandet gikk reisen tilbake til Norge, og øynene mine så mitt hjemland med andre briller og med nye nyanser enn de jeg hadde før jeg flyttet. Jeg føler erfaringen beriker meg og dette er bakgrunnen for valget av oppgavens tema, integrering, stedstilhørighet og kulturaktivitetens betydning for integrering.

Det er mange jeg vil takke, men først og fremst takker jeg alle informantene og nøkkelinformantene mine for interessen dere har vist til prosjektet og alt dere har bidratt med. Min veileder Ragnhild Sjurseike har vært en god hjelp når jeg hadde skrivesperre, og når materialet vokste ut av proporsjoner. Takk Ragnhild, for din strukturerte og tålmodige natur.

Kjære François, hjertelig takk til deg for din omsorgsfulle støtte, forståelse og all god mat og drikke du har servert meg foran dataen de siste månedene. Du er verdens beste samboer.

Mine medstudenter og forelesere ved Universitetet i Stavanger; takk for motivasjon, trivelige stunder og for gode innspill til masteren. Jeg vil også rette en stor takk til familie og venner for all støtte dere har vist meg i denne tiden. Ole Christian, du fortjener en gullmedalje for korrekturlesning. Om jeg ikke kan gi deg en gullmedalje, så er i alle fall din hjelp gull verdt for meg. Tusen takk.

Anita Orheim

Stavanger, 21. februar 2014.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	1
Bakgrunn og problemstilling:.....	1
Empirisk avgrensing:.....	3
Oppgavens oppbygging:.....	5
Kapittel 2: Teori	6
Kultur og relasjonell samhandling:.....	7
Kulturaktiviteter og sosial samhandling:.....	8
Språk og kulturell betinget kommunikasjon:.....	9
Identitet og interaksjonisme:.....	10
Integrering:.....	11
Sted som en sosial arena:.....	12
Møtested, ” <i>common ground</i> ” og ”cultural citizenship”.....	15
Kulturell synliggjøring i arbeidsliv og kulturarvinstitusjoner:.....	18
Industribygda og relasjonell nettverksbygging:.....	20
Trygghet og kunnskap om kulturen:.....	21
Tid, familieetablering og kjønnsrollers betydning for integrering:.....	22
Kapittel 3: Metode og metoderefleksjon	24
Valg av metode:.....	24
Utvalg av informanter og kommuner:.....	26
Om å trå varsomt: behandling av sensitiv informasjon og tillitsbygging:.....	28
Personlige utfordringer underveis:.....	31
Utvalg av kategorier som understøtter problemstillingen:.....	32

Presentasjon av arbeidsinnvandrerne:.....	33
Presentasjon av arbeidsinnvandrerne i norsk kommune:.....	33
Presentasjon av arbeidsinnvandrerne i skotsk kommune:.....	34
Presentasjon av kommunalt ansatte i norsk kommune:.....	34
Presentasjon av kommunalt ansatte i skotsk kommune:.....	35
Metoderefleksjon:.....	36
Spesielle utfordringer:.....	36
Kapittel 4: Empirisk bakgrunn	37
Hvem er arbeidsinnvandrerer?:.....	37
Statistiske oversikter for arbeidsinnvandring:.....	38
Arbeidsmarked, etterspørsel og sosial dumping:.....	39
Innvandring som sosial og økonomisk ressurs:.....	41
Sammenligninger:.....	43
Politiske og kommunale retningslinjer for integrering i Norge og Skottland:.....	43
Den vestlandske kommunen:.....	44
Den nord skotske kommunen:.....	45
Likestilling og integreringslovverk i Norge og Skottland:.....	45
Kulturell inkludering, likestilling og mangfold.....	47
Språkopplæring i Norge og Skottland:.....	49
Sammenligninger:.....	49

Kapittel 5: Analyse: Barrierer og brobyggere	51
Språkkunnskaper:.....	51
Relasjoner:.....	57
Møtesteder og kulturell utveksling:.....	61
Lokal trygghet og støtte:.....	68
Generasjoner og kjønn:.....	75
Kulturelle tilbud, integrering og eget initiativ:.....	79
Om tilhørighet i et tidsperspektiv:.....	84
Integrering før og nå:.....	87
Kapittel 6: Drøfting: Integrering og kulturaktiviteter:	90
Integrering:.....	90
Kulturaktivitetens funksjon i integreringsprosesser:.....	94
Nasjonale og lokale forhold:.....	96
Kapittel 7: Konklusjon	99
Litteraturliste:	103- 109
Vedlegg:	
Vedlegg 1: Intervjuguiden.....	1:1 - 1:2
Vedlegg 2: Nasjonale kulturstrategier i Skottland.....	2:1 - 2:3

Kapittel 1: Innledning

Utvidelsen av EU og EØS i 2004 åpnet opp for fri arbeidsinnvandring i Europa. Dette har endret mange små industrielle lokalsamfunn i Norge fordi stedene opplever økt tilflytting av østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Bygder opplever fraflytting av yngre innbyggere som fører til utfordringer som lav befolkningsvekst eller å finne seg en ektefelle. Dette har ført til at henteekteskap fra Asia er blitt mer vanlig enn før i mange bygdesamfunn. En del av disse asiatiske innvandrerne starter egne bedrifter og ansetter andre asiatiske innvandrere, som ofte kommer på følge av familiegjenforening. Stat og kommuner utvikler i dag nye integreringsstrategier for å imøtekomme behovene og utfordringene som oppstår på småsteder på grunn av språk og kulturforskjellene som innvandringen fører til. Oppgavens tema er opplevelse av integrering, inkludering og stedstilhørighet hos arbeidsinnvandrere og betydningen av deltakelse i kulturelle aktiviteter som verktøy i slike prosesser. Tema er todelt ved at det tar for seg hva integrering er og samtidig ser på hvilken betydning sted og kulturelle aktiviteter betyr for integreringsprosessen. For det andre, ser oppgaven på integrering samt sted og kulturaktiviteters rolle gjennom øynene til asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Studiets mål er å fremme kulturens rolle som møteplass og sted.

Bakgrunn og problemstilling

Integreringsdebatter i norske media etterlyser behovet for å bedre integrering, slik at innvandrere kan få et bedre sosialt liv. Fafo-forsker Jon Rogstad (2013) nevner i en uttalelse til NRK at kun fem av ti nordmenn har innvandrere i sin nære omgangskrets, og at innvandrere synes det er vanskelig å komme inn i etnisk norske miljøer. Rogstad (2013) etterlyser mer satsning på det sosiale i tilknytning til integrering av innvandrere, og han mener det norske samfunnet må gå bort fra tankegangen som likestiller det å ha en jobb med å være integrert i Norge (Hammersland og Mon:2013). Samtidig er norske myndigheter bekymret over den lave andelen innvandrere som benytter seg av kulturelle tilbud i Norge (Kulturdepartementet 2011:18-19). Årsakene til at innvandrere ikke vil benytte seg av ulike kulturelle tilbud er nok komplekse, men kan det være en sammenheng mellom Fafos funn og tallene bak Kulturdepartementets bekymring? Kan det tenkes at tilrettelegging av kulturtilbud kan være av betydning for en bedre sosial integrering? Kan vi lære noe om integrering fra andre land, som for eksempel Skottland? Dette er noe av det jeg vil se nærmere på i denne studien.

Arbeidsinnvandrere er mer eller mindre ansvarlige for å klare seg selv i samfunnet siden de er i arbeid og har oppholdstillatelse. Dette fører til at vedkommende må selv ta ansvar for sin egen integrering og deltakelse, og dermed formingen av sitt eget forhold til stedet. Denne stedstilhørighetsprosessen kan skapes gjennom arbeidsplass, samvær med kollegaer og bekjente samt gjennom å ta del i ulike kulturelle og sosiale aktiviteter.

Ett av hovedspørsmålene er å se om tidsaspektet har noe å si for deres integrering ved å se på hvor lenge de har bodd på stedet. Det er ikke lenger bare storbyene som har utfordringer med økende innvandring. I utkantsteder som har hovednæring innen ulik industri, endrer denne økningen av nye fremmedspråklige og fremmedkulturelle sambygdinger måten de offentlige etatene må arbeide med integrering på.

Andre spørsmål som oppgaven håper å finne svar på, er hvorfor enkelte arbeidsinnvandrere ikke bruker ulike aktiviteter, og hvorfor de synes noen kulturaktiviteter inkluderer dem mens andre ekskluderer dem. Andre spørsmål vil ta opp hva arbeidsinnvandrere tenker om sin egen tilhørighet til stedet de bor på og om de trives der. Det vil også bli stilt spørsmål om hva de selv har gjort for å inkluderes, og hva andre i lokalsamfunnet kan bidra med for at arbeidsinnvandrere skal føle felleskap med innbyggerne, samt ha en følelse av tilhørighet til stedet. Arbeidsinnvandrere blir også spurt om hva som eventuelt bør endres for å trives i kommunen, og forteller om ulike tiltak eller prosjekter som fungerer, som bør beholdes eller eventuelt videreutvikles.

Flere studier hevder at kulturinstitusjoner og kulturelle tilbud er noe som i stor grad er forbeholdt majoritetskulturen i et land (Smith 2006:299). Det vil si at kulturinstitusjonene representerer en tradisjonell kulturarv som gjennom sine tilbud gjenspeiler den etniske hovedgruppens historie, verdier og interesser. På denne måten kan minoritetskulturer føle seg direkte eller indirekte ekskludert fra kulturelle tilbud og dermed fra det sosiale fellesskapet (Smith 2006:49). I samfunn som ikke ser behovene til minoritetsbefolkningen, vil det være vanskelig for dem å finne kulturelle institusjoner eller kulturelle tilbud som synliggjør dem, og som de kan identifisere seg med (Buciek og Juul 2008:119). Oppgaven skal kartlegge noen faktorer som oppleves som barrierer eller brobyggere i integreringsprosesser. Resultatene kan bidra til å peke på kulturelle tiltak og aktiviteter som oppleves inkluderende og om kan fungere som brobyggere for integrering.

På denne bakgrunn utledes følgende problemstilling: **”Hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”**.

Oppgavens problemstilling skal således utforske hva integrering er og hvorvidt kulturelle tilbud og arrangement kan bidra som et inkluderingsverktøy. Deretter belyses problemstillingens spørsmål gjennom asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandreres opplevelse av integrering på små industristeder i Norge og Skottland. Problemstillingen skal se på betydningen av å investere ressurser på kulturaktiviteter. Forskningen tar utgangspunkt i arbeidsinnvandreres subjektive opplevelse av kulturtilbud og kulturelle aktiviteter der de bor, i tillegg til deres individuelle opplevelse av inkludering og stedstilhørighet til sitt nye hjemsted. Jeg vil utforske om kulturtilbudene i kommunene har hatt noen betydning for arbeidsinnvandrernes personlige inkludering og følelse av stedstilhørighet.

Primærkilder er intervjuer med innvandrere og kommuneansatte. Studien vil utforske om arbeidsinnvandrerne og kommunalt ansatte har likheter og forskjeller i sin oppfatning av kulturaktiviteters bidrag i inkluderingsprosessen, samt om kommunene forstår hvilke behov og utfordringer arbeidsinnvandrerne har i forhold til å trives og finne tilhørighet på sitt nye hjemsted. Arbeidsinnvandrernes svar er sammenlignet med kommunalt ansatte sine erfaringer og opplevelse av arbeidsinnvandrernes kulturelle – og sosiale behov, integrering, inkludering og stedstilhørighet.

Empirisk avgrensning

Studien er en kvalitativ sammenligningsstudie av to anonymiserte industrielle utkantkommuner. Den ene er en kommune på Vestlandet i Norge og den andre en kommune i Nord-Skottland som jeg har kjennskap til. I oppgaven skal jeg sammenligne forutsetninger og realiteter fra både arbeidsinnvandrere og kommunalansatte i disse to kommunene.

Hovedtyngden av data er hentet fra intervjuer fra arbeidsinnvandrere og kommuneansatte i de to kommunene, samtidig som rapporter og andre kilder er brukt. Studien tar utgangspunkt i norsk samfunnsdebatt, og er skrevet ut i fra et norsk perspektiv med norske utfordringer. Skotske kilder er også brukt for å kunne sammenligne de to praksiser i sosial og politisk kontekst. Ellers er datainnsamlingen lik når det gjelder primærkilder. Problemstillingen er avgrenset til å ta for seg sted og tilhørighet i forhold til migrasjonsprosesser og globalisering,

og i hvilken grad kulturaktiviteter kan være et verktøy i disse prosessene eller ikke. Studien tar for seg to hovedgrupper med asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to spesifikke industrielle utkantkommuner, i en periode over seks år fra 2008 til 2013. Dette er blitt gjort for å konkretisere oppgaven både i forhold til et tidsperspektiv, stedsperspektiv og romperspektiv (hvem oppholder seg der og hva gjør de der).

Laurajane Smith (2006) påviser effekten av en dominerende autorisert diskurs innenfor kulturarvfeltet, og viser hvordan nasjonale rammeverk har innvirkning på hvilke kulturelle tiltak som fattes lokalt. Man kan også anta at nasjonale politiske rammeverk innen kultur og integrering kan få lokale konsekvenser for integreringspolitikken, og for hvilke kulturelle tilbud kommunene kan tilby. Det nasjonale rammeverket til Norge og Skottland vil fungere som en veiledning for de to kommunene, ved at de må arbeide ut i fra rammeverket og må forholde seg til dette når de skal arbeide ut nye kulturelle integreringsprosjekter. Det andre grunnlaget til utvelgelsen av en norsk og en skotsk kommune er derfor å se om forskjeller i nasjonal integreringspolitikk i disse to landene har betydning for lokale integreringsprosesser.

Skottland har om lag like mange innbyggere og innvandrere som Norge. Begge landene har opplevd en sterk økning av arbeidsinnvandring etter utvidelsen av EU i 2004, som har ført til at de måtte revidere sine velferdsordninger og sin integreringspolitikk for å imøtekomme arbeidsinnvandrernes behov. Vestlandet er den regionen i Norge som har størst arbeidsinnvandring fra Øst Europa. Nord - Skottland er den regionen med generelt høyest arbeidsinnvandring i Skottland, på grunn av et stort behov for rekruttering innen lokale næringer. Kommunene er valgt ut på bakgrunn av tidligere kulturelle inkluderingsprosjekter som disse to kommunene har gjennomført. Prosjektene var lavterskeltilbud og gratisarrangementer. Begge kommunene må håndtere nye problemstillinger vedrørende integrering, siden tilflyttingen har økt de siste årene med hovedvekt av mange østeuropeiske familier som har etablert seg i kommunene. De må ta hensyn til at hele arbeidsinnvandrerfamilier skal føle seg inkludert og få den hjelpen de trenger til å trives og fungere i samfunnet. Kommunene har arbeidet med ulike typer kulturelle aktiviteter for alle aldersgrupper, både med aktiviteter kun for innvandrere, og kulturutvekslende prosjekter med både innvandrere og lokale, med felles målsetning om å bedre stedstilhørigheten og trivsel hos innvandrere, samt unngå isolasjon og ekskludering fra samfunnet. Kommunene har i stor grad lik demografi, geografiske utfordringer fordi de er utkantkommuner, innvandrerhistorie,

industrialisert næringsliv og populasjon som gjør kommunene til interessante sammenligningsobjekter (*).

En av hovedavgrensningene i denne studien er å fokusere på arbeidsinnvandrere. Arbeidsinnvandrere ble valgt fremfor asylsøkere og flyktninger siden asylsøkere og flyktninger har andre rettigheter og utfordringer enn arbeidsinnvandrerne. For det andre har ingen av de to kommunene tatt inn asylsøkere eller flyktninger i denne seks års perioden. Asylsøkere og flyktninger er i mindretall i forhold til den økende arbeidsinnvandringen fra Asia og Øst Europa i begge kommunene (*).

Oppgavens oppbygging

Kapittel to presenterer teori som belyser temaene kultur, integrering, identitet, kulturaktiviteter og møtesteder som arena for sosial samhandling. Språkets betydning for integrering blir også sett på siden det er en forutsetning for kommunikasjon og kulturell forståelse. Sentrale begreper som *individuell integrering*, *common ground* og *cultural citizenship* blir vist til sammen med eksempler. I teorikapittelet blir eksempler fra Marc Augé, Sökrü Bilgiç Keld Buciek og Kristine Juul, Dolores Hayden, Thomas Hylland Eriksen, Roy Høibo, Doreen Massey, Laurajane Smith, Trond Thuen, Yi- Fu Tuan, med flere, vist til, for å drøfte problematikken rundt stedstilhørighet og identitet. Disse tar opp det å oppfatte sted som noe mennesket er knyttet til og ser på filosofien rundt menneskets skapte konstruksjoner, det psykologiske og det sosiale som ligger i stedstilhørighet samt hvordan dette er sammenflettet til identitet.

Kapittel tre tar for seg metoder som er brukt for å besvare problemstillingen. Det vil også vise til forskningsetiske utfordringer og tiltak som måtte settes i verk for å sikre personvern og anonymisering. Metodekapitlet skal belyse mine forventinger og reflektere over hvilke målsetninger i oppgaven som ble oppfylt.

Kapittel fire omhandler hvem arbeidsinnvandreren er og skal gi leseren bakgrunnsinformasjon og statistikk. Begge kommunene blir presentert sammen med kommuneplan, strategi, mål og utfordringer. Kapitlet legger vekt på å vise at nasjonale politiske rammeverk har konsekvenser for hvilke politiske beslutninger som tas lokalt i kommunene. Dette blir sett i lys av politiske retningslinjer for integrering i Norge og Skottland. Målet med å se på disse retningslinjene er å se på forskjeller og likheter i nasjonale rammeverk som de to utkantkommunene jobber under.

Deretter, i kapittel fem skal hovedfunnene i det empiriske materialet presenteres i analysen. Her blir alle intervjuene til informanter og nøkkelinformanter sett på og delt opp i sammenlignende hovedkategorier. Hovedkategoriene er språk, relasjoner, møtesteder og kulturell utveksling, trygghet og støtte, og kjønn og generasjoner.

I kapittel seks skal hovedfunnene settes i samband med teorien fra kapittel to for å drøfte funnene og fortolkningene av disse.

Avslutningsvis følger kapittel sju med konklusjon der alle kapitlene blir knyttet sammen og en helhet blir skapt gjennom å se om oppgaven har innfridd forventningene i innledningskapittelet. Her skal oppgavens konklusjon prøve å bevise at den har svart på forskningsspørsmålet, samt brukt teori og empiri i samsvar med det som står beskrevet i innledningen. Er der ting i oppgaven som ikke var mulig å finne ut av eller svare på?

Kapittel 2: Teori

Med utgangspunkt i problemstillingen: ” hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”, vil jeg i dette kapittelet presentere teori og tidligere forskning som kan belyse spørsmål om hva integrering er, og hvilken rolle sted og kulturaktiviteter kan spille i integrasjonsprosesser. Teorien belyser også noen tema rundt asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandreres opplevelse av integrering på små industristeder. Først tar jeg for meg noen teoretiske perspektiver knyttet til *kulturbegrepet, kulturaktiviteter og språk*. Deretter viser jeg til teori som belyser hvordan *integreringsbegrepet* er tolket i henhold til oppgavens formål. Videre drøfter jeg *tilhørighet* og *sted* gjennom teori som ser sted som en sosial arena. Begrepene møtesteder og *common ground* samt *cultural citizenship* knyttes til Dolores Hayden (1995), Roy Høibo (2001) og Trond Thuen (2003). De bidrar til å konkretisere kulturaktiviteter og kulturinstitusjoners betydning for integrering og stedstilhørighet på ulike måter og dermed belyser godt det problemstillingen tar opp gjennom det som blir behandlet i denne studien. Deretter blir teori som omhandler kulturell arv som en kontinuerlig prosess og arbeidsplassers rolle innenfor integrering belyst. I lys av dette, tar neste avsnitt opp industribygdas rolle for integrering og samhold. Deretter blir kulturforskjeller og det å stå utenfor en kulturell samhörighet belyst. I lys av dette, tar neste avsnitt opp industribygdas rolle for integrering og samhold.

Deretter blir kulturforskjeller og det å stå utenfor en kulturell samhørighet belyst gjennom tema som trygghet og tillit. Oppgaven skal sistnevnt ta for seg perspektiver som kan føre til stedstilhørighet over tid.

Kultur og relasjonell samhandling

Brian Fay (2010:55) refererer til at en standard definisjon av *kultur*, er at kultur sees som et kompleks sett av delte trosforestillinger, verdier og konsepter som gir en gruppe mennesker mening med livet og gir gruppen en ledetråd på hvordan de skal leve. Ofte blir kultur definert som en tekst hvor medlemmene lærer vokabularet og reglene for å kunne lese og bruke språket. Disse standarddefinisjonene forteller oss at mennesker er kulturbærere med særegne tradisjoner som gjør folk til det de er ved at kulturen gjennomsyrer dem mentalt, fysisk og sosialt og skaper deres identitet.

Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sajjad (2012) nevner at *kultur* ikke er en ting fordi kultur gjør kommunikasjon mulig. De beskriver kultur som et slags usynlig kontaktmiddel mellom mennesker. Ifølge Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad er det ikke kulturer som møtes i flerkulturelle samfunn, men det er mennesker som møtes. De begrunner denne uttalelsen ved å si at mennesker er produkter av sin egen kulturelle bakgrunn, og dette medfører at hvert enkelt individ har tilegnet seg sin egen kultur på en særegen måte gjennom bevisste og ubevisste valg. Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad (2012:45) hevder at kulturmøter mellom mennesker vil endre relasjonene til begge involverte parter etter første møte. De hevder videre at en reflekterer over møtet og erfaringene en har gjort, i tiden mellom første og andre møtet. I løpet av tiden det tar, endrer relasjonen seg, en begynner å bli kjent med hverandre. En barriere for et godt kulturmøte kan oppstå om den ene parten ikke ser på den andre personens kultur som like betydningsfull som sin egen. Dette kan i følge Hylland Eriksen og Arntsen Sajjad (2012:47) skje når en måler en fremmed kultur med sin egen, og hvor en synes innvandrers kultur er en dårlig etterligning av sin egen kultur. Dette blir kalt for *etnosentrisme*, som betyr å måle fremmede skikker og verdier opp mot en egens kultur. Ved å ha et etnosentrisk syn, vil en i følge Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:26) lettere akseptere innvandrere som har en kultur som ligner på sin egen kultur. Dette kaller Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:27) et eksempel på hva mange mener er en ”vellykket” integrering. De konkluderer med at en må heller være åpen og forsøke å sette seg inn i situasjonen til innvandrere ved å bruke empati og innlevelse, istedenfor å forvente at

innvandrerne skal gi opp sin egen identitet og meninger. Dette skal belyses videre i avsnittet om identitet og integrering.

Kulturaktiviteter og sosial samhandling

I tillegg til at kultur er kommunikasjon, er kultur det vi fysisk gjør sammen med andre. Sigmund Loland (2007:27) nevner at regjeringens stortingsmelding fra 1972 - 1973 tar i bruk betegnelsen utvidet kulturbegrep for å omfavne idrett og andre fritidsaktiviteter som en form for kultur, slik at disse aktivitetene ble likestilt med andre kunstformer som teater og opera. Videre utdyper Loland (2007:28) at aktiviteter i det utvidede kulturbegrepet som for eksempel innen idrett og kulturfeltet ble kalt kulturaktiviteter. Han nevner at kulturaktiviteter har to kjennetegn, og det første er at kulturaktiviteter er del av hverdagslivet og har egenverdi gjennom meningsfulle opplevelser som aktørene erfarer gjennom deltakelse og læring. For det andre kan kulturaktiviteter i følge Loland (2007:29) bidra med å styrke etablerte normer og verdier i en kultur, samt være med på å etablere nye kulturelle normer og verdier. Ut i fra hans syn på kulturaktiviteter tolker jeg det i retning av at kulturaktiviteter er alle typer relasjonelle meningsfulle aktiviteter en gjør i samhandling med andre medlemmer i et samfunn.

Mange steder er opptatt av å tilby kulturelle lavterskel tilbud eller aktiviteter for sine innbyggere. Et typisk kulturelt lavterskeltilbud vil være biblioteket. Grete Bergh (2009:152) nevner at bibliotekene er en åpen og gratis møteplass som alle i samfunnet kan benytte seg av. Hun presiserer at biblioteket har en rekke kulturelle aktiviteter som representerer mangfoldet til de som benytter seg av tilbudet gjennom flerspråklige bøker, aviser og filmer. Eller gjennom aktivitetene som arrangeres på biblioteket som datakurs, eventyrstund, kvinnegrupper og internasjonal uke Hun forklarer at biblioteket er det mest brukte offentlige kulturtilbudet for innvandrere i Norge. Jeg tolker kulturelle lavterskeltilbud som uformelle møtesteder som er inkluderende, åpne og gratis for alle i samfunnet.

Språk og kulturell betinget kommunikasjon

Marc Augé (2008:XVI) hevder at språk er en grense mellom oss og de andre, og at denne grensen kan flyttes på. I følge Augé kan en flytte på grensen ved å lære seg noen sitt språk, og dermed etablere et grunnleggende symbolsk forhold til vedkommende som viser respekt. På denne måten blir grensen mer som en overkommelig terskel. For å forstå kulturen en lever i, må en ifølge Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:24) beherske språket, siden språkbeherskelse gir en mulighet for å skjønne fremmede kontekster.

Antropologen Clifford Geertz sammenligner det å forstå en fremmed kultur med å skjønne en morsom vits. For å forstå vitsen må du ha kjennskap til konteksten. Hvis innvandrere snakker til lokale innbyggere på lokalinnbyggernes språk eller dialekt, vil ikke innvandrere bli oppfattet av innbyggerne som fremmede på lik linje som før. Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:27) hevder at språket gir tilgang til kulturell meningsforståelse, slik at det nye språket gir mulighet til og tre inn i en ny verden som før var ukjent. De konkluderer med, i likhet med Augé (2008), at å lære seg språket er den beste måten å oppnå en god kulturforståelse. Thuen (2003:13) vektlegger også at en god språkforståelse må ligge i bunn for å kunne gå inn i forskjellige sosiale sammenhenger, hvor en må knekke de sosiale kontekstene i språket. Samtidig hevder han at gode språkkunnskaper er en forutsetning for å kunne skjønne lokale dialekter, lokal humor og andre sosiale kontekster. Thuen utdyper at sosiale kontekster skaper en felles grense for de andre som ikke er derfra. Dette er noe som går seg til over tid og at en ikke må kjenne til alle kontekster for å trives.

Språket og kulturen vår blir ifølge Thuen (2003) det som skiller og forener mennesker. Dette sier Hylland Eriksen (2004:218) seg enig i. Han mener at mennesker enten forstår hverandres språk og kultur slik at det forener dem, eller så har en ulikheter som skaper skiller mellom dem. Hylland Eriksen presiserer at de fleste identitetsdebatter omhandler åpenhet og lukkethet, ved at grupper som enten kan være sosialt åpne for nye medlemmer, men kulturelt lukket ved at en ikke er åpen for kulturelle forskjeller. Den andre variasjonen han nevner er at gruppen kan være åpen for kulturelle forskjeller og nye impulser, men ikke vil ta opp nye medlemmer. Slik betegner han alle identitetsfellesskap som både lukkede og åpne. De fleste bedrifter er bevisst på at kulturforskjeller mellom de ansatte kan føre til språklige og kulturelle misforståelser. Disse misforståelsene kan få konsekvenser for helse og sikkerhet på arbeidsplassen, og kan ha betydning for trivsel og inkludering både på arbeidsplassen og i

samfunnet. Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:4) nevner at årsaken til at flere bedrifter er mer bevisst på dette nå enn før, er den økende bruk av arbeidsinnvandrere i lokale bedrifter, som tyder på at de er åpne for flere medlemmer, men det sies ikke noe om de er åpne til kulturforskjellene dette medbærer.

Identitet og interaksjonisme

Identitet ble tidligere sett på som noe stabilt som var gitt ved fødselen, og at identiteten definerte nasjonalitet, kjønn og klassetilhørighet. Nina Berg og Britt Dale et al.(2009:50) hevder at i dag ser vi på identitet som en kontinuerlig utvikling mellom mennesker og omgivelsene, og at identiteter skapes hele tiden og er foranderlige. Stuart Hall (2000:4) hevder at identiteter omhandler bruk av historie, språk og kultur i en prosess for ”å bli” istedenfor ”å være”. Slik blir ikke hvem vi er eller hvor vi kommer i fra avgjørende, men det legges vekt på hvem vi *kan* bli, hvordan vi er blitt representert og hvordan dette påvirker oss når vi representerer oss selv. Brinkmann og Hylland Eriksen (1996) er opptatt av en håndtering av kulturforskjeller som respekterer og forstår hverandres identitet, uten krav om å bli lik hverandre. Dette er ifølge Brinkmann og Hylland Eriksen ikke et mål, siden de andre kanskje ikke føler at de kan identifisere seg med den andre parten, eller ikke føler at de har noe til felles. Slik understreker de at en ikke skal forsøke på å assimileres, men heller bygge broer mellom forskjellene:

”Brobygging må finne sted mellom to punkter; en bro kan ikke henge i løse luften”

(Brinkmann og Hylland Eriksen 1996:5).

Brian Fay (1996:233) påpeker også at det ikke er et mål om å bli lik hverandre for å kunne forstå hverandre. Fay forklarer at det finnes bedre alternativ til assimilasjon og til *multikulturalisme*, som Fay best forklarer som en kulturell smeltedigel der alle kulturer blandes sammen til en kultur uten særpreg. *Interaksjonisme* er ifølge Fay et syn som insisterer at *jegets* identitet er nært knyttet opp til identiteten til den andre, og at *jeget* og andre er konstant i bevegelse ved at begge er like forskjellige. Fay går videre med at interaksjonister hevder at kulturell og sosial utvikling skal være selvutfordrende, lærende og gi en konsekvent vekst. Han beskriver interaksjonisme gjennom en metafor om en wok gryte med ulike ingredienser som forandrer smak uten å forandre form eller særpreg ved å bli kokt sammen. Fay (1996:234) konkluderer med at interaksjonisme fokuserer på kontakten mellom ulike

grupper og individer og på mutasjonene som oppstår gjennom sammenfletting og tilpasning. Å tilpasse seg tar oss videre inn i neste avsnitt hvor integreringsbegrepet blir belyst og drøftet.

Integrering

Når innvandrere må gi slipp på sin egen kulturelle identitet og bli like det etniske flertallet for å bli akseptert, kalles det i følge Hylland Eriksen (2001) for *assimilasjon*. Hylland Eriksen (2001:26) betegner *integrering* som en *pragmatisk mellomløsning*. Hans integreringsbegrep tillater innvandrere å bevare sin egen kulturelle identitet, og selv få velge hvor delaktige de vil være i å ta til seg den nye kulturen. Slik kan innvandrere selv få velge hvor mye eller lite de ønsker å inkludere den nye kulturen i deres hverdag, i språk, tradisjoner og verdier. Han nevner at med dette gir dem muligheten til å gi slipp på medfødte kulturelle identitetstrekk som de selv ønsker å bytte ut til fordel til nye kulturelle identitetstrekk. Integreringen blir på denne måten individuell for hver enkelt person slik også Sökrü Bilgiç (2000:17) definerer integrering:

”Innebærer at et menneske med sine individuelle, personlige og kollektive verdier (historie, kultur, kunst med mer) finner en plass i samfunnet, at personen er i stand til å bruke sin personlige identitet og kan bli verdsatt” (Bilgiç 2000:17).

Hylland Eriksens (2001) og Bilgiçs (2000) definisjon av integreringsbegrepet danner grunnlaget i denne oppgaven. Slik jeg forstår det, står en innvandrer fritt til å velge sitt miljø av mennesker de vil omgås med og hvor mye av den nye kulturen de ønsker å ta til seg. Det gir også mulighet og rett til å være annerledes kulturelt sammensatt enn flertallet i befolkningen, samtidig som en får aksept i samfunnet for den en er. Min forståelse av god integrering sidestilles med at en trives der en bor og at mennesker kan leve godt sammen side om side selv om de er ulike. Hylland Eriksen (2001) understreker at ”vellykket” integrering blir ut i fra dette integreringsbegrepet vanskelig å måle, siden integrering er individuelt. Bilgiç (2000:78) presiserer at en først har oppnådd en vellykket integrering når innvandrerens følelse seg integrert. Dette kan bare måles ut i fra vedkommendes egen opplevelse av sin situasjon, derfor handler integrering om følelser. Individuelle følelser tar oss over i neste avsnitt som ser på sted som en sosial arena.

Sted som en sosial arena

Verden blir mindre ved at vi har en fri internasjonal økonomisk handel mellom ulike steder verden over. Slik blir små steder knyttet til større steder både nasjonalt og internasjonalt, ved at bedrifter har kontor og hovedkontor på ulike steder. I tillegg reiser og flytter vi mer på oss enn før, slik at vi har mer kontakt med forskjellige mennesker og ulike kulturer. Det er dette som i følge Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:4) kalles for *globalisering*.

Tim Cresswell (2011:7) mener at et *sted* er alle steder som folk har gitt mening og at mennesker er knyttet til disse stedene på en eller annen måte. Augé (2008:25) har utviklet følgende begrepspar, ”*place*” eller sted, og ”*non-place*” eller et ikke-sted, for å gi steder sosial mening. Han presiserer at et sted behøver ikke å være enten sted eller ikke-sted, men at dette er relasjonsbetinget og individuelt. Augé utdyper at *non-place* er steder hvor mennesker ikke føler de opplever sosial samhandling med andre og at stedet ikke gir mening for dem. Et ikke-sted kan i følge Augé være steder vi oppholder oss på uten å tillegge disse stedene noen spesiell mening. Han nevner steder som kjøpesentre eller en kafé der folk sitter hver for seg uten å samhandle som et godt eksempel på et ikke-sted. Her legger Augé vekt på at skilting forteller mennesker hvordan de skal forholde seg på stedet ved at det gir menneskene begrensninger og regler for hvordan en skal forholde seg. For eksempel nevner han at skilter formidler at vi ikke kan snakke i mobilen, må bruke kredittkort, må være stille eller ikke kan røyke. Dette kan i følge Augé (2008:63) føre til at mange føler dette som barrierer.

I tillegg til disse fysiske ikke-stedene betegner Augé (2008:27) Internet og andre sosiale medier som nye virtuelle ikke- steder hvor vi bruker mye av vår tid. Augé skrev dette før sosiale medier ble så betydningsfulle for vårt hverdagsliv som de er i dag. Det kan nok diskuteres i dag om sosiale medier er ikke-steder eller antropologiske steder. Det blir for vidt å diskutere dette her, men mange opplever nok i dag sosiale medier som antropologiske steder som gir mening. Dette har betydning fordi flere av mine informanter nevner sosiale medier som viktige steder for relasjonsbygging, og et middel for å opprettholde relasjoner til slekt og venner i sitt hjemland.

Definisjon av et godt sted (*place*) mener Augé (2008:VIII) er et antropologisk sted der sterke sosiale bånd knytter innbyggerne sammen og som gir mening for de som bor der. Et antropologisk sted, gir hver enkelt innbygger muligheten til å få dekket sine behov ved at stedet har tilrettelagt for deres sosiale og kulturelle behov. I tillegg nevner han at infrastruktur,

offentlige steder og samlingspunkter på stedet må være tilgjengelige for alle i samfunnet. Dette stedet er i følge Augé (2008:43) et godt sted fordi menneskene har investert i at stedet skal gi mening både i nåtiden og i fremtiden for de som bor der.

Agnete Wiborg (2003:129) hevder at menneskers identitet i dag i mindre grad er knyttet til spesifikke geografiske steder enn før. Dette har sammenheng med den økende globaliseringen som fører til at vår identitet kan baseres på våre bevisste valg om tilhørighet til flere steder samtidig. Slik forklarer Wiborg at steder gis forskjellig mening og forskjellige roller for mennesker som fører til en ny identitetsutforming. Et spesifikt sted kan på denne måten få en unik mening for hvert enkelt individ. Hun går videre med å utdype at hvordan folk oppfatter og forholder seg til steder og hvordan de samhandler med andre, står i sammenheng med hvordan personen subjektivt opplever stedet. Denne subjektive følelsen om forestilingen av stedet er i følge Wiborg (2003:127) med på å forme individets identitet.

Et annet viktig punkt hun tar opp, er stedet sin viktige funksjon som sosiale arenaer hvor identitet blir bekreftet og identitet skapes i samhandling med andre. Disse grunntankene til Wiborg (2003) er i samsvar med Doreen Masseys (2011) tanker rundt stedstilhørighet og globalisering i artikkelen *A Global sence of Place* som ble utgitt i 1991 og senere gjengitt i Tim Cresswells (2011) bok *Place*. Massey (2011) stiller her spørsmålstegn til tidligere oppfatninger rundt rotfast identitet gjennom globaliseringen og konsekvensen dette har for steder. Hun problematiserer sted og identitet som en konsekvens av globaliseringen. Massey sier her at globaliseringen førte til endringer hvor folk i ulike verdensdeler fikk tilgang til hverandres produkter, klær og mat fra andre kulturer. Dette skapte nye møter, økt arbeidsmigrasjon, endrede varehandelsmønstre og nye tradisjoner hvor mennesker verden over fikk mer like konsumvarer (Cresswell 2011:54).

Massey stiller her spørsmål til hvordan mennesker kan oppleve stedsfølelse i en global verden der vi oppholder oss mindre på ett sted, men reiser ofte (Cresswell 2011:63). Svaret hennes konkluderer med at alle steder har en spesiell sammensetning av menneskelige ressurser og relasjoner, fra forskjellige kulturer og bakgrunn. Dette blir for Massey det som skaper verdier og gir mening til stedet og de som bor der, slik at stedet skiller seg ut i fra andre steder i verden ved å ha unike egenskaper og ressurser som ikke andre steder har, basert på sammensetningen av de forskjellige menneskene (Cresswell 2011:68). Ved å definere sted slik som hun nevner her, blir sted gitt en helt unik relasjonell og sosial sammensetning hvor

stedet blir en møteplass. Ved å se sted i lys av relasjoner på denne måten, kan en ikke begrense stedet fysisk ved at det opphører ved kommunegrensen, fordi Massey presiserer at relasjonene og de sosiale nettverkene går ut over grensene og til forskjellige steder i verden. Hun viser her til at alle steder er dynamiske og skapes gjennom sosial samhandling, sosiale aktiviteter og relasjonsbygging mellom mennesker som knytter individene sammen. Aktivitetene og samhandlingene mellom mennesker er dynamiske prosesser og slik blir også steder prosesser som endrer seg med menneskene som bor der (Cresswell 2011:69).

Videre konkluderer Massey med at steder ikke har *en* identitet og historie, men er sammenflettet av ulike identiteter og historier som skaper stedets særegenhet. Hun ser på globaliseringen og nye sosiale relasjoner som en kilde til berikelse og fornyelse for steder som er med å utvikle stedet videre. Massey viser til at en må tenke nytt i forhold til møteplasser ved å fremme hvem en er og hva en kan gjøre sammen for stedets fremtid, istedenfor at en blir knyttet til en spesifikk kultur eller geografisk samfunn (Cresswell 2011:70).

De innledende tankene til Wiborg (2003) om sted som en subjektiv opplevelse, tar oss videre til stedsforskeren Yi-Fu Tuan (2011:166) som på 1970- tallet utviklet begrepet *sense of place* som best kan beskrives som mennesker sin følelse av et sted gjennom at man føler at stedet er unikt og har sin egen identitet i forhold til andre steder. En kan i følge Tuan (2011:185) raskere oppnå en følelse av stedstilhørighet til steder som en føler en gjenkjennbarhet til. Dette utdyper han ved at stedet representerer mange av vedkommendes sine verdier og interesser gjennom de miljøene som eksisterer på stedet. Her nevner Tuan at noen kan ha et ønske om å bo langt ute på landet for å unnsnippe byens kaos, eller for å dyrke fritidsinteresser. Slik kan stedstilhørighet skapes til et sted som en ikke har bodd på i det hele tatt, eller til et sted der en kun har oppholdt seg i kort tid.

Som Thuen (2003) påpeker, kan flyktninger og arbeidsinnvandrere ha et annet forhold til steder og uskreve kulturelle rammeverk enn fastboende. Immigrantenes forhold til sted kontrasterer i følge Thuen at de er ulike de fastboende. Mange innvandrere kan derfor føle at de må søke aksept og bekreftelse på at de har boret til stedet. Andre innvandrere kan oppleve at stadig flytting til nye steder er en befrielse og en del av deres identitet. Videre understreker Thuen at midlertidig bosatte innvandrere kan oppleve stedet og levestedet der de bor, som påtrengende siden det kan oppleves som flyktig og påtvunget. For fastboende kan stedet og relasjonene være det som knytter identitetsbånd, likhet og tilhørighet mellom innbyggerne.

Deres relasjoner og tilknytninger til stedet presiseres av Thuen (2003:12) som et identitetsmerke, som gir dem en subjektiv forestilling om likhet og tilhørighet med de andre fastboende på stedet. Disse identitetsmerkene går bakover i mange generasjoner og er bygget på like kulturelle og historiske tradisjoner. Det komplekse ved stedstilhørighet er at innvandrerne kan føle seg plassert mellom barken og veden, gjennom å føle savn og sorg etter fødestedet de reiste ifra og føle splittelse i forhold til det nye, foreløpig fremmede stedet de oppholder seg på. Noen kan i følge Thuen føle seg hjemløs mens andre føler seg frigjort uten tilknytning til et sted. Han understreker at andre innvandrere kan etablere sitt hjemsted på det nye stedet ved å ta vare på enkelte kulturelle sider fra hjemlandet og tilpasse seg nye væremåter gjennom å innlemme nye kulturelle inntrykk. Thuen konkluderer (2003:15) med at det å flytte til et nytt sted ofte kan være med å endre folk sin oppfatning av stedet de reiste i fra. Det er ikke bare steder som kan endre oppfatningen vår. I neste avsnitt ser vi på betydningen av møtesteder har for relasjonene som skapes på et sted.

Møtested, ”common ground” og ”cultural citizenship”

I følge Thuen (2003:23) behøver ikke medlemmene i lokalsamfunnet å stå hverandre nær, men ved at de deler erfaringer, kommunikasjon og forståelse av stedet, danner det seg et kulturelt fellesskap selv om alle er forskjellige. Videre mener han at møtestedet har betydning for stedstilhørighet siden møtestedet gir rom for samhandling med andre. Thuen (2003:24) presiserer at markeds plasser, torg eller andre sosiale samlingssteder er viktige steder i hverdagens rutiner, ritualer og stedets historie. Ved å oppholde seg der og ta del i det som skjer blir en del av samfunnet.

Roy Høibo (2001) viser til betydningen av kulturforståelse gjennom integreringsprosjektet *Den Lange Vegen*. Her belyser han et vellykket utstillingsprosjekt på Ryfylkemuseet, Sand kommune, som inkluderte både flyktninger fra Bosnia- Herzegovina og de lokale innbyggerne. Ryfylkemuseet ble tildelt ”*Føniks priset*” på den Nordiske museumsfestivalen i 1998, og i 1999 ble de Årets museum i Norge på grunn av sitt engasjement i integrering og flerkulturell utfordring. I følge Høibo opplevde Sand kommune på 1990-tallet at flyktningene fra Bosnia - Herzegovina ikke trivdes og at lokalbefolkningen holdt avstand fra dem. Høibo og andre antok at ekskluderingen og fremmedfrykten oppstod på grunn av mangelen på kunnskap om hverandre. Dette måtte i følge Høibo endres for å forebygge konflikt og for å øke integreringen i kommunen.

Resultatet ble en utstilling der flyktningene bidro med materiale og fortellinger basert på sine erfaringer om å flykte og å komme til Norge. De lokale innbyggerne ble gjennom utstillingen kjent med flyktningenes historie og kultur. Høibo understreker at det er i samhandling med andre at en kan skape en slik forståelse med hverandre. Denne type vellykket kulturell utveksling ble en del av integreringen til flyktningene. Det skapte stedstilhørighet og brøt ned barrierene mellom flyktninger og lokale innbyggere. For han omhandler tilhørighet og identitetsbygging om menneskelig samhandling, og å kunne ta del i ulike fellesskap. For å kunne forstå prosessene som skjer på et sted, må vi i følge Høibo forstå at folk former steder. Deretter må vi utvide vår forståelse av hvordan dette skjer.

Høibo presiserer her at kulturinstitusjoner har et unikt potensial for å være en promotør i integrasjonsprosessene gjennom å satse på å skape felles møtesteder eller en ”*common ground*” som han kaller det. Som møtesteder kan kulturinstitusjoner ta del i en kulturell prosess for å utvikle kulturell kompetanse og forståelse, og slik ta del i samfunnsforming. Her nevner Høibo nøkkelord som likhet og fremtid, som positive akselerasjonshjul i de kulturelle integreringsprosessene istedenfor å fokusere på ulikheter og uenigheter. Han konstaterer at en må finne aktiviteter for alle uavhengig av kulturbakgrunn. Det må bygges opp et ønske om felles fremtid i stedet for individuell historie. For og lykkes må en fokusere på menneskene som bor på stedet og ikke fokusere bare på de gamle tradisjonene, slik også Laurajane Smith (2006) påpeker. Høibo presiserer også i likhet med Smith (2006) at samhandling mellom innvandrere og lokale innbyggere er et viktig ledd i integreringsprosessen. Når dette ligger til rette, hevder han at begge parter kan utvikle en kulturforståelse av hverandre som styrker relasjoner og bryter ned barrierer og fordommer som ellers kan skape konflikter.

Høibo tar også opp betydningen av kunnskap om innvandreres historie og kultur, og at innvandrere får ta del i vår kultur og tradisjoner slik at en kan bygge en samtid og fremtid sammen. Dette mener Høibo bidrar til å skape identitet og trygghet i møte med mennesker fra ulike kulturer. Han understreker at deltakelse i kulturelle og sosiale aktiviteter ikke alltid er en selvfølge, som også Smith (2006) er opptatt av. En kan ifølge både Høibo (2001) og Smith (2006) bli ekskludert på grunn av mangel på tilegnet kunnskap om stedet og historien, og at en ikke har etablert relasjoner til menneskene i nærmiljøet. Høibo hevder at et lite norsk bygdesamfunn kan by på store utfordringer når sentrum består kun av et par butikker. Han legger til at om en også tenker på de store avstandene mellom små steder er det ofte utenkelig

å gå disse distansene, så på denne måten blir folk uten bil isolert der de er. Han understreker derfor at det er viktig å tilrettelegge slik at alle kan komme seg til og fra aktivitetene og møteplassene. Både Høibo (2001) og Smith (2006) presiserer verdien av demokratiske møteplasser som gir mening for samvær, uavhengig av nasjonalitet, verdier og interesser istedenfor å satse på at alle skal benytte seg av kulturelle tradisjoner som speider eller husmorlaget.

Common ground begrepet til Høibo kan også knyttes til begrepet *cultural citizenship* av Dolores Hayden (1995:8). Begrepet kan forklares som et kulturelt borgerskap hvor identitet skapes gjennom en følelse av kulturell tilhørighet istedenfor et nasjonalt borgerskap. Ifølge Hayden (1995) åpner denne måten å se tilhørighet på opp muligheten for å tilhøre en eller flere kulturer som ikke er den samme som den du er født inn i. Tilhørighet gir på denne måten mennesker muligheten til å danne sin egen identitet og selv velge sin tilhørighet til en eller flere kulturer som en deler verdigrunnlag med. Hayden (1995:12) presiserer at offentlige kulturinstanser som gjenkjenner og anerkjenner sosialt mangfold i et samfunn, kan bidra som grunnsteiner i nye tilnærminger til offentlig historie - og bevaringsarbeide. Festivaler, internasjonal uke og andre kulturelle sammenkomster kan hjelpe til med å definere kulturell identitet på stedet ved å bruke det kulturelle landskapet som stedet er. Selv om disse hendelsene er midlertidige, vil de i følge Hayden (1995:38) ha en høy symbolsk verdi for beboerne og for å bygge et kollektiv minne for de som deltar. Deltakelse i slike arrangement fører til at mennesker inngår i de historiske og kulturelle sosiologiske relasjonene som omgir stedet, som binder innbyggerne sammen, og som skaper stedets fortelling. Hayden (1995:42) understreker at slike prosjekt ikke krever svære budsjetter og er forholdsvis enkle å koordinere. En kan også i samband med prosjekter skape forskjellige kunstuttrykk som er med å skape en forsterkende effekt av de ulike historiene og mangfoldet i samfunnet. Hayden (1995:7) påpeker hvor betydningsfullt det er at offentlige institusjoner synliggjør alle som bor på stedet i fortellingene om stedet. Dette tar oss inn i det neste avsnittet som omhandler flerkulturell synliggjøring i kulturarvinstitusjoner og i arbeidslivet.

Kulturell synliggjøring i arbeidsliv og kulturarvinstitusjoner

Bilgiç (2000:79) er opptatt av synliggjøring som en del av integreringen. Han mener at en forutsetning for at et individ skal føle seg integrert i samfunnet, er at vedkommende klarer å synliggjøre seg ved å ta del i det som skjer på stedet og lære seg nye ting. I dag er der mange innvandrere som ikke føler seg synliggjort i samfunnet siden de snakker et annet språk og har en annen kulturfortolkning. Konsekvensene av dette er i følge Bilgiç, at de ikke føler de blir sett på som komplette individer, hvilket kan føre til at mange innvandrere velger å leve i ganske lukkede grupper med "sine egne" fra eget hjemland. Mange innvandrere arbeider veldig mye for å få aksept fra arbeidsgiver eller i frykt for å miste jobben. En slik arbeidssituasjon oppmuntrer i følge Bilgiç (2000:80) til diskriminering fordi arbeidsgiver har makten og overtaket. Innvandrerne kan også her stå i fare for å bli utnyttet ved at de er opptatt av å fremstå som gode arbeidere og bli godt likt.

Keld Buciek og Kristine Juul (2008:109) viser til at den nasjonale historien i arbeidsinnvandreres vertsland mangler anerkjennelse og synliggjøring av rollen arbeidsinnvandrere har hatt, ved at de har arbeidet og bidratt med å bygge opp lokal industri og samfunn i Danmark over flere tiår, noen så lenge som tilbake til 1960- tallet. Integreringsprosesser og nasjonale institusjoner som ikke anerkjenner arbeidsinnvandrere og andre innvandreres kultur som en del av den nasjonale historien, gjør at innvandreres stemme ikke blir hørt og deres kulturelle behov ikke blir sett. I mangel på aksept og å bli sett, må innvandrere finne andre steder for å dyrke sin egen kultur og religion. Her hevder Buciek og Juul (2008:121) at hjemmet får en sentral funksjon som et historisk sted hvor en kan praktisere sin egen kultur alene eller sammen med andre, som en betryggelse og påminnelse om sin egen identitet. Dette viser at arbeidsinnvandrerne har en annen identitetsrolle utenfor husets fire vegger enn den de har når de befinner seg hjemme hos seg selv. Hylland Eriksen (2004) er også opptatt av at mennesker har mulighet til å ha ulike identiteter som er situasjonsbestemte. I følge Hylland Eriksen (2004:7) kan man være norsk eller polsk, men ikke samtidig. Folk veksler mellom å gå inn og ut av identiteter ut i fra hva situasjonen krever av en. Smith (2006:53) forklarer dette ved at hvert individ har forskjellige identitetslag som muliggjør at en kan skifte tilhørighet innenfor en rekke ulike grupper og samfunn.

Buciek og Juul (2008:119) hevder at alle kulturarvprosjekter kan ekskludere grupper som bryter med den kulturelle nasjonal arven landet har fremmet som sine meningsbærende og dominerende kulturelle verdier i samfunnet. De hevder også at mange innvandrere kan være med på å forsterke usynliggjøringen sin, ved å gi slipp på sin egen kulturelle identitet for å passe inn. De hevder at innvandrere som tilpasser seg for mye til den nye kulturen, står i fare for å miste seg selv ved å bli usynlig og at innvandrere heller må få aksept for hvem de er slik at de blir synlige i samfunnet. Smith (2006) har også kritisert hvordan offentlige institusjoner har brukt kulturarv som et maktmiddel for å fremme og etablere den vestlige eliteklassens kultur, identitet og historie. Dette blir i følge Smith (2006:299) gjort på bekostningen av andre kulturer og minoriteter som blir undertrykt, ignorert og ekskludert fra å formidle sin egen kultur og historie. Smith bruker begrepet *authorized heritage discourse* (AHD), eller autorisert kulturarvdiskurs, som dominerer kulturarvfeltet og er sterkt knyttet til nasjonale historier.

Kulturarv er i følge Smith (2006:48) identitetsskapende gjennom å fremme ideer om menneskers verdigrunnlag som noe varig som er knyttet til identitet. Måten kulturarv fungerer på i praksis, hindrer mange grupper i å få dyrke sin egen identitet og kultur. Smith (2006:49) påpeker at ved å knytte kulturer til det nasjonale, blir andre grupper ekskludert fra diskusjoner om kulturarv og formidling av kulturarv i kulturinstitusjonene. Kulturarv er i følge henne levende og dynamisk, og kan forstås som kulturelle prosesser som skjer på et sted eller på spesielle steder. Her viser Smith (2006:83) at kulturarv er noe som skapes av mennesker. Relasjonsbyggingen som skapes gjennom sosiale og kulturelle fellesverdier konstruerer i følge Smith meninger og forståelse av fortid og nåtid og framtid. En kan med dette konkludere med at samfunnet og staten trenger nye måter å tenke offentlig kulturarv på, der målet blir å inkludere et bredt spekter av de som bor både i nasjonen og i nærmiljøet. Høibo (2001) understreker også det som Smith (2006) ville kalle for en autorisert diskurs. Han nevner at kulturinstitusjonene selv, der i blant museene i utkant Norge, er bygget for å vise Norges kulturhistorie og kulturarv med vekt på 1700 til 1900 tallet for å representere hvem ”vi” er. Dette fører til at samtidsprosjekter og fremming av andre kulturer ikke blir prioritert på lik linje med majoritetskulturens prosjekter. I tillegg nevner han at små steder har behov for nye måter å tenke kulturarv på, gjennom å skape samarbeidsevne for inkludering av alle som bor i nærmiljøet. Dette tar oss videre inn i neste avsnitt som tar opp hvordan industribygda styrker sine sosiale bånd.

Industribygda og relasjonell nettverksbygging

Thuen (2003:27) nevner industrisamfunnet i Ålvik i Hardanger og hjørnesteinsbedriften Bjølvefossen A/S som et godt norsk pionereksempel på bedrifter som kan bidra med å skape trivsel og samhold for arbeidere og lokalsamfunn. Hjørnesteinsbedriften gikk målrettet inn for å gjøre Ålvik til et trivelig sted for alle å bo, ved at det ble lagt ned store økonomiske ressurser på kultur og ny arkitektur. Tor Halfdan Aase og Erik Fossåskaret (2007:103) forklarer at bedriften i Ålvik fikk innbyggerne med på en identitetsgivende omdømmebygging av Ålvik hvor Ålvikerne engasjerte seg på tvers av store lokale forskjeller både i makt og materielle levevilkår. I 1957 ble Bjølvefossen A/S medlem av foreningen ”kunst på arbeidsplassen” hvor bedriften holdt billedutstillinger og var i følge Fossåskaret (1999:156) med på å skape interesse rundt litteratur blant arbeiderne sine, for å nevne noe av tiltakene. Dette viser til at ideen om bedriften som en betydningsfull bidragsyter til det sosiale og det kulturelle, som knytter folk sammen på et sted, ikke er et nytt fenomen.

Fysisk er bygda et sted med spredt bebyggelse og avstand mellom mennesker fører til at en ikke omgås så mange ulike mennesker som om en bor i by. Bygda kjennetegnes i følge Berg og Dale et.al (2009:187) mentalt som et samfunn med tette sosiale relasjoner som er både positive og negative ved å gi både trygghet og sosial kontroll for hva som er sosialt akseptabelt. Asle Høgmo (2002:27) har undersøkt by og bygd som viser til ulike forhold i relasjonsbygging mellom mennesker. Høgmo påpeker at et sentralt trekk ved bygdesamfunnet er at folk på bygda er tettere knyttet til hverandre gjennom mange forskjellige sosiale bånd mens relasjonene mellom folk i by er mer fragmentert, uten den sterke sosiale tilhørigheten som en finner på bygda. Ut i fra hans ståsted, kan en si at arbeidsinnvandrere bosatt i en bygd burde ha større muligheter for å bli kjent med lokalbefolkningen enn de som er bosatt i byen. På denne måten presiserer Høgmo (2002:191) at bygda tilbyr et annet møte mellom innvandrere og det norske samfunn ved at bygdesamfunnet har både menneskelige relasjoner og samfunnsrelasjoner organisert ut i fra et rammeverk om et moralsk fellesskap. Gjennom sterke sosiale bånd og moralske retningslinjer bærer også bygda preg av sterk sosial kontroll på hva som er godtatt eller ikke godtatt oppførsel. Han nevner til slutt at de fleste små steder eller bygder har en mer anonym diskriminering av innvandrere enn i byer, hvor en opplever mer direkte diskriminering.

Thuen (2003:16) hevder at mange arbeidsinnvandrere flytter dit det er best muligheter for arbeid, og der de har mange muligheter til å utvikle seg personlig. Vi er alle knyttet til mange ulike fellesskap og ofte vil innvandrere velge å være med ressurssterke mennesker som kan bidra og hjelpe dem. Dette kan i følge Thuen virke litt rart for mange som er opptatt av å være med folk som en er oppvokst med eller er i slekt med. En kan tydelig se dette i industrisamfunn med mange arbeidsinnvandrere som henger sammen uten å blande seg mye med lokalbefolkningen. De som er fra samme land har muligheter og ressurser til å forstå og hjelpe hverandre. Thuen (2003:21) sier en kan også se dette hos innvandrere med ulik nasjonalitet som har til felles at de er uten i fra og ikke har familie på stedet. Dette skaper en felles plattform og felles interesse for å hjelpe hverandre. Det kan også være at innvandrerne søker forskjellige lokale sosiale nettverk, personer eller organisasjoner som tilbyr aktiviteter eller støtte som er interessante for dem. Videre hevder han at hva slags fellesskap en føler tilhørighet til er avhenging av om en definerer seg som del av et fellesskap eller føler seg utenfor et fellesskap. Ved å kontrastere seg i forhold til ”de andre”, på innsiden eller utsiden, kan en ha mange ulike stedlige tilknytninger gjennom og har bodd på flere steder. Dette tar oss rett inn i neste avsnitt som omhandler det å være på utsiden eller ikke å føle seg trygg på den nye kulturen en omringer seg med.

Trygghet og kunnskap om kulturen

En utenforstående eller en ”outsider” betyr og ikke kjenne til et sted eller en nasjon sine normer og kulturelle regler. Dette kan ifølge Berg og Dale et al.(2009:52) være skremmende for «outsidere», i forhold til ”innsidere” som har lært alt om samfunnet og kulturen innenfra. De nevner eksempler på en ”outsider” kan være at vedkommende har flyttet fra storby til bygd, der ting blir gjort annerledes, for eksempel ved at noen kvinner velger å være hjemme med barna sine til barna begynner på skolen istedenfor å gå i jobb. En ”outsider” kan også ha en annen alkoholkultur enn den som er på stedet, slik at en kan føle seg ukomfortabel i sosiale settinger med alkohol (Berg og Dale et al. 2009:52).

Fremmedfrykt skyldes i følge Bilgiç (2000:27) mangel på kunnskap om hverandre, hvor en generaliserer grupper gjennom for eksempel media sin vinkling på kriminelle saker hvor innvandrere er involvert. Integrering oppnås ifølge Bilgiç (2000:51) når innvandrere etablerer en vilje til å være åpen for nye impulser, samtidig som de skaper en forståelse av det offentlige systemet og samfunnsstrukturene som støttende. Han hevder at det kan være

problematisk å få innvandrere med på ulike aktiviteter hvis innvandrerne ikke er kjent med aktiviteten. Hvis en på grunn av kulturelle forskjeller ikke ser poenget med en aktivitet, er det mindre sjanse for at en vil delta. Bilgiç (2000:77) mener at ved å bli kjent med innvandrere som en vil ta med på ulike aktiviteter, har en større sjanse for å lykkes i å forklare dem om aktivitetene og å få dem med, siden en har skapt en dialog og skapt en relasjon seg i mellom. En skaper en relasjonell brobygger gjennom dialog og kjennskap, ved at innvandrerne kjenner og har tillit til vedkommende som tar de med på aktivitetene. Tillit til samfunnet er i følge han en grunnleggende forutsetning for integrering ved at innvandrerens må føle en tillit og trygghet til det samfunnet en skal integreres inn i. Bilgiç (2000:81) hevder at mange innvandrerfamilier føler mistillit til det offentlige systemet i samfunnet. Han hevder det finnes en utbredt oppfatning blant innvandrerfamilier at de offentlige systemene som gjelder for barn ikke er gode nok, og ikke utøver nok autoritet og disiplin i barneoppdragelse.

Thuen (2003:22) mener at dette kan henge sammen med at immigranter kan føle at sitt hjemland er basis for en sosiokulturell organisering som overskrider landets grenser, og blir noe de identifiserer seg med som overordnet i det kulturelle og sosiale levesettet i det nye landet de oppholder seg i. Dette kan i følge han være med på å forklare hvorfor mange innvandrere helst vil være med "sine egne" landsmenn, og leve etter sitt hjemland sine kulturelle og sosiale konstruksjoner, fordi at de har noe til felles som en gruppe. Dette kan endre seg ved å ta tiden til hjelp. Gjennom tiden endrer også situasjonen seg ved at en får familie. Dette tar oss over i neste avsnitt.

Tid, familieetablering og kjønnsrollers betydning for integrering

Tuan (2011:179) viser til at stedstilhørighet er noe som er avhengig av tiden, fordi det tar tid å bli kjent med et sted. Stedsfølelsen er skapt av dagligdagse erfaringer som skjer over flere år, gjennom en unik blanding av fysiske og sanselige inntrykk. Videre hevder han at en emosjonell tilknytning til et sted tar lengre tid å opparbeide, enn å tilegne seg fysisk kunnskap om hvordan stedet fungerer (Tuan 2011:184). Stedstilhørighet for Tuan er summen av tid og av en ubevisst kjennskap til sted hvor vi begynner å ta stedet for gitt, eller tar det som en selvfølge. Her nevner Tuan (2011:184) blant annet måten ting blir gjort på i lokalsamfunnet blir sett på som logisk eller at en glemmer hvor flott naturen rundt en er fordi en alltid har sett på den. Dette kan stå i sterk kontrast til en innflytter som kan være fasinert av naturen, og forvirret med hensyn til hvordan ting henger sammen i lokalsamfunnet.

Buciek og Juul (2008:113) hevder også at tidsperspektivet er en avgjørende faktor som kan endre innvandreres følelse av tilhørighet. De nevner at dette gjelder for innvandrere som får barn og familie i det nye landet. Familieetablering og huseablering eller andre dyre statusgjenstander blir en markør til seg selv og mennesker i lokalsamfunnet rundt om at en har etablert seg. Videre sier de at innvandrere selv definerer dette som et materielt symbol på at en har bestemt seg for å bli og at en føler en tilhørighet. Høgmo (2002:200) nevner at filippinske kvinner som er gift med norske menn og har barn, opplever god støtte fra svigerfamilien og sosiale nettverk i bygda som er tilknyttet mannens familie. Tilhørigheten disse kvinnene opplever føles positiv og de føler seg som en del av det norske samfunnet. Høgmo hevder at gjennom å inngå et norsk ekteskap og føde norske barn blir kvinnene integrert inn i bygda og av det norske samfunnet. Det norske samfunnet har lettere for å akseptere de asiatiske kvinnene fordi de blir sett på som bidragsyttere, gjennom sin rolle som mor og omsorgsperson.

Thuen (2003:13) hevder det oppstår en forankring av tid i rommet hvor vi har minner som vekker følelser i oss. Disse er med på å skape en følelse av stedstilhørighet, slik Tuan (2011) også nevner. Vi opparbeider oss meningsfulle øyeblikk som er individuelle samtidig som vi opparbeider oss meningsfulle øyeblikk som deles og kollektivt huskes av alle som bor på stedet. Dette blir i følge Thuen (2003:14) med på å skape et stedlig fellesskap som styrker følelsen av stedstilhørigheten til stedet. Han påpeker at stedstilhørighet er en idealisert forestilling som sjeldent blir oppnådd helt og fullt, og nevner at innvandrere må være tålmodige i sin inkluderingsprosess, om det i det hele tatt er mulig å oppnå en fullverdig inkludering. Han konkluderer med at det må kanskje flere generasjoner av innvandrere til før familien blir godtatt der de bor. For å unngå å skape skiller mellom innvandrere og lokalbefolkningen blir det viktig og ikke nytte kultur til steder, men til mennesker som samhandler med hverandre.

Kapittel 3: Metode

Problemstillingen er: ” hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”.

Den empiriske avgrensningen ser på kulturaktiviteters rolle gjennom øynene til asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere bosatt i to industrielle utkantkommuner i Norge og Skottland. Oppgaven er en empirisk sammenligningsstudie basert på intervjuer fra arbeidsinnvandrere og nøkkelinformanter blant kommunalansatte på disse to stedene. I tillegg til informantene har vi andre kilder som rapporter, statistikk og avisartikler som støtter opp under eller supplerer utsagnene til informantene.

Valg av metode

Det finnes to hovedkategorier av forskningsmetoder for datainnsamling i samfunnsvitenskapelig forskning, kvantitative og kvalitative metoder. I følge Norman Blaikie (2010) er kvantitativ forskningsmetode den mest brukte, det vil si bruk av spørreskjema og statistikk. Ulempen med spørreskjema er at det i følge Blaikie (2010:205) skaper en distanse mellom forskeren og de sosiale prosesser som studeres. Han presiserer videre at for at forskeren skal forstå sosiale prosesser som involverer forskningsobjekter og steder, er kvalitativ forskningsmetode gjennom intervju å foretrekke. Kvalitative data som delvis ustrukturerte intervjuer, er i følge Blaike (2010:207) det en som regel bruker innenfor samtidsforskning i samfunnsvitenskapen. Han understreker også at intervjuer kan føre til at en kommer tett på sosiale aktørers meninger og tolkninger gjennom sosial samhandling. I denne studien er en kvalitativ sammenligningsstudie med hovedvekt på empirisk forskningsmetode valgt. Siden forskningen er samtidsforskning som tar sikte på å undersøke sosiale prosesser, som involverer mennesker og steder samt menneskers meninger og opplevelse, ble denne metoden valgt. Delvis ustrukturerte intervjuer ble også valgt for å få frem informantenes egne meninger og tolkninger av sted, tilhørighet og integrering. Valg av kvalitativ metode ble gjort for at oppgaven skal kunne svare på hva informantene subjektivt føler og opplever om stedet der de bor, hvordan de blir integrert og ivaretatt.

Svein S. Andersen (2006:281) nevner at under intervjuet kan også nye perspektiver dannes ved at informanten kommer med egne spørsmål eller løsninger. Informanter kan gi unike data som få mennesker har innsikt i, gjennom autentiske opplevelse. Samtidig gir det informantene rom til å fortelle hva som har vært viktig for dem i deres integreringsprosess. Problemet med kvalitativ forskning er at den er sterkt subjektiv siden enkeltindividets opplevelse og følelser for stedet blir grunnlaget for analysen (Berg, Dale et al.2009:43). Så hvordan kan subjektive opplevelser gi oss noen sikre svar på hvordan et sted virkelig er? Utsagn fra kommunalt ansatte er heller ikke fri for subjektivitet selv om de fysisk er i stand til å måle effekten av ulike kulturelle eller inkluderende tiltak i kommunen. Disse menneskene er også bare mennesker, og er derfor ikke hundre prosent nøytrale eller objektive i sine oppfatninger og uttalelser De har kanskje også behov for å forsvare den praksis de er en del av, slik Andersen (2006:282) nevner. Han sier at nøkkelinformanter kan lett ta styringen under intervjuet gjennom å snakke godt for seg slik at intervjueren mister kontroll over intervjusituasjonen. Dette hevder Andersen (2006:282) kan skje hvis forskeren ønsker seg tilgang på sensitive data, og at dette forhindres ved at informanter eller nøkkelinformanter holder tilbake informasjon eller pynter på virkeligheten.

Så i hvilken grad kan en si at empirien kan gi oss sannhet om disse to stedene? Ifølge Berg og Dale et al.(2009:44) kan sted sees som intersubjektivt konstituert, som vil si at de menneskene som bor på samme sted antas å utvikle lignende måter å oppleve stedet på siden en samhandler og kommuniserer med hverandre. Slik jeg oppfatter det, er empirien og uttalelsene sanne for informantene som bor på stedet, samtidig som jeg opplever at empirien kan bidra til å svare på oppgavens problemstilling. Derfor kan en si at informantenes følelser kan være med på å forme stedet til noe positivt, negativt eller nøytralt som de videreformidler til andre rundt seg. I dette filosofiske perspektivet kan en si at min tilgang til feltet reflekterer en type sannhet for et visst sted på et visst tidspunkt, men kanskje ikke empirien reflekterer en universell sannhet om arbeidsinnvandreres syn på integrering og kulturaktiviteter. Informantenes refleksjoner kan endres over tid, slik at de oppfatningene som forskningen viser til kanskje ikke er like gyldig om noen år. Forskningen min gjenspeiler heller ikke til den umiddelbare opplevelsen av sted som helt nye innvandrere på disse stedene har. Oppgaven kan derfor kun svare på det som informantene mine har diskutert og tatt opp, med bakgrunn i at de har bodd på stedene over en viss tid.

I følge Steinar Kvale (1996:147) eksisterer det ikke en ideell informant som kan formidle en allmenngyldig sannhet, men at ulike mennesker er egnet til forskjellige typer intervjuer ved at noen er bedre på å formidle følelsesmessige hendelser, mens andre er gode på objektive gjengivelser.

I oppgaven sammenlignes forutsetninger og realiteter fra både arbeidsinnvandrere og kommunalansatte. Derfor ble kvalitativ metode kombinert med en sammenligningsstudie som i følge Robert K. Yin (2003:4) gir muligheter til og utforske forskjeller og likheter av svarene til informantene. Yin nevner at sammenligningsstudier er et godt verktøy å bruke hvis problemstillingen skal utforske et område eller en hypotese som skal svare på hva noe er (Yin:2003:5). I oppgavens tilfelle, blir forskningsspørsmålet og utforske hva integrering er og hvilken betydning kulturelle aktiviteter har for integreringsprosessen. Det empiriske materialet i denne oppgaven baserer seg på intervjuer fra asiatiske og østeuropeiske informanter som er arbeidsinnvandrere bosatt i disse to landene, i hver sin kommune. Dokumenter som beskriver nasjonal politikk og kommunale strategier samt statistikk, er brukt som kildemateriale. Intervjuene er halvstrukturerte gjennom å ha en ferdig intervjuguide (vedlegg 1:2), men samtidig lot jeg samtalene være åpne for andre innspill, slik at informantene fikk ta opp andre tema som de synes er relevante i forhold til oppgavens tema.

Utvalg av informanter og kommuner

Valget av en norsk vestlandskommune og en Nord - Skotsk kommune er gjort ut i fra både kjennskap til begge steder, samt de tiltak de har gjennomført med tanke på integrering. Som nevnt i innledningen har Kulturdepartementet publisert en rapport som viser at innvandrere generelt ikke er like flinke til å bruke kulturelle tilbud som etniske nordmenn (Kulturdepartementet 2011:18-19). Den industrielle vestlandskommunen har mange arbeidsinnvandrere og utfordringer innen integrering og kulturelle tilbud (*), men Kulturdepartementets rapport viser at dette er en allmenn utfordring som ikke er unik for denne kommunen. Dette gjør utvalget representativt for oppgavens tema samtidig som tema har samtidsrelevans til integreringsdebatter i media (Hammersland og Mon 2013). Den Nord-Skotske kommunen har lignende innvandrers historie, demografi, industrinæring, populasjon og integreringsutfordringer som den norske kommunen har (*).

Samtidig har den skotske kommunen mange ulikheter fra den norske kommunen, da spesielt med tanke på nasjonale føringer, ressurser og prosjekter. Grunnen til at den skotske kommunen er utvalgt, er for å sammenligne ulike tiltak, og å vise til alternative integreringsstrategier som kanskje passer til småkommuner i Norge som opplever økt arbeidsinnvandring.

Nøkkelinformantene i både den norske og skotske kommunen er valgt ut i fra at det er de offentlig ansatte i kommunen som har daglig eller jevnlig kontakt med arbeidsinnvandrerne på stedet. I tillegg er det de som er ansvarlig for, og koordinerer, de fleste eksisterende kulturelle tilbudene på stedet. De har velvillig bidratt med intervjuer og relevant informasjon som er aktuelt for tema. Nøkkelinformantene i begge kommunene var positive til å bidra til forskningen siden de selv er interessert i det ferdige resultatet. De mener forskningen kan bidra til videre utvikling av tilbud og kan bidra til kommunens integreringsarbeid.

Innvandrerne ønsket å bidra med intervju fordi de mener at kommunen trenger å vite om hvilke kulturelle tilbud og strategier stedet trenger for å integrere innvandrere med lokalbefolkningen. Informantene med innvandrerbakgrunn er alle fastboende i de to kommunene, de arbeider der og har alle bodd der i minimum tre år. Tidsperspektivet er en avgjørende faktor for utvelgelsen ved at alle har bodd der en stund og dannet seg et bilde av stedet de bor på. De innvandrerne som bor der fast, er i kontakt med andre mennesker og bruker stedet på en annen måte enn midlertidige fremmedarbeidere, som kanskje prioriterer å arbeide i stedet for å bli kjent med befolkningen og stedet.

Ved å velge ut informanter som har valgt å bosette seg over en viss tidsperiode, kan en lete etter sammenfall og ulikheter i svarene for å se om tid har noe å si for integreringen og følelsen av tilhørighet. Dette kan en finne ved å se på svarene til de som har bodd der i tilnærmet lik antall år eller de som kun har bodd der et par år. En kan derfor si at årsaken til oppholdet på stedet mellom arbeidsinnvandrere som etablerer seg og innleide fremmedarbeidere er forskjellig. Innvandrerne som har valgt å bo i disse kommunene, er der på ulike grunnlag, som for eksempel arbeid eller ekteskap. Asylsøkere og flyktningers perspektiv ikke er blitt brukt, fordi de er i mindretall i forhold til arbeidsinnvandrerne i begge kommunene samtidig som de har andre problemstillinger og rettigheter enn arbeidsinnvandrerne (*). Samtidig vil asylsøkere og flyktningers opplevelse av sted være preget av at de er tvunget til å oppholde seg der. (Thuen 2003:12).

Derfor vil kanskje også deres tilnærming til stedet og innbyggerne være forskjellig fra arbeidsinnvandrerne som fritt kan velge hvor de vil bo. Det blir kanskje mer problematisk å føle stedstilhørighet til et sted en er tvunget til å oppholde seg på når en lengter etter hjemlandet en ikke kan vende tilbake til.

Om å trå varsomt: behandling av sensitiv informasjon og tillitsbygging

Prosjektet er meldt inn til Personvernombud for forskning ved Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD). Prosjektet omhandler sensitiv informasjon om mennesker og deres livssituasjon. Stedene er relativt små, slik at faren for å bli i gjenkjent ikke kan utelukkes. For å beskytte informantene som deltok mot å bli i gjenkjent og bli konfrontert med konsekvenser eller ubehageligheter i etterkant av sine uttalelser ble anonymisering av informanter og kommunene nødvendig. Alle informanter og nøkkelinformanter som har deltatt i prosjektet er innforstått med at der alltid er en sjanse for å bli i gjenkjent og har samtykket i at dette er en risiko de er villig til å ta. Det ble sendt ut brev til alle som ønsket å bli intervjuet med informasjon om prosjektet, spørsmål som skulle bli stilt, samt en samtykke erklæring og personvernsavtale. Innholdet i dette informasjonsskrivet ble repetert muntlig før intervjuet for å forsikre informantene om deres rettigheter samt å forsikre at de forstod formålet med intervjuet.

Innledningsvis i prosjektets oppstartsfasen, var det ønskelig å gjennomføre gruppeintervju av innvandrerne med utgangspunkt i fem intervjuer per kommune. I tillegg til dette, var målet å intervju de kommunale etatene og samarbeidspartnere som har mest forbindelse med arbeidsinnvandrere og kulturaktiviteter på stedet. Fire til fem etater per kommune skulle intervjues. Det var også en del av planen å få snakket med sentrale bedrifter som har ansatt flest arbeidsinnvandrere i hver kommune. Hjørnesteinsbedriftene i kommunene var ikke interessert i å delta i studien. I stedet ble statistisk informasjon om innvandringen til kommunene de siste seks årene samlet inn. Dette var viktig for å finne ut antall arbeidsinnvandrere fra ulike nasjonaliteter per år for å vise til økningen av permanent tilflytting.

Intervju med arbeidsinnvandrere ble færre enn forventet siden det rett og slett var vanskelig å få arbeidsinnvandrerne til å delta, spesielt i den norske kommunen. Totalt ble det syv intervjuer, der tre var informanter fra Norge og fire var informanter fra Skottland. Hvert intervju varte i om lag en time. Ved henvendelse til informantene ble det brukt god tid til å

fremlegge og presentere prosjektet gjennom en enkel språklig fremstilling. Her fikk jeg hjelp fra lærere fra Voksenopplæringen i begge kommunene til å utarbeide setninger og fremlegge spørsmål slik at innvandrere fra middels nybegynner til viderekomne klasser kunne forstå innholdet. Retningslinjene rundt anonymisering og sikring av sensitiv informasjon ble nøye forklart under min personlige presentasjon av prosjektet sammen med lærere fra Voksenopplæringen og elevene.

Totalt fikk fire forskjellige klasser presentasjon av prosjektet. Nesten alle elever på språkkursene jeg kontaktet i Norge var kvinner og i Skottland var det totalt fem menn med en hovedvekt av kvinnelige deltakere. Dette prosjektet fikk hovedsakelig kvinnelige informanter fordi de var mer tilgjengelig for intervju ved at de ikke arbeidet så mye som mennene. Dette belyses også i analysen. Det var kun en kvinnelig arbeidsinnvandrer i den skotske kommunen som gikk videre med å delta i prosjektet av totalt fire klasser fra både Norge og Skottland.

Årsakene til dette kan være mange, men ”Emilie” som er en av informantene mine, har forklart i forkant av intervjuet, at en av årsakene til at folk kan vegre seg i å delta, kan være innvandreres tidligere erfaringer med at tillitsbrudd fra statlige ansatte i sitt eget hjemland kan føre til ubehaglige konsekvenser for vedkommende igjennom at taushetsplikten blir misbrukt. Mistillit er et tema som går igjen i mange deler i prosjektet, og det drøftes både i funnene og i empirien. Djuve et al. (2013:89) viser at i tillegg til at innvandrere kan ha dårlige erfaringer fra eget hjemland slik ”Emilie” refererer til ovenfor, kan mange innvandrere føle mistillit til det offentlige systemet i Norge ved at de føler seg urettferdig behandlet. Det kan også tenkes at mange arbeidsinnvandrere kan føle seg ubekvemme med å snakke negativt om arbeidsplassen, i frykt for at arbeidsgiver kan finne ut av det i ettertid. Dette kan forsterkes hvis en føler mistillit til arbeidsgiver gjennom å føle seg utnyttet eller urettferdig behandlet, slik Bilgiç (2000), Djuve et al. (2013) og NOU (2011) nevner (NOU 2011:20).

En ting som ble notert tidlig i prosjektet var motviljen arbeidsinnvandrerne hadde til bruken av båndopptak under intervjuet. Flere følte seg ubekvem og ba meg slette de få minuttene som allerede var tatt opp, og ba meg heller om å skrive notater. Etter disse første erfaringene med båndopptaker, utførte jeg resten av intervjuene kun med å skrive notater siden dette ga informantene tillit til meg og trygghet i situasjonen. Jeg brukte også litt tid etter intervjuet for å gå igjennom svarene slik at informantene skulle føle at de hadde kontroll over informasjonen de gav fra seg.

Det kan også tenkes at flere innvandrere kan føle seg utilpass foran en intervjuer som representerer den vestlige majoritetskulturen de har kommet til. Dette kan nok føre til at mange innvandrere ikke ønsker å gi intervju fordi en kanskje ville ha problemer med å uttrykke meninger som kan oppfattes som negative om Norge. For eksempel negativ kritikk mot stedet, innbyggerne eller mot den norske kulturen. Det er mulig at det var lettere for meg å finne informanter i Skottland siden jeg ikke er skotsk.

Kanskje arbeidsinnvandrerne der følte seg mer trygge på meg fordi de og jeg har til felles at vi ikke er fra Skottland eller snakker engelsk som vårt første språk (Thuen 2003:22). I etterkant av intervjuene kan en også reflektere over det faktum at arbeidsinnvandrerne, med unntak av den ene kvinnen fra voksenopplæringen i Skottland, hadde relasjoner til noen som har kjennskap til meg. Det interessante her er at dette viser noe om viktigheten ved anonymisering av materialet, og om hvordan jeg måtte gå varsomt frem for å skape tillit hos informantene.

Dette kan også vise til at de som ikke hadde noen referanser til meg som person, eller ikke kunne få kvalitetssikret informasjon igjennom andre, kanskje takket nei til å delta. Ut i fra disse problematiseringene og utfordringene som oppstod i forhold til sensitivitet, ble det ikke holdt noen gruppeintervjuer. Informantene skulle få stå fritt til å uttrykke seg alene ansikt til ansikt med intervjueren og dele sine personlige erfaringer. etter at intervjuene var ferdig transkribert, ble de sendt per e-post og brev til alle deltakerne slik at de fikk anledning til å kvalitetssikre innholdet ved å korrigere feil eller misforståelser som lett kan skje når en kun noterer stikkord under intervjuer. På grunn av at temaet var av en slik sensitiv natur, var det nødvendig å benytte vide og generelle kategorier når det gjelder opprinnelse, yrke og alder og familiære forhold, for å unngå identifikasjon.

Informantgruppene fra det offentlige er også anonymisert fordi kommunen er anonymisert. Informantene snakker både på vegne av seg selv og på vegne av kommunen som sin arbeidsplass. Derfor har de presisert at det er mindre alvorlig om de skulle bli i gjenkjent. Offentlige kommunale dokument er blitt anonymisert og godkjent i henhold til avtale med veileder ved Universitetet i Stavanger. Disse kildehenvisningene er markert ved bruk av stjerne i klammetegn (*). Kommunalt ansatte er kun nevnt med hvilken rolle de har innenfor kommunen. Det ble gjennomført fem intervjuer på om lag en time med relevante etater i hver kommune slik som planlagt. Alle intervjuene var individuelle intervjuer med unntak av to informanter som jobber tett sammen i den norske kommunen. For å understreke betydningen

av anonymiseringen, kan det nevnes et tilfelle hvor en nøkkelinformant holdt på å trekke seg. Dette skjedde i forbindelse med at vedkommende hadde blitt heftig engasjert og kommenterte ting som informanten angret på etter å ha lest intervjuet. Informanten hadde glemte hvor mye som hadde blitt sagt og ble sjokkert da det transkriberte intervjuet ble presentert. Det gikk lang tid før jeg endelig klarte å gjenopprette kontakt med vedkommende som da ville trekke seg fra prosjektet. Etter en lengre samtale, ble begge enige om at noe av informasjonen skulle slettes og et nytt utkast ble sendt til informanten for godkjenning. Dette utkastet ble godkjent av informanten og ble tatt med i oppgaven.

Denne erfaringen viste at temaet er et følelsesmessig og sensitivt felt både for informanter og nøkkelinformanter, og viser betydningen av at deltakerne og stedene er anonymisert.

Erfaringene har også vist at informanter kan glemme hva de har sagt under et intervju og når de blir presentert for innholdet, er det ikke sikkert de står for sine uttalelser.

Nøkkelinformanter kan også ha problemer med å snakke åpent om det de mener, fordi de bor på små steder og er redde for å bli identifisert og konfrontert med uttalelsene fra intervjuene. Det har vært viktig for meg å være åpen for endringer, finne løsninger og inngå kompromiss som begge parter kan leve med. Alle informantene i studien fikk muligheter til å legge til kommentarer de har kommet på i ettertid. Flere opplevde dette som betryggende ved at de fikk kontrollere og kvalitetssikre utsagnene som ble brukt videre i oppgaven.

Personlige utfordringer underveis

Det er mange fordeler ved å velge ut to kommuner som en har kjennskap til. Ulempene som oppstår underveis på grunn av dette er komplekse. Det presiseres at fokus ble flyttet bort i fra de integreringsprosjektene og tiltak som jeg hadde god innsikt i fra tidligere, slik at prosjektene som presenteres her i denne oppgaven er fra en annen tidsperiode og er nye og ukjente for meg. Det har vært utfordrende å se disse to stedene fra et forskerperspektiv.

Cato Wadel (1991) tar opp at en som forsker i eget felt, kan bli farget av egne erfaringer eller se seg blind om emnet siden det er noe en kjenner godt til. Wadel (1991) hevder at en som forsker i eget felt ikke kan fristille seg objektivt og at dette kan ha et utfall for forskningens resultat. Dette kan skje ved å stille ledende spørsmål som en selv vet svaret på for å oppnå et ønsket resultat. Denne erfaringen har gjort meg mer bevisst på at jeg ikke er helt objektiv og må være på vakt for og ikke styre oppgaven frem til det resultatet jeg ønsker.

Den andre utfordringen har vært å forske på andre grupper i samfunnet enn den som jeg selv tilhører. Et spørsmål som ofte gikk igjen i hodet mitt i begynnelsen av prosjektet, var om jeg som etnisk norsk kunne formidle på en forsvarlig måte hva som er viktig for innvandreres integrering. Kunne jeg klare å sette meg inn i deres situasjon og tolke funnene slik at innvandrerne kunne kjenne seg igjen eller ville jeg som utenforstående ikke greie å trekke ut det innvandrerne er opptatt av?

Fay (1996:5) hevder at mennesker lever innenfor forskjellig rammeverk, som fører til at forskere kan oppleve utfordringer med å forstå andre mennesker som lever innenfor andre rammeverk enn oss selv. Fay presiserer at en ikke må være innad en gruppe for å forstå gruppen, siden dette ville ha skapt skiller på hvem som har rett til å bedømme andre. Slike skiller tilsier at bare kvinner kan skrive og forske på kvinner eller at bare muslimer kan forske på Koranen. Dette ødelegger for en åpen dialog og et offentlig bevis som er allmenngyldig for alle. Samfunnsforskere må heller prøve å forstå de som de undersøker på sitt eget vis, mens forskerne også bruker kategorier som går ut over de som er innført av de som blir undersøkt. Intervjuer og deltagelse observasjoner er sosiale samhandlinger eller også kalt interaksjon som legger til grunn for visse former for oppførsel. På denne måten sier Fay (1996:230) at forskeren er aktiv skapende til det de forsker på. Fays tanker ble med meg på veien og under intervjuprosessen ble det viktig for meg å stille spørsmål til hva informantene mente om hva for eksempel trygghet eller tillit betyr for dem. Gjennom å få tilgang på deres egne eksempler og tolkninger av disse begrepene, kunne jeg utvikle nye kategorier som trygghet og støtte samt generasjoner og kjønn.

Utvalg av kategorier som understøtter problemstillingen

Spørsmålene ble konstruert slik at de kunne bidra til å bli kategorier av funn som analysen kunne vinkles på. For å skape kategoriseringer for funnene, trengte jeg å vite om både suksesser og mindre suksessfulle tiltak innen kulturaktiviteter og egen integrering. Temaene tok for seg hva innvandrerne og kommuneansatte mener gir en god integrering i samfunnet og hva de selv og andre kan bidra med for at innvandrere skal føle seg inkludert og integrert. Samtidig var spørsmålene vinklet rundt kulturtilbud og hva innvandrerne mener er gode kulturelle tilbud og hva som må til for å kunne benytte seg av dem. Hovedkategoriene som ble trukket ut i fra svarene fra informanter var språk, relasjoner, møtesteder og kulturell utveksling, trygghet og støtte samt kjønn og generasjoner.

Presentasjon av arbeidsinnvandrerne

Total sett er alle de syv informantene mellom 18 og 55 år. En informant er mellom 18 og 25 år, to informanter er mellom 26 og 35 år. Tre personer er mellom 36 og 45 år og en person er mellom 46 og 55 år. Fire bor i den skotske kommunen og tre i den norske kommunen.

Til sammen representerer informantene fire øst europeiske og to asiatiske land. En kvinne fra Skottland og en kvinne fra Norge er fra samme opprinnelsesland. Kjønnfordelingen er totalt seks kvinner og en mann hvor fire østeuropeiske kvinner, to asiatiske kvinner og en østeuropeisk mann. Alle informantene har vokst opp i en storby større enn Oslo eller Edinburgh og alle har valgt å flytte til en utkantkommune i sitt nye hjemland.

Tre av informantene er gift med en lokal innbygger. Dette gjelder to informanter fra Skottland og en fra Norge. To informanter i Norge er gift med en annen innvandrer (hverandre).

To informanter fra Skottland er samboer med en lokal innbygger. Fire av informantene har barn. Hvor tre av tre informanter fra Norge har barn, mens kun en av fire i Skottland har barn.

Informantene arbeider innenfor ulike yrker, innen offentlig sektor, servicenæringen og industri. Begge de kvinnelige informantene er asiatiske og arbeider innen offentlig sektor. Tre av fire østeuropeiske kvinner jobber innen offentlig sektor. En østeuropeisk kvinne arbeider innenfor servicenæringen. Den eneste østeuropeiske mannen i denne undersøkelsen arbeider innen industri. Alle informantene har bodd over tre til over femten år i enten Norge eller Skottland. De asiatiske informantene er de som har bodd lengst i begge landene.

Presentasjon av arbeidsinnvandrerne i norsk kommune

”Emilie” kommer fra en asiatisk storby og har vært bosatt i Norge i over 15 år. ”Emilie” er mellom 46 - 55 år gammel, hun har en norsk ektemann og sammen har de flere barn. Hun jobber innen offentlig sektor.

”Anastasia” kommer fra en østeuropeisk storby. Hun har bodd i over 10 år i Norge og er i aldersgruppen 26 - 35 år. ”Anastasia” er gift med ”Adam” som er fra et annet øst europeisk land og sammen har de flere barn. Hun jobber innen offentlig sektor.

”Adam” kommer fra en østeuropeisk stor by. Han har bodd i over 10 år i Norge og er i aldersgruppen 36 - 45 år. ”Adam” er gift med ”Anastasia” som er fra et annet østeuropeisk land og sammen har de flere barn. Han jobber innen industri.

Presentasjon av arbeidsinnvandrerne i skotsk kommune

”Ezster” kommer fra en østeuropeisk stor by. Hun har bodd i Skottland i over 5 år og er i aldersgruppen 26 -35 år. Hun er samboer med en skotsk mann og hun arbeider innen offentlig sektor.

”Cila” kommer fra en asiatiske storby. Hun har bodd i Skottland i over 10 år og er i aldersgruppen 36 - 45 år. ”Cila” er gift med en skotsk mann og hun arbeider innen offentlig sektor.

”Anna” vokste opp i en østeuropeisk storby og har bodd i Skottland i over 10 år. Hun er i aldersgruppen 36 - 45 år. ”Anna” er gift med en skotsk mann som hun har flere barn sammen med. Hun arbeider innen offentlig sektor.

”Agnes” er fra en øst europeisk storby og har bodd i Skottland i over 3 år. Hun er i aldersgruppen 18 - 25 år og har en skotsk mann til samboer. Hun arbeider innenfor servicenæringen.

Presentasjon av kommunalt ansatte i norsk kommune

Nr. 1. Kulturavdelingen representert av to personer som har mye kontakt med skoler, barnehager, foreldre, ulike kultur, sports og fritidslag samt organisasjoner i kommunen som de samarbeider med. De er opptatt av å finne tiltak som kan øke trivsel og integrering for innvandrerfamilier og andre innvandrere bosatt i kommunen.

Nr. 2. Voksenopplæringen representert av en person som har god kjennskap til arbeidsinnvandrere og flyktinger i kommunen gjennom sitt arbeid på voksenopplæringen. Vedkommende har kunnet belyse en del utfordringer ved språkopplæring for arbeidsinnvandrere.

Nr.3. Vedkommende arbeider innenfor informasjon og kommunikasjonsavdelingen i kommunen. Personen arbeider blant annet med å forbedre og videreutvikle generell informasjon til offentlig bruk og har daglig kontakt med befolkningen og deres utfordringer.

Nr.4. Frivilligsentralen representert av en person som arbeider tett sammen med lokal befolkningen gjennom ulike lavterskel aktiviteter og frivillighetsarbeid. Frivilligsentralen samarbeider med ulike sektorer innad kommunen, organisasjoner og lag. De er opptatt av å skape sosiale møteplasser for å forebygge ensomhet og isolasjon.

Nr.5. Lokalt næringsutviklingsbyrå representert av en person som arbeider tett med kommunen og lokalt næringsliv for å fremme norskundervisning for arbeidsinnvandrere. Vedkommende promoterer norskundervisning til lokale bedrifter og samarbeider med Voksenopplæringen, Kulturavdelingen og Frivilligsentralen.

Presentasjon av kommunalt ansatte i skotsk kommune

Nr. 6. Voksenopplæringen representert av en person som har daglig tett kontakt med innvandrere som går på engelsk språkkurs. Vedkommende underviser og koordinerer ulike kulturelle aktiviteter for språkkurselevne. Personen har utviklet flere prosjekter sammen med sine elever som har fått nasjonal anerkjennelse.

Nr. 7. Voksenopplæringen representert av en person som koordinerer ulike kulturelle aktiviteter og arrangement for innvandrere som lærer engelsk. Vedkommende arbeider tett sammen med biblioteket og familievernkontoret for å tilby ulike lavterskel aktiviteter for alle, men særskilt innvandrere og barn som lever isolert.

Nr. 8. Biblioteket representert av en person som arbeider blant annet med innvandrere og deres barn gjennom forskjellige bokprogrammer og prosjekter sponset av den skotske regjeringen. Vedkommende arrangerer ulike kulturelle kvelds arrangement på biblioteket som skal være åpne for alle.

Nr. 9. Vedkommende arbeider med likestilling i kommunen og har ansvar for å påse at de forskjellige etatene forholder seg til regelverk som skal hindre ekskludering av innbyggere og ansatte. Personen har god kunnskap om de ulike minoritetene og utfordringene i kommunen.

Nr. 10. Sports og fritidsavdelingen representert av en person som tilrettelegger og koordinerer ulike sports og fritidstilbud for alle i kommunen. Vedkommende har kontakt med en rekke etater og organisasjoner som fører til daglig kontakt med innvandrere og innvandrerfamilier.

Metoderefleksjon

Intensjonen med prosjektet har alltid vært å la informantene være talerøret i oppgaven slik at deres meninger er hovedfokus, mens teorien og begrepene som blir brukt belyser deres uttalelser. Å skrive en masteroppgave er en ensom prosess, men alle informantene har bidratt med å forme oppgaven på en levende måte med førstehåndsinformasjon, gode samtaler og flotte møter som vil huskes. Mange har delt mye av livene sine som ikke har blitt skrevet ned her, men som har blitt fortalt i all fortrolighet. Jeg føler meg ydmyk og ærbødig ovenfor livshistoriene som mange har delt og alt informantene har bidratt med gjennom prosjektets gang. Noen av dem har hatt helt andre oppfatninger enn meg selv på hva som er viktig i en integreringsprosess eller hva som ligger i betydningen av gode kulturelle tilbud. Dette har ført til fruktbare diskusjoner som har kommet med i oppgaven og gitt ny innsikt ved at mange av de forestillingene som jeg opprinnelig hadde om tema er endret. Oppgavens utvikling, problemstilling og perspektiv har underveis forandret seg etter hvert som informantene har blitt intervjuet. Jeg håper at det er synlig at oppgaven reflekterer informantenes erfaringer og synspunkter ved at meningene deres er blitt ivaretatt og gjenformidlet gjennom teorien og til analysen.

Ved å skrive en oppgave basert på møter med ulike mennesker, deres individuelle syn og deres følelser, i stedet for å skrive en oppgave kun basert på teori og statistikk, mener jeg at funnene kan være relevante for flere arbeidsinnvandrere enn kun de som er blitt intervjuet i denne studien. Høgmo (2002:221) påpeker at ofte blir alle de sosiale og kulturelle fenomener en studerer redusert til materielle forhold. Dette er noe jeg har vært bevisst på både i utarbeidelse av oppgaven og analysen. I tillegg til å se på materielle forhold som møteplasser, infrastruktur og kulturelle tilbud, har jeg trukket inn følelsesmessige kategorier eller faktorer som språk, relasjoner, tillit og trygghet som motvekt til de materielle faktorene.

Spesielle utfordringer

En av hovedutfordringene var å få tak i menn til å stille opp til intervju. Funnene i analysen kan tyde på at årsaken skyldes at mennene prioriterer å arbeide for å forsørge familien, og er lite tilgjengelige på grunn av dette. Derfor ble løsningen å kontakte Voksenopplæringen i kommunene hvor arbeidsinnvandrerne tar språkopplæring for å finne informanter. Her fikk jeg tak i en kvinnelig informant mens de resterende kom via andre som tipset dem om prosjektet. Seks av syv informanter er kvinner, og de fleste er kvinner som er samboer eller

gift med lokale menn med unntak av ett ektepar som begge er fra utlandet. Dette gir ikke et generelt bilde på hva arbeidsinnvandrere mener er god integrering eller gode kulturelle tilbud, men et bilde på hva informantene mine er mest opptatt av. Det gir et snitt av hva som er god integrering og kulturelle aktiviteter i disse to kommunene sett gjennom øynene til kvinnene.

Oppgaven viser på denne måten kanskje mer til integrering i et kvinneperspektiv, og mer spesifikt til innvandrerkvinner som lever sammen med lokale menn. På den andre siden, tar disse kvinnene opp tema som berører mange innvandrere på stedet, og de har kunnskap om andre innvandrerfamilier og andre arbeidsinnvandrere sin livssituasjon gjennom sine sosiale nettverk. Kvinnene forklarer at arbeidsinnvandrere mennene som jobber mye og ikke har tid til å delta på fritidsaktiviteter. Dette blir bekreftet både av den ene mannlige industriarbeideren og de kommunalt ansatte i begge kommuner. Deres meninger kan derfor sies å gjelde for flere enn dem selv, ved at de, slik Repstad (2007:17) også omtaler informanter, snakker på vegne av andre i like stor grad som de snakker om seg selv.

Kapittel 4: Empirisk bakgrunn

Hvem er arbeidsinnvandreren?

I følge den norske regjeringen er en ”arbeidsinnvandrer” definert som en utenlandsk person fra et EU land, eller som kommer fra et land som er med i EØS – avtalen (Fagerlund Knudsen 2007). Vedkommende har oppholdstillatelse i Norge på grunn av sin ansettelse og arbeid i en norsk bedrift. Arbeidsinnvandrere har i større grad de siste årene hentet familiene sine for å bosette seg i Norge. Da blir det snakk om familieinnvandring, hvor for eksempel kone og barn flytter etter mannen og bosetter seg sammen med han. Det er også snakk om familieinnvandring, når en norsk statsborger bosatt i Norge gifter seg med en utenlandsk statsborger og henter vedkommende til Norge, dette blir ofte kalt for ”henteekteskap” (Regjeringen 2009). I tillegg finnes det en gruppe som kalles ”kompetanseinnvandring” eller ”spesialistinnvandring”, som består av ulike grupper innvandrere med spesialkompetanse eller fagutdannelse, i et fagfelt som det er mangel på i Norge. Et typisk fagfelt som mangler nok fagkompetanse i Norge, er helse og omsorgssektoren. Kompetanseinnvandrere kan komme fra land utenom EU og EØS, som for eksempel fra land fra Filippinene, Kina og Russland. Regjeringen mener at Norge er avhengig av kompetanseinnvandring i årene som kommer for å takle den økende eldrebølgen (Regjeringen 2007:27).

Arbeidsinnvandrerne, som denne oppgaven hovedsakelig omhandler, er de største gruppene arbeidsinnvandrere fra EU og EØS-land (Fagerlund Knudsen 2007) som har kommet til Norge og Skottland etter 2004. Disse arbeidsinnvandrere er hovedsakelig innvandrere fra østeuropeiske land. Oppgaven handler også til en viss grad om arbeidsinnvandrere utenfor EU (Regjeringen 2007:27) som nevnt ovenfor, og henteekteskap og familieinnvandringen (Regjeringen 2009) som disse gruppene har bidratt med de siste tiårene. Både nasjonalt og lokalt danner disse innvandrergruppene grunnlaget for utvalget til dette prosjektet, ved at hovedgruppene av innvandrere i begge kommunene har de største arbeidsinnvandrergruppene sine fra Øst Europa og Asia (*).

Statistiske oversikter for arbeidsinnvandring

Høydahl et al. (2013:4) viser til tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB), som viser at i 2012 utgjorde andelen innvandrere fra EØS land (og deres norskfødte barn) 41,5 prosent av all innvandring i Norge. Den høyeste andelen EØS innvandrere er bosatt på Vestlandet og den laveste andelen er bosatt i Oslo. Den største gruppen innvandrere i Norge i 2012 var innvandrere fra Polen, og utgjorde 72.000. Det er den gruppen innvandrere som er størst i de fleste kommuner, det vil si i 211 av 429 kommuner og bosetning i 16 fylker. Land fra Afrika og Asia er de største i 74 kommuner.

I 1998 var det ingen østeuropeiske grupper som dominerte innvandringen, da bestod hovedsakelig innvandringen av flyktninger fra Bosnia- Hercegovina og arbeidsinnvandrere fra Danmark. En kan se at innvandringen mellom 2008 til 2011 har hatt en stor positiv påvirkning på folketallet. 137 kommuner ville hatt nedgang i folketallet om det ikke hadde vært for innvandringen i denne perioden. Mens innvandring fra Thailand har holdt seg relativt stabilt, så ser en nesten en firedobling av innvandrere fra Filippinene fra 2002 til 2011. Denne innvandringen skyldes i følge Høydahl et al. (2013:16) behov innen helse og omsorg, der i blant for au pairer, samtidig som en del er betraktes som ektefelleinnvandring. Fra 2006 til 2012 har det totale innvandrertallet i Norge steget fra 318.500 til 547.000, som også inkluderer deres norskfødte barn. Folketallet i Norge økte i denne perioden fra omlag 3 millioner til nesten 5 millioner mennesker (Høydahl et al. 2013:22).

I 2011 kom statistikk over Skottlands innbyggere ut gjennom den nasjonale folketellingen, via Scotland Census. Siste gang en folketelling var utført var i 2001, dette medfører at ikke alle innvandrerkategorier som er i statistikken fra 2011 eksisterte i 2001.

Av 5, 295,000 innbyggere i 2011 utgjorde innvandrere totalt 369.000 i Skottland. Innvandrere fra Polen utgjorde 61.000, samt at 102.000 innbyggere i Skottland kom fra andre hvite etniske opphav enn fra Storbritannia. I tillegg viste statistikken at asiatiske innvandrere var blant de største gruppene innvandrere, i alt 141.000, men her er mennesker med et blandet opphav av asiatisk og skotsk eller britisk tatt med i samme kategorien (Scotland Census 2011: table 2). Videre kan en se at innvandring fra Polen er et av de største, med en økning fra 3000 i 2001 til 55.000 i 2011. Den uspesifiserte gruppen ”other” viser til mange ulike etniske grupper fra forskjellige land både fra Asia, Øst Europa og Europa generelt, og utgjorde i 2001 66.000 innvandrere, mens i 2011 besto denne innvandrerguppen av 131.000 individer (Scotland Census 2011: table 3). Den største andelen av innvandrere kom til Skottland i perioden 2001 til 2011. Målingene, som startet før 1941, viser at i perioden 2001 til 2011 kom 63 prosent av dagens totale innvandringsbefolkning til Skottland (Scotland Census 2011: table 4).

Arbeidsmarked, etterspørsel og sosial dumping

I 1994 kom det endringer i det felleseuropeiske arbeidsmarkedet som førte til en økonomisk samarbeidsavtale mellom EFTA (bestående av Norge, Island, Liechtenstein og Sveits) og land innenfor den Europeiske Union (EU). Denne samarbeidsavtalen, kalt EØS- avtalen gav EFTA land muligheten til å importere arbeidskraft fra EU landene (Fagerlund Knudsen 2005-2007). På slutten av 1990- tallet hadde ikke antallet arbeidsinnvandrere økt i Norge slik forventet, det var fortsatt en høy etterspørsel etter arbeidskraft. Dette førte til at i 2004 ble lovene for arbeidsinnvandring myknet opp, ved at en overgangsregel for arbeidstakere fra nye EU medlemsland, åpnet opp Norges grenser. Dette gav nye arbeidsmuligheter for arbeidere fra ulike Østeuropeiske land (NOU 2007:71).

I følge Djuve et al. (2013) arbeider innvandrere fra Øst-Europa innenfor et smalt spekter av yrker. Hovedandelen har blitt rekruttert til bygg- og industrinæringen, særlig innen verftsindustri og næringsmiddelsproduksjon, samt jordbruk. Til sammen sysselsatte disse tre næringene 77 prosent av alle (EU10 borgere) nye arbeidsinnvandrere som ble del av den nye EØS- avtalen i 2004. For de fleste arbeidsinnvandrere blir etterspørsel og lønnsnivåene i Norge det gjør at de flytter hit, siden det er flere og bedre betalte jobber i Norge enn i mange andre land. Selv om lønningene er høyere i Norge enn andre land, som er positivt for arbeidsinnvandrerene, er det et kjent faktum at arbeidsinnvandrere utsettes for sosial dumping

på arbeidsplassen. Det vil si at arbeidsgiver gir lavere lønn, dårligere arbeidsvilkår, bo og levevilkår enn til etnisk norske arbeidstgere, og dermed oppfordrer til svart arbeid slik at arbeidsinnvandrerne kan bli utnyttet (NOU 2011:20).

I en undersøkelse blant polakker i Oslo i 2011 viste det seg at veldig mange polske arbeidere ikke kan snakke norsk, da spesielt de som arbeider i byggebransjen (Djuve et al. 2013:30). Disse arbeider gjerne i egne polske arbeidsgrupper i adskilte arbeidsmiljøer som fører til at de bare snakker polsk på jobb. Ved å se på hvor lenge de har bodd i Norge i sammenheng med språkutvikling, viser det seg at disse arbeiderne har betydelig dårligere norskkunnskaper, som kan tyde på at arbeidsmiljøet er med på å hemme språkopplæringen deres. I tillegg til sosial dumping på arbeidsplassen kan mange arbeidsinnvandrere føle seg frustrert i møtet med offentlige tjenester, blant annet med NAV, som skal bistå dem med velferdsordninger. Mange arbeidsinnvandrere føler i følge Djuve et al. (2013:89) seg nedverdige og frustrerte over at de ikke får god service, at og at språklig tilrettelegging ikke er tilpasset deres behov, eller at hjelpen en får varierer ut i fra hvilken saksbehandler en blir tildelt og tilgang på tolketjenester.

De nye økonomiske samarbeidsavtalene mellom EU land og EØS land har ført til at de østeuropeiske arbeidsinnvandrere jobber mye for mindre lønn enn etnisk britiske ansatte. Dette har i følge Anderson et al. (2007:55) konsekvenser for deres sosiale liv ved at de har mindre tid til språkopplæring, fritidsaktiviteter og generell sosialisering med andre i lokalsamfunnet der de er bosatt, slik som de norske innvandrerne også opplever det. Anderson et al. (2007:36) påpeker at offentlig informasjon om arbeidsrettigheter, lover, regler og generell informasjon om rådgivning og hjelp ikke alltid er tilgjengelig for østeuropeiske arbeidsinnvandrere når de ankommer Storbritannia. Dette fører til at de må få informasjon gjennom sine nettverk av arbeidskollegaer, venner og slektninger med samme nasjonalitet i sitt gruppemiljø der de arbeider og bor. Anderson et al. (2007:68) hevder at mange østeuropeiske arbeidsinnvandrere føler at EU har åpnet dørene, men at de føler seg ikke behandlet likt med andre arbeidstakere. Dette er en likhet Djuve et al. (2013:89) hevder en også finner hos polske innvandrere i Norge.

Innvandring som sosial og økonomisk ressurs

I følge en artikkel av Kjell Østerbø (2012) nevnes det at etter finanskrisen som lammet Europa i 2008, har alle kommuner i Norge opplevd en økning av arbeidsinnvandrere. Tallene fra SSB viser at en kan forvente en økning i innvandringen, og at omlag 24 prosent av den norske befolkningen vil bestå av innvandrere rundt år 2040. Dette er positivt for småkommuner som sliter med fraflytting. Østerbø sier at flere små kommuner i Sogn og Fjordane ønsker arbeidsinnvandrerne velkommen, fordi arbeidsinnvandrerne er en viktig ressurs for stedet. Dette forklares med at mange små steder er avhengig av innvandring for å sysselsette nok folk i ulike lokale industrier samt forhindre fraflytting. Det nevnes at mange lokale ungdommer flytter fra stedene, og at de ikke vender tilbake til hjemstedet etter de er ferdig utdannet. Dette skaper en ubalanse i tilgjengelig arbeidskompetanse og menneskelige ressurser som samfunnet sårt trenger for å overleve. Ved å få inn flere arbeidsinnvandrere kan denne balansen gjenopprettes ved at de tar jobber som det er vanskelig å få andre i samfunnet til å ta, og at de er med å skape befolkningsvekst som igjen er med på å opprettholde tilbud som barnehager og skoler. Østerbø nevner at Statistisk Sentralbyrå (SSB) har kartlagt at de fleste innvandrerne i småkommunene etter utvidelsene av EU i 2004, var flyktninger, mens nå er det hovedsakelig arbeidsinnvandrere.

Fafo forsker Jon Horgen Friberg (2013) hevder at arbeidsinnvandringen har bidratt til positiv økonomisk utvikling, økt produksjon og konkurransedyktighet for mange lokale industrier, og da spesielt innenfor verftsindustrien på vestlandet. Friberg (2013:81) nevner her at med stor sannsynlighet kan lokale næringsvirksomheter takke sine Polske or Rumenske lavtlønnede arbeidere for at bedrifter på vestlandet ikke har vært nødt til å flytte produksjonen til Østeuropeiske land, som for eksempel Polen eller Romania for å være konkurransedyktige.

Lars Johan Wiker (2011) ser på livet til ungarer i små bygdesamfunn gjennom en dokumentarserie om ekteskap mellom norske menn og thailandske kvinner i bygda Tresfjord i Møre og Romsdal. Bygda blir av de lokale innbyggerne kalt ”Thaifjord”, på grunn av de mange ekteskapene som er blitt inngått de siste åra mellom lokale menn og thailandske kvinner. Wiker forklarer at mange små bygder sliter med at de lokale unge kvinnene reiser bort fra bygda for å studere, og ikke kommer tilbake og bosetter seg. Dette kan få konsekvenser for de enslige mennene som er bosatt på disse stedene, ved at der ikke finnes noen de kan etablere seg med og få stifte familie.

Det blir i følge Wiker mer vanlig med ekteskap mellom norske menn og asiatiske kvinner. I følge tall fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) i 2009, viser det at thailandske innvandrere har gjennomsnittlig like høy grad av økonomisk selvhjulpenhet som snittet av den norske befolkningen. 88 prosent av inntekten deres kom fra eget arbeid, som skyldes høy sysselsetting av thailandske innvandrere og spesielt da blant kvinnene som er gift med nordmenn. De Filippinske innvandrerne er på samme nivå med de Thailandske når det kommer til økonomisk uavhengighet og selvhjulpenhet. Det er kun de Polske arbeidsinnvandrerne, som er den gruppen innvandrere som topper statistikken, som er mer økonomisk selvhjulpne enn disse gruppene.

Anderson et al. (2007) nevner at lokalindustri og lokalsamfunn i utkantstrøkene i Skottland, har blitt avhengige av østeuropeiske innvandrere og deres arbeidskraft, siden samfunnene har opplevd nedgang i folketall som gjør at de trenger arbeidsinnvandrerne for å få et høyere innbyggertall og mer arbeidskraft. Dette presiseres også av Jentsch et al. (2007:35) ved at disse samfunnene er avhengig av arbeidsinnvandrere i flere år fremover at disse små samfunnene skal fungere.

Iain Macwhirther (2013) nevner at innvandring skaper stor debatt i Storbritannia siden England vil kutte ned på kvotene, på grunn av landet har for mange innvandrere, mens i Skottland vil myndighetene øke kvotene for å få flere arbeidsinnvandrere til å bosette seg i Skottland. Macwhirther sier at Skotske utkantstrøk trenger arbeidsinnvandring for å holde hjulene i gang i lokalsamfunnet. Skottland har i dag 5, 31 millioner innbyggere, slik at Skottland og Norge ligger omtrent likt i antall innbyggere per land. Han nevner at den største gruppen innvandrere er fra Polen og at den andre gruppen er hardt arbeidende asiatiske arbeidsinnvandrere. Macwhirther mener disse to gruppene er godt integrert i Skottland. Selv om Skottland ikke er fri for rasisme og diskriminering av innvandrere, tror han at de fleste skotter ikke føler seg truet av innvandring men er åpne for det.

Dette kan ifølge Macwhirther skyldes at gjennom historien har mange skotter migrert til Polen. Den Skotske regjeringens informasjonsside (2005) forklarer at Polen er et av de landene som Skottland har lange historiske bånd til gjennom handelsforbindelser. Det nevnes at over 30.000 skotter bodde i eksil i Polen på 1600- tallet, der i blant kongelige fra Skottland som senere giftet seg med medlemmer av den polske kongefamilien. Det blir også nevnt at rett før andre verdenskrig migrerte mange polakker til Skottland, og de kjempet sammen med

skottene under krigen. Dette viser til at Skottland og Polen har sterke historiske bånd som kanskje er med på å gjøre polakkers utvandring enklere i Skottland enn i Norge.

Sammenligninger

Det vises til mange fellestrekk mellom situasjonen i de vestlandske kommunene og i Nord Skottland, og til at arbeidsforholdene til de Asiatiske og Østeuropeiske innvandrerne er like. Her har også mesteparten av Østeuropeiske arbeidsinnvandrere arbeid innenfor mange av de samme lavtlønnede yrkesgrupper som i Norge. Her nevner Jentsch et al. (2007:36) byggebransjen, service- næringen, helse og omsorg sektoren, jordbruk, fisk og matindustri. Jentsch et al. (2007:45) oppdaget at en stor andel av arbeidsinnvandrere i utkantstrøk i Skottland, har høyere utdanning innen et annet fagfelt som de ikke får brukt der de bor. På grunn av mange faktorer som Jentsch et al. (2007:44) nevner, deriblant dårlige økonomiske tider i sitt hjemland, velger mange arbeidsinnvandrere likevel å flytte til Skottland og jobbe i stillinger som de er overkvalifisert for, og motivasjonen for å flytte til Skottland er økonomisk sikkerhet. Dette ser en ikke i de norske undersøkelsene, men Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) i 2009, viser til at Polske arbeidsinnvandrere er den innvandringsgruppen i Norge som er mest økonomisk selvhjulpne. I Skottland nevnes dette kun ved at Anderson et al. (2007:1) hevder at Østeuropeiske innvandrere er lavtlønnet.

Vi kan se i dette avsnittet at østeuropeere er en ressurs i lokalsamfunnene både i Norge og Skottland på grunn av arbeidet de utfører for lokalt næringsliv som er avhengig av dem, samt at lokalsamfunnene ser på asiatiske arbeidere og inngifte kvinner som en ressurs siden de etablerer norsk familie og bidrar til befolkningsvekst. Det viser også at Skottland har en større historisk tilknytning til østeuropeiske innvandrere enn det Norge har, og at dette kan ha betydning for hvordan blant annet de Polske arbeidsinnvandrerne føler seg inkludert.

Politiske og kommunale retningslinjer for integrering i Norge og Skottland

Som det er blitt sett på tidligere i dette kapitlet, så trenger både Skottland og Norge arbeidsinnvandrere for å dekke behovet innenfor forskjellige lokale industrier og for å øke folketallet i utkantkommuner. I følge Barne, likestillings – og inkluderingsdepartementet (2013) er kommunale etater som regel de første som kommer i kontakt med arbeidsinnvandrere, når de henvender seg til kommunen for skattekort og annen informasjon. Derfor blir det viktig for kommunene å ha en god integreringspolitikk på plass slik at de nye

innbyggerne finne seg til rette. Begge kommunene representert i denne oppgaven forholder seg til nasjonale retningslinjer og rammeverk for integrering og diskriminering. Barne, likestillings – og inkluderingsdepartementet (2013) forklarer at disse rammeverkene gir romslighet for kommunalt ansatte ved at de kan bruke rammeverket som en veiledning i sin arbeidshverdag. Nasjonale retningslinjer er på denne måten med å forme integreringspolitikken på lokalt kommunalt plan slik at de nasjonale retningslinjene har betydning for hvilke integreringstiltak og kulturtilbud kommunene kan tilby. Statlig støtte som blir gitt til lokale kommuner vil også ha betydning for hvilke ressurser kommunen har til å bruke på ulike integrerings tiltak for lokalbefolkningen.

Den vestlandske kommunen

Dette er en vestlands kommune med sterk næringsvekst dominert av fiskeri- og verftsindustri. Sysselsettingen innenfor disse hovednæringene har økt de siste årene, og arbeidsledigheten er forholdsvis lav. Dette har hatt en positiv utvikling for folketallet på grunn av økt tilflytting. En av hovedutfordringene for kommunen er rekruttering til stillinger som krever høy kompetanse. Konsekvensen av dette er at mange unge må flytte ut av kommunen for å studere og arbeide. Siden 2008 har kommunen opplevd en svak økning i befolkningstallet, som kan settes i sammenheng med at stadig flere Østeuropeiske arbeidsinnvandrerefamilier som arbeider i lokale næringer har bosett seg i kommunen. I tillegg har det vært en økning av asiatiske innvandrere som er gift med norske innbyggere (*).

I følge handlingsprogrammet for 2013- 2016 vil kommunen prioritere økt satsning innenfor kulturområdet for å bedre vekst og trivsel (*). Dette vil de gjøre ved å utvikle holdningsskapende arbeid for sosial utjevning og rom for mangfold. De vil satse på å utvikle gode møteplasser, lavterskeltilbud og forbedre infrastruktur for innbyggerne slik at de får et mer levende og godt kulturliv. Det nevnes at kommunen trenger flere og bedre møteplasser for å øke trivsel blant innbyggerne. Kommunen ønsker kulturtilbud som er tilpasset mangfoldet samt bedre og større lokaler for både bibliotek og kulturskole. De vil øke bruken av eksisterende kommunale bygg, ved å bruke dem til kulturelle arrangement og kunstformidling. En av strategiene er å forbedre og øke tilgangen til informasjon om kultur og fritid, samt generell informasjon om tjenestetilbudet til kommunen (*).

Den Nord - Skotske kommunen

Denne Nord - Skotske kommunen livnærer seg av maritime næringer innen olje og fornybar energi, samt fiskeri og turisme. Arbeidsledigheten er forholdsvis lav, og de fleste bosatt her er sysselsatt i en lokal næringsvirksomhet. I dag består en tredjedel av befolkningen av personer med opprinnelse utenfra kommunen, hvor mange kommer fra utlandet. Det satses stort på fritidstilbud og samfunnsengasjement som gjør at kommunen har en rekke subsidierte klubber og organisasjoner (*).

I følge kommunens kulturelle strategi for 2009 – 2013 er hovedprioritetene å anerkjenne viktigheten av tilgangen til et bredt og inkluderende kulturelt tilbud. Dette blir sett på som viktig for å forsikre at unge innbyggere blir bosatt i kommunen og at en tiltrekker seg nye innflyttere (*). Satsingen på et sterkt kulturelt mangfold med ulike aktiviteter er essensielt for å møte behovet til flere kulturer som kommunen representerer. Kommunen tilrettelegger offentlige bygg og samfunnshus som møtesteder for ulike organisasjoner og lag, samtidig som de tilbyr økonomisk støtte og tilrettelegging til ulike kulturelle arrangement og prosjekter. Kommunen er opptatt av å fjerne barrierer som hindrer tilgang til aktiviteter og informasjon for innbyggerne. Ett mål for kommunen er å bedre transporttilbudet slik at flere kan delta på ulike aktiviteter og arrangement. Strategiens mål er å styrke selvtillit, stolthet og følelse av stedstilhørighet for innbyggerne (*). Likhets og mangfoldsrapporten fra 2011 konstaterer at innvandringen til kommunen har økt de siste seks år. Hovedsakelig består økningen av europeiske arbeidsinnvandrere. Kommunen opplever at den største utfordringen de møter i forhold til økende innvandring, er kommunikasjonsproblemer og utfordringer i forbindelse med tilgang til offentlig informasjon. De mener dårlige språkkunnskaper er det største hinder for integrering og viser til en lokal undersøkelse som viste at 72 prosent av innvandrerne mente at deres manglende engelskkunnskaper har hindret dem i å bruke eller ta del i ulike aktiviteter, tilbud og informasjon (*).

Likestilling og integreringslovverk i Norge og Skottland

I Norge har Barne, likestillings- og inkluderingsdepartementet ansvaret for integrerings- og inkluderingspolitikken i Norge. Den norske regjeringens lover og regler om likestilling og mangfold, er politisk bygget på likeverd, solidaritet og rettferdighet. Det presiseres i *Likestilling og diskrimineringsloven* (2013) at alle bosatt i Norge, uavhengig av etnisitet, har

de samme plikter, rettigheter og muligheter til å bidra og delta i fellesskapet – både i arbeidsliv og samfunnsliv. Det presiseres i Stortingsmeldingen *En helhetlig integreringspolitikk* (2012-2013) at offentlige tjenestetilbud i Norge må ta hensyn til at brukerne har forskjellig etnisk bakgrunn, som gjør at tjenestene kommunene tilbyr må tilpasses mangfoldet i befolkningen. Det presiseres at en må behandle hver enkelt ut i fra den de er og det behovet vedkommende har.

I tillegg må offentlige ansatte sørge for å skape tillit til det offentlige systemet blant brukerne sine. Dette blir nevnt som helt avgjørende for at brukerne skal oppleve en rettferdig og likeverdig behandling. Dette kan på best mulig måte sikres ved at offentlige etater implementerer tillitskapende elementer inn i sin arbeidshverdag i møtet med en bruker med innvandrerbakgrunn (Regjeringen 2012-2013:13.1.)

Videre tar denne Stortingsmeldingen opp kommunenes sentrale rolle i å skape et fellesskap blant sine innbyggere, tilrettelegge for ny arbeidskraft, samt håndtering av økningen i folketallet, ved å tilby offentlige tjenester, fritidstilbud, informasjon og sosiale arenaer til innvandrere. Lokale kommuner må se innvandrernes behov som del av behovene til lokalbefolkningen, og kommunene har dermed behov for kunnskap om nye brukergrupper. Kommunenes ansvar vil derfor omhandle en integreringspolitikk som gir offentlige ansatte mulighet til å bruke skjønn i hver enkelt sak og som tar i betraktning de lokale forhold og utfordringer som kommunen har. Her nevnes blant annet at kommuner med økt arbeidsinnvandring kan løse noen utfordringer ved å tilby offentlig informasjon på ulike språk som representerer kommunen (Regjeringen 2012-2013:13.3.2).

Den Skotske regjering har utarbeidet et nasjonalt rammeverk fra 2010 kalt *Equality Act Scotland* som skal veilede kommunalt ansatte i sitt integrerings- og likestillingsarbeid. Hovedretningslinjene omhandler å utføre offentlige tjenester til marginale grupper i samfunnet uten å diskriminere brukerne. Dette rammeverket gjelder ikke bare for innvandring, men for alle grupper i samfunnet som kan oppleve ekskludering og diskriminering på grunnlag av etnisitet, religion, legning, funksjonshemming, alder og kjønn. Den grunnleggende målsetningen oppfordrer offentlige ansatte til å eliminere diskriminering eller trakassering og øke likestilling og mulighetene for dem som er marginalisert. Offentlig ansatte skal bygge opp gode forhold mellom de marginaliserte gruppene som må beskyttes og for de som er i flertall i samfunnet (Den skotske regjering, *Equality Outcomes*:2010:7).

I denne veiledningen finner kommunalt ansatte råd om hvordan en kan forhindre diskriminering gjennom å gå igjennom en sjekklister før en fatter et offentlig vedtak. Målene er å minske eller eliminere svakheter som gjør at enkelt individer kan havne i uheldige situasjoner, samt å møte individets behov når disse behovene skiller seg ut i fra majoritetens behov. En skal oppfordre individer til å delta i samfunnslivet og i aktiviteter der deres deltakelse er lav fra før. Kommunalt ansatte skal jobbe for å skape gode forhold mellom forskjellige grupper i samfunnet for å håndtere fordommer, og fremme forståelse mellom ulike grupper og kulturer, samtidig som en er klar over at å håndheve denne loven kan føre til at en fremmer enkelte individer eller grupper (Den skotske regjering, *Essential Guide*:2010:10).

Hver enkelt offentlig ansatt må bruke skjønn for å vurdere om tiltakene det offentlige iverksetter, kan føre til at resultatet blir en mindre gunstig behandling for enkelte grupper, eller kan føre til indirekte diskriminering eller trakassering. De må også ta høyde for om deres avgjørelse kan føre til at tiltaket blir mislykket ved å tilrettelegge for vedkommende (Den skotske regjering, *Essential Guide*:2010:11).

Kulturell inkludering, likestilling og mangfold

Kulturdepartementet i Norge har utarbeidet en syvpunksstrategi for å skape et større kulturelt mangfold. Kulturdepartementet sin definisjon av ”kulturelt mangfold” står for forskjellige uttrykk, ideer, kompetanse og kulturarv som enkeltindivider og ulike gruppefelleskap som et samfunn er bærere av (Kulturdepartementet, *Mangfold i kunst og kultur, Syvpunksstrategi mot 2020*, 2011:18). Denne strategien har som målsetning å gi mulighet for å uttrykke seg kunstnerisk eller kulturelt, uavhengig av etnisk og sosial bakgrunn samt geografisk plassering. Strategien tar høyde for at alle mennesker bosatt i Norge skal ha tilgang til en rik og mangfoldig kultur (Kulturdepartementet, *Mangfold i kunst og kultur, Syvpunksstrategi mot 2020*, 2011:5). Gjennom *Kulturløftet* for 2013 forklarer regjeringen at dette skal gjøres ved å videreutvikle kulturtilbudene der folk bor, og styrke kulturens grunnmur ut i fra de lokale forutsetninger som stedet folk bor på gir. Her presiseres betydningen av gode kulturarenaer for å oppnå målsetningen, for å skape kulturelle aktiviteter som stimulerer til positiv utvikling for mennesker bosatt på stedet. (Kulturdepartementet, *Kulturløftet* 2013:2) Det skal i tillegg legges til rette for flerbruk i kulturbygg og folkebibliotekenes formidlingsrolle og bibliotekets gratistilbud skal sikres gjennom en nasjonal strategi for biblioteksektoren.

Kulturskoletilbudet over hele landet skal også styrkes for å tilrettelegge for et kulturelt mangfold blant barn.(Kulturdepartementet, *Kulturløftet* 2013:3). Avslutningsvis vil Regjeringen fjerne hindre for deltagelse, samt støtte ulike grupper som har spesielle utfordringer, slik at også de kan ta del i ulike aktiviteter og kulturtilbud (Kulturdepartementet, *Kulturløftet* 2013:7).

Creative Scotland er et statlig organ som arbeider med, og økonomisk støtter, likestilling innenfor kunst og kulturvirksomheter i Skottland. De vil forsikre seg om at kunst, kultur og kreative foretak er åpne, mangfoldig og inkluderende. Creative Scotland arbeider for å utvikle mangfold og nytenkning innenfor kunst og kultur hvor et av hovedmålene er å utvikle arbeid som kan åpne opp for at mennesker, spesielt mennesker med en vanskeligstilt eller marginalisert bakgrunn, ønsker å delta på ulike kunst og kulturarrangement. (*Creative Scotland Equalities Mainstreaming Report* 2013:3).

Organisasjonen uttrykker at gjennom å få tilgang til kunst og kultur, kan folk med forskjellig bakgrunn oppleve store berikende muligheter. Gjennom Equality Act Scotland 2010 har Creative Scotland satt opp fire hovedkriterier for likestilling for sitt kulturelle integreringsarbeid. De støtter særegenhet og mangfoldskultur i Skottland ved at alle kreative og kunstneriske stemmer skal bli hørt. Samtidig arbeider de for å optimere mulighetene for mennesker i å engasjere seg og delta i kunst og kulturaktiviteter nasjonalt. Organisasjonen jobber for å skape forståelse og positive holdninger til og mellom forskjellige menneskegrupper i det skotske samfunn, samt internasjonalt. Skottland har gjennom sin praksis innenfor inkluderende kunstformer oppnådd internasjonal anerkjennelse, Creative Scotland sier også at de er forberedt på at å få dette gjennom er en langsom - og ressurskrevende prosess, som forhåpentligvis vil gjøre inkluderings og likestillingsarbeid vanlig i alle offentlige skotske sektorer (*Creative Scotland Equalities Mainstreaming Report* 2013:8).

Språkopplæring i Norge og Skottland

I følge den norske Introduksjonsloven fra 2003 viser § 2 *Rett og plikt til deltakelse i introduksjonsprogram* til rett på introduksjonsordning for nyankomne innvandrere i Norge. Dette gir dem en lovpålagt rett til gratis kurs der en lærer norsk språk, norsk samfunnslære og lærer om norsk yrkesliv. Loven har som formål ”å styrke nyankomne innvandreres mulighet for deltagelse i yrkes- og samfunnslivet, og deres økonomiske selvstendighet”.

I følge utlendingsloven er denne retten hovedsakelig forbeholdt asylsøkere og flyktninger. Nordiske borgere eller utlendinger som kommer under Den Europeiske økonomiske samarbeidsavtale, EØS – avtalen, eller kommer fra andre EU land, har ikke rett på introduksjonskurs i Norge. Dette vil si at arbeidsinnvandrere ikke har rett på stønadsbasert språkopplæring i sin kommune. Disse sistnevnte må selv dekke kostnader til språkundervisning med unntak av de som har avtale med arbeidsgiver som dekker deler eller hele utgiften. Friberg (2006:16) forklarer at det regnes som arbeidsgivers ansvar å gi norsk opplæring, men at kun 21 prosent av norske bedrifter som brukte øst europeisk arbeidskraft i 2006 gav arbeiderne språkopplæring. Ut i fra at dette er en seks år gammel rapport kan en gå ut i fra at i dag er prosentandelen noe høyere.

Den skotske regjeringen tilbyr språkkurstilbudet ESOL Scotland (English Speakers of Other Languages) som omfatter alle typer fastboende innvandrere, uavhengig om de er asylsøkere, flyktninger, eller innvandrere som kommer fra EØS eller EU land, samt land utenfor EU, der i blant Norge og Island. Det tilbys en rekke forskjellige stønadsordninger og stipendordninger til søkerne samt veiledning fra lærer, slik at mange kan ta gratis kurs eller få dekket den største delen av kurskostnadene. Denne retten gir også muligheter for å studere på videregående skole om en ønsker å ta språkkurs på et høyere nivå. Ordningen dekker også fastboende arbeidsledige og fastboende studenter fra EØS og EU land (Den skotske regjeringen 2009: *Helping you meet the costs of learning. Asylumseekers, Refugees, Migrant Workers and EU Nationals: A Guide to Funding 2009 – 10 – for practitioners giving advice*).

Sammenligninger

Den skotske integreringspolitikken er kanskje mer omfattende, detaljert og veiledende enn den norske, som er mer basert på målsetningene. På grunnlag av dette, kan det sies at den norske integreringspolitikken gir stort rom for fortolkning i offentlige sektors likestillings- og inkluderingsarbeid, mens den skotske politikken lister opp målsetninger og plikter for de offentlig ansatte. Selv om både det norske og det skotske rammeverkene er veiledende,

omhandler det skotske i større grad enn den norske om hvordan ansatte har plikt til å oppnå integrering og hvordan de kan unngå diskriminering. Begge rammeverkene uttrykker viktigheten av å behandle hver enkelt person ut i fra individuelle behov, samt å beskytte marginaliserte grupper i samfunnet. Ingen skal behandles likt, men ut i fra sin egen særskilte situasjon. Den norske integreringspolitikken understreker viktigheten av å skape tillit blant sine brukere siden dette er helt avgjørende for at alle skal kunne få sine behov tilrettelagt. Tillitsaspektet er ikke nevnt i den skotske integreringspolitikken, men her har det skotske rammeverket heller tatt med en risikovurdering hvor offentlige ansatte kan stille seg selv en rekke spørsmål om hver enkelt sak, for å prøve å unngå at en diskriminerer eller fatter et mislykket integreringstiltak. Dette viser til en dypere tilnærming til utfordringer som kommunalt ansatte settes i daglig. Både norsk og skotsk integreringspolitikk tar opp viktigheten med kunnskap om nye brukergrupper og tilrettelegge og skape et fellesskap i kommunene. Dette blir nevnt som forebyggende tiltak mot diskriminering og for å fremme likestilling.

Kultur og mangfold rapportene fra både Norge og Skottland er i tråd med likestillingslovene i begge land, og bygges opp etter grunnsteinene i likestillingslovene. Dette kan vi se i den skotske mangfoldsrapporten hvor Equality Act Scotland 2010 sine hovedmål er blitt omgjort til fire hovedpunkter for Creative Scotland sin kulturelle likestillingsstrategi. Det norske Kulturløftet for 2013 er skapt av utdrag fra syvpunktsstrategien som igjen er skapt på grunnlag av Grunnloven og likestillingsloven.

Språkkurstilbudet varierer fra Norge til Skottland. I Norge er introduksjonsprogram med språkopplæring hovedsaklig forbeholdt asylsøkere og flyktninger. På denne måten kan det sies at inkluderingsloven ekskluderer og diskriminerer andre grupper innvandrere, der i blant arbeidsinnvandrere fra EU og EØS land. I Skottland er språktilbudet åpent for alle innvandrere, inkludert alle fra EU og EØS land samt land som er utenfor EU. Dette kan jo være et eksempel på at Skotsk integreringspolitikk er kommet mye lengre i praksis i forhold til Norge.

Kapittel 5: Analyse: Barrierer og brobyggere i kulturell integrering

Analysen viser til en subjektiv opplevelse av inkludering og stedstilhørighet gjennom arbeidsinnvandrernes fortellinger om hvordan de opplever stedet, og hvordan de trives der. De forteller også om hvorvidt kulturelle aktiviteter har bidratt i deres egen integreringsprosess. I tillegg har nøkkelinformantene belyst den generelle oppfatning av lokale integreringsutfordringer, og redegjort for hvilke integreringstiltak og kulturaktiviteter som eksisterer i den enkelte kommune. Hovedfunnene i analysen er delt inn i fem hovedkategorier, som belyser barrierer og brobyggere innenfor integrering og bruk av kulturelle aktiviteter. Mine informanter har definert brobyggere som ulike materielle og følelsesmessige faktorer, som skaper trygghet, og som motiverer dem til å bruke kulturelle tilbud. Barrierer oppleves som faktorer som skaper utrygghet, slik at de føler seg forhindret fra, eller opplever det vanskelig, å bruke de kulturelle tilbudene. Hovedkategoriene som analysen vil ta for seg er språkkunnskaper, relasjoner, møtesteder og kulturell utveksling, lokal trygghet og støtte, samt generasjoner og kjønn.

Språkkunnskaper

Alle informantene i begge kommunene er enige om at språk er den mest betydningsfulle faktoren for å integreres i samfunnet. Lokal språkkunnskap viser seg å være den faktoren som de mener er den viktigste forutsetningen for aktiv deltagelse i ulike kulturelle tilbud. Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:27) hevder at språket gir tilgang til god kulturforståelse. Denne uttalelsen refererer til språkets komplekse betydning for integrasjon, ved at språket er en forutsetning for relasjonsbygging, kulturforståelse, stedstilhørighet og trygghet for å nevne noe. Informantene presiserer at språkbeherskelse hjelper på selvfølelsen, og skaper trygghet i ulike sosiale situasjoner og kontekster. Thuen (2003) hevder at solid språkkunnskap må ligge til grunn for å kunne knekke de ulike sosiale kodene og kontekstene i samfunnet, og for å bryte ned barrieren mellom mennesker skapt av ulikt språk. Thuen (2003:13) nevner også at tilegning av språkkunnskaper skjer over tid. "Emilie" sier seg enig i dette. Hun har gode språkkunnskaper i dag på grunn av norskkursene hun har tatt. Norsk var krevende å lære seg, men hun sier språket har gitt henne mye glede, bedre selvtillit og nye karrieremuligheter:

”Jobben og norskkunnskapene dine har mye å si for integreringen, men å skrive norsk er ingen spøk! Etter hvert som du får bedre norsk kunnskaper får du en bedre jobb, og slik klatrer du i systemet”.

”Emilie” fra Norge.

”Emilie” viser her at språket gir trygghet og selvsikkerhet gjennom mestring. Hun beskriver språket som en nøkkel for å lykkes i arbeidslivet og som en viktig forutsetning for å føle seg integrert. I følge Hylland Eriksen (2004:218) gir språket nye muligheter, ved at det åpner opp samfunnet som før var lukket for innvandrerne.

”Agnes” fikk hjelp av en venn av sin samboer til å melde seg på engelskkurs. Hun sier dette var verdifull hjelp, siden hun ikke kjente mange da hun flyttet til kommunen. ”Agnes” sier det er utfordrende å flytte til kommunen for en innvandrer som har lite språkkunnskaper og som kjenner få folk. En kan lett bli en ”outsider” slik Berg og Dale et al. (2009:52) snakker om. Høgmo (2002:27) presiserer at når en bor i en bygd er det lettere å komme i kontakt med lokalbefolkningen enn når en bor i en by. ”Cila” har opplevd dette, og hun husker godt mottakelsen hun fikk av lokalbefolkningen. Hun arbeidet i en kafé hvor hun lærte dialekten raskt, ved at lokalbefolkningen fort tok kontakt og viste interesse for henne:

”Jeg føler dette hjalp meg umiddelbart med å bli integrert i det lokale samfunnet og kontakten hjalp meg til å bli en del av stedet. Jeg tok deretter videregående opplæring som resulterte i min nåværende karriere”.

”Cila” fra Skottland.

”Adam” påpeker at han og konen føler seg integrert og at de hadde gode norskkunnskaper da de kom til kommunen, fordi de først bodde noen år i nord- Norge. Der lærte de norsk og ulike dialekter. Han tror i likhet med ”Agnes”, at innvandrere som kommer direkte til kommunen fra utlandet, vil ha problemer med å integrere seg. De kan fort bli ”outsidere” siden de ikke forstår norsk. ”Adam” påpeker at han er flerspråklig og derfor var norsk aldri en stor utfordring for han:

”Du senker en barriere ved å lære deg språket der du bor. Du må ikke være redd for å snakke eller å feile. Du bør også sette pris på at folk korrigerer deg. Det viktigste er å forstå og bli forstått, resten betyr ingenting for det kommer senere”.

”Adam” fra Norge.

Barrieren som reduseres ved å lære språket, slik "Adam" refererer til, sammenligner Augé (2008:XVI) med en grense eller terskel som kan overvinnes. I likhet med "Adam", mener Augé at ved å lære seg språket, utfordrer innvandrere seg selv til å overkomme terskelen.

"Adams" kone "Anastasia" er enig med mannen sin i at innvandrere selv skal ta initiativ til å snakke norsk. Samtidig føler hun at innvandrerne i kommunen må støttes og motiveres av lokalbefolkningen til å utvikle norskkunnskapene i positive og trygge omgivelser. Hun mener at en av hovedårsakene til språkbarrieren i kommunen stammer fra arbeidsgivere sin holdning til språkopplæring. "Anastasia" synes lokale arbeidsgivere må vise ansvar og hjelpe sine ansatte med norskopplæring. Hun nevner at flere arbeidsinnvandrere som hun kjenner, forteller at arbeidsgivere og kollegaer snakker engelsk til dem istedenfor norsk. Dette fører til at mange arbeidsinnvandrere snakker lite eller ingen norsk mens de er på jobb eller i fritiden. Mobbing på arbeidsplassen av arbeidsinnvandrere som ikke snakker godt norsk, er noe hun ser på som en trist realitet:

"Jeg har snakket med flere som tar norskkurs som har blitt mobbet på jobben av arbeidsgiver og andre arbeidstakere fordi norsken deres er så dårlig. Dette gir jo ikke folk motivasjon til å lære språket!"

"Anastasia" fra Norge.

Mobbingen kan ha etablert seg på grunn av et etnosentrisk syn hos noen i bedriften, slik som Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:25) forklarer ved at en måler andre kulturer ut i fra sin egen kultur. Et lokalt næringsutviklingsbyrå som arbeider sammen med næringslivet og den norske kommunen, er enig med "Anastasia". Næringsutviklingsbyrået synes at bruken av engelsk på arbeidsplassen er uheldig, fordi behovet for å lære seg norsk reduseres. De oppfordrer arbeidsgiverne til å snakke norsk, men tilbakemeldingene fra arbeidsgiver er at beskjedene går for sent på norsk og ved å snakke engelsk til arbeiderne, unngår de misforståelser. Næringsutviklingsbyrået hevder at arbeidsinnvandrere uten engelskkunnskaper har en mer positiv holdning til å lære seg norsk, siden de er avhengige av å lære seg språket fort for å kunne kommunisere på jobben. Voksenopplæringen sier seg enig med innvandrerne og næringsutviklingsbyrået om at språk er en viktig forutsetning for integrasjon, både privat og på arbeid, samt at gode språkkunnskaper skaper selvstendighet og uavhengighet, som igjen leder til selvhjulpenhet. I kontrast hevder næringsutviklingsbyrået at mange polakker, som representerer den største innvandrerguppen i kommunen, ikke ser poenget med å lære seg

norsk fordi de holder seg mest sammen med sine polske landsmenn både på arbeidsplassen og privat. Thuen (2003:22) presiserer at immigranter ofte velger å omgås sine egne, fordi de deler den samme sosiokulturelle organisering og ser på det som et overordnet levesett. Bilgiç (2000:79) nevner at i tillegg til å velge å være med sine egne, kan arbeidsinnvandrere som arbeider hardt uten å få anerkjennelse for jobben de gjør, foretrekker å være i lukkede grupper med sine egne. Hans utsagn kan også ses i lys av mobbingen som ”Anastasia” snakker om. Det kan tenkes at innvandrere som mistrives på grunn av mobbing på arbeidsplassen, ikke har lyst å bli bedre kjent med mobberne en arbeider sammen med eller kulturen deres.

Arbeidsinnvandrere i den skotske kommunen har uttrykt til Voksenopplæringen at de synes det er slitsomt å snakke engelsk hele dagen. Noen er redd for å snakke, og unngår å delta på sosiale aktiviteter fordi de føler seg usikker på språkkunnskapene sine. Engelsklærerne opplever at mange arbeidsinnvandrere med dårlige språkkunnskaper kommer inn i en vond sirkel, der de arbeider lange arbeidsdager sammen med andre innvandrere med lite engelskkunnskaper:

”Skiftarbeidere deltar ikke på språkkursene fordi det kolliderer med arbeidstidene. Arbeidet gir dem ikke muligheten til å integrere seg i det hele tatt”.

Engelsklærer hos Voksenopplæringen i skotsk kommune.

Bilgiç (2000:80) hevder at denne vonde sirkelen kan ha opphav i ubevisst utnytting hvor arbeidsinnvandrere føler seg redde for å miste jobben, og dermed påtar seg store arbeidsmengder for å få aksept av arbeidsgiveren. Kommunikasjonsavdelingen, Frivilligsentralen og Voksenopplæringen i den norske kommunen snakker om lignende integreringsproblematikk der arbeidsinnvandrerne jobber så mye at de ikke får tid til språkkurs eller fritidsaktiviteter. Voksenopplæringen hevder at arbeidsinnvandrerne ikke har tid til å gå på norskkursene. De mener at arbeidsinnvandrere med svak språkforståelse også vil ha problemer med å forstå informasjon knyttet til de ulike kulturelle tilbud, samt hvordan aktivitetene skal utføres. ”Ezster” nevner språk som en essensiell forutsetning for å kunne delta på kulturelle tilbud:

”Først må du lære deg språket og hvordan ting blir gjort, deretter kan du gjøre et forsøk på å bruke tilbudene rundt deg”.

”Ezster” fra Skottland.

Voksenopplæringen i den skotske kommunen sier seg enig i disse uttalelsene, da de tror det ikke finnes mange innvandrere med manglende engelskkunnskaper som deltar på andre kulturtilbud enn sport. Dette begrunner de med at det er vanskelig å skjønne innholdet og instruksjonene som blir gitt på engelsk. Sport krever ikke mye språkkunnskaper for å kunne delta. Likestillingsavdelingen i Skottland uttrykker også at språkbarrierene hindrer mange innvandrere og lokale innbyggere fra å bli kjent med hverandre. I kommunen nevner de at det er som regel gjennom andre en får informasjon om de kulturelle tilbud som eksisterer. Hvis en da ikke snakker språket og ikke kjenner noen, vil det være nesten umulig å få med seg hva som skjer på stedet:

”Dette skaper problemer for de som ikke snakker så godt engelsk og ikke kjenner så mange lokale innbyggere. Hvis de ikke snakker med de riktige folkene vil de ikke få vite om hva som skjer hvor og når”.

Likestillingsavdelingen i skotsk kommune.

Kommunen i Norge fremhever altså språket som den største utfordringen de møter i forhold til integrering. Kommunikasjonsavdelingen opplever at mange innvandrerforeldre verken kan norsk eller engelsk, og at de har vanskeligheter med å kommunisere med ulike etater i kommunen som NAV og skole. Kommunikasjonsavdelingen forklarer at kommunen er enig i at det i større grad må tilrettelegges i henhold til innvandrernes behov og språkkunnskaper for å skape trivsel. De tenker da spesielt på husmødre uten norskkunnskaper. I tillegg mener kommunikasjonsavdelingen at innvandrerforeldrene må bidra noe selv for å øke egen trivsel, ved å omgås norske slik at både foreldre og barn lærer språket. Kulturavdelingen i kommunen påpeker at det oppstår kommunikasjonsproblemer og misforståelser knyttet til tilgjengelige tilbud og generell informasjon fra kommunen. De mener at få innvandrerforeldre, hvor begge foreldrene er innvandrere, deltar på aktiviteter i regi av skole eller kulturskole, eller stiller opp på aktiviteter for ungdom. Skolene som kulturavdelingen er i kontakt med, forteller at årsaken til dette er at noen innvandrerforeldre ikke forstår informasjonen som barna tar med seg hjem, og derfor ikke vil la barna delta på aktiviteten. Bilgiç (2000:77) hevder at hvis innvandrere ikke har nok informasjon om aktiviteten eller ikke er kjent med aktiviteten er det en liten sjanse for at de deltar. Dette nevnes av Kulturavdelingen i den norske kommunen som en utfordring i forhold til fremmedspråklige foreldre:

”Ikke alle innvandrere har rett på språkopplæring og dette lager en barriere mellom skole og innvandrerforeldre, siden det er vanskelig å nå igjennom til de med dårlig eller ingen norskkunnskaper. Skolene opplever at noen ganger må barna oversette for foreldrene på foreldremøtene”.

Kulturavdelingen i norsk kommune.

Både ”Anastasia” og ”Anna” mener problemene rundt manglende informasjon om kulturaktiviteter kan løses ved å tilby informasjon på flere språk. ”Anastasia” får mange forespørsler fra frustrerte innvandrere som trenger hjelp til å oversette offentlig informasjon. Hun ønsker at kommunen tar ansvar og utvider dagens informasjonsmateriell, knyttet til kulturelle tilbud, til også å inkludere språk som representerer nasjonalitetene i kommunen. ”Anna” ønsker at sin kommune starter en samarbeidsgruppe av frivillige oversettere, med ulike nasjonaliteter, som utarbeider offentlig informasjon sammen med kommunen. Hun presiserer at informasjonen må inneholde en forklaring av organisasjonsstrukturen til ulike kulturelle aktiviteter som er driftet og organisert av kommunen og øvrige private organisasjoner. ”Anna” føler dette bidrar til at innvandrere kan forstå hvordan aktivitetene fungerer, og dermed øke lysten og evnen til deltakelse:

”Det er dårlig med informasjon om hvordan aktivitetene fungerer og jeg tror dette hindrer innvandrere til å delta på aktiviteter, fordi de ikke vet hva som blir forventet av dem i settingen. Den manglende informasjonen er en barriere for folk”.

”Anna” fra Skottland.

Biblioteket i ”Annas” kommune sier at selv om de opplever at det eksisterer en språkbarriere blant innvandrerne, føler de ansatte på biblioteket, i likhet med ”Anna”, at innvandrerne må være i stand til å forstå informasjon på egenhånd. Derfor har bibliotekets informasjonsbrosjyre seks forskjellige språk, som redegjør for de ulike tilbudene.

Alle eksemplene som er nevnt her viser til at innvandrere og ansatte i begge kommuner mener språkkunnskaper er viktig for integreringen. Begge kommunene har utfordringer med å få arbeidsinnvandrere til å benytte seg av språkkurs, men Skottland opplever at flere deltar siden språkkursene er gratis i forhold til i Norge hvor arbeidsinnvandrerne eller bedriften må betale.

Relasjoner

Agnete Wiborg (2003:127) hevder at enkeltmenneskers oppfatning av, og forhold til, et sted og menneskene som bor der, er individuelt og subjektivt. Følelsen av sted blir farget av menneskene vi samhandler med på stedet, og i følge Wiborg, danner dette individets identitet. Mange av informantene trekker frem at stedet de bor på er et sted hvor de føler seg velkommen, og at de opplever samfunnet som inkluderende. Samtidig mener de at det kan være utfordrende for innvandrere som kommer alene, eller der de ikke har familie eller nettverk på stedet fra før. Informantene har ulike erfaringer som danner grunnlag for hva de mener lokalsamfunnet kan bidra med for at de skal føle seg inkludert og føle tilhørighet til stedet. De fleste nevner at deres nære relasjoner som samboer, ektefelle, familiemedlemmer, arbeidskollegaer og venner har spilt en viktig rolle i deres integrering. ”Ezster” opplever samfunnet som vennligsinnet, men at det tar tid å bygge sterke relasjoner til enkeltmennesker. Dette krever at en er aktiv og tar initiativ for å få det til å fungere. Hun nevner sin lokale samboer som en viktig del av sin integrering:

“Samboeren og jobben min var min integrering. Hvis det ikke hadde vært for samboeren min tror jeg at jeg mest sannsynlig ville brukt mer tid med folk fra mitt hjemland istedenfor å finne nye venner”.

”Ezster” fra Skottland.

”Agnes” tror ikke kulturaktiviteter hjalp henne med å finne seg tilrette, selv om hun mener dette godt kan hjelpe andre innvandrere. Hun nevner at også hennes samboer bidro i hennes integrering ved at han og hans familie introduserte henne for lokalsamfunnet. ”Cila” nevner en lignende integreringsprosess med familien og nettverket til sin mann. De fleste kjenner mannen hennes siden han er født og oppvokst der. Slik kom folk i kontakt med ”Cila” og hun uttrykker at hun føler seg akseptert av lokalbefolkningen. ”Anna” opplever også at ektemannen og familien hans hjalp henne til å bli kjent med lokalbefolkningen, samtidig som hun nevner betydningen av kulturelle aktiviteter. Hun nevner også at lokalsamfunnet har en positiv holdning til innvandrere ved at de skaper et varmt, åpent og inkluderende miljø for dem. I likhet med både ”Agnes” og ”Ezster” mener ”Anna” at hun kunne ha fått en tøff start om hun hadde vært enslig:

”Jeg hadde mannen min sin familie som tok godt vare på meg. Både familien hans og kulturelle og lokale aktiviteter hjalp meg i min integreringsprosess. Hvis jeg hadde kommet hit alene, så tror jeg det ville vært annerledes da det på det tidspunkt ikke fantes så mange fra mitt eget hjemland”.

”Anna” fra Skottland.

Høgmo (2002:200) hevder at innvandrerkvinner som er gift med lokale menn har det lettere for å bli akseptert av lokalsamfunnet, gjennom sin rolle som blant annet mor og bidragsyter i samfunnet. Arbeidsinnvandrerkvinnene i Skottland lever i et forhold med lokale menn, og de ser ut til å integrere seg raskt inn i lokalmiljøet. Voksenopplæringen mener også at innvandrere som er i et forhold med en lokal innbygger, blir forttere kjent med samfunnet. Voksenopplæringen påpeker at de arbeidsinnvandrere som er enslige, kan ha det vanskeligere for å integrere seg gjennom deltagelse på ulike kulturelle aktiviteter, fordi dette vil kreve større individuell innsats fra vedkommende. ”Emilie” sier følgende om effektene av å være gift med en nordmann:

”Jeg har bodd lengre her enn i mitt hjemland og mannen og barna mine er norske så det har hjulpet meg i min tilhørighetsprosess. Jeg føler at stedet jeg bor på er mitt hjem. Alt du ser rundt deg her i huset vårt er jo norsk! Vi har norsk interiør, norsk mat og har norsk tv på”.

”Emilie” fra Norge.

”Anastasia” er den eneste kvinnen av informantene som er gift med en innvandrer. Hun forteller at barna er født i den norske kommunen, og at dette gjør at hun føler en tilhørighet til stedet. Buciek og Juul (2008:113) hevder at det er vanlig å få en stedstilhørighet til stedet hvor barna er født. Dette konstaterer både ”Anastasia” og ”Emilie”.

”Anastasias” ektemann ”Adam” deler ikke konens følelse av stedstilhørighet selv om han føler seg integrert. Han har en større tilhørighet til Nord- Norge hvor de bodde før. ”Adam” tar gjerne med seg familien og flytter om han finner et bedre sted å bo. Han forklarer at det er vanskelig å føle tilhørighet til stedet han bor nå, siden han følger etter jobben og vil kanskje senere bli tvunget til å flytte. Dette tar Thuen (2003:12) opp ved at han understreker at

midlertidig bosatte immigranter kan oppleve stedet som påtrengende, siden det kan oppleves som flyktig og påtvunget, og da spesielt om de egentlig ønsker å være et annet sted.

”Adam” er usikker på kulturaktiviteters betydning for integrering, men er opptatt av hvilken kultur en flytter inn i:

”I Nord Norge opplevde vi ikke integreringsproblemer siden nordlendingene er vant til å jobbe med østeuropeere gjennom mange generasjoner med handelsforbindelser. Vestlendingene har et helt annet forhold til oss. Her blir vi sett på som innvandrere siden lokalbefolkningen ikke har kulturelle bånd til østeuropeere”.

”Adam” fra Norge.

”Adam” føler kulturen blant innbyggerne på Vestlandet er annerledes og at vestlendingene er mer lukket, og ikke inkluderer innvandrere på samme måte som befolkningen i Nord Norge. Han mener dette er noe å ha i bakhodet når en tenker på kulturforskjeller, ved at det ikke bare er innvandrere som er ulike fra nordmenn, men at også nordmenn er ulike hverandre. I ”Adams” uttalelser vises dette i hans opplevelse av kulturforskjeller og ulike holdninger i den nasjonale kultur. ”Adam” sier at selv om han har mange venner og arbeidskollegaer, opplever han folk generelt som formelle og tilbakeholdne i forhold til i sin egen kultur, ved at de sjelden inviterer innvandrere hjem til seg. Frivilligsentralen påpeker at det fins mye ensomhet i kommunen. De er enige i ”Adams” utsagn av at stedet og innbyggerne kan oppleves som lukket. Frivilligsentralen tror ikke det er noe lettere for innflyttere fra andre steder i Norge å komme dit, enn for innvandrerne. Dette kan kanskje tyde på at det ikke bare er innvandrerne som kan oppleves som lukkede grupper for de lokale innbyggerne, eller for kommunalansatte, men at de lokale innbyggerne selv har utfordringer med å ta kontakt med andre utenfor sitt miljø. Hylland Eriksen (2004:218) nevner at samfunnsgrupper slik som ”Adam” nevner, kan være lukket for å ta inn nye medlemmer selv om de er åpne for kulturelle forskjeller hos andre.

Biblioteket i den skotske kommunen opplever det ikke som noe nytt at innvandrere kommer og går. Det er en del av historien og kulturen deres. Biblioteket tror dette er årsaken til at innbyggerne er mer vant til andre kulturer og derfor ser på innvandrere som en ressurs, og aksepterer dem bedre enn andre steder i Skottland eller i Norge. Dette kan settes i lys av Massey (2011) som hevder at hvert enkelt sted har en unik sammensetning av menneskelige ressurser, relasjoner og kulturelle bakgrunner, som kun finnes på det spesifikke stedet

(Cresswell 2011:68). Kanskje den skotske kommunen har en positiv holdning til innvandring siden stedet alltid har sett på innvandring som en ressurs.

Kommunen i Skottland påpeker at det internasjonale miljøet holder seg mye til sine egne og til innvandrere fra andre land. Voksenopplæringen tror årsaken er at innvandrerne føler et fellesskap til hverandre siden de ikke er derfra og at engelsk ikke er morsmålet deres.

Thuen (2003:21) hevder også dette om arbeidsinnvandrerne på industristeder, og at fellesskapet forsterkes ved at de ikke har familie på stedet. I tillegg nevner han at innvandrerne ser på hverandre som ressurser og kan støtte hverandre.

“Det er interessant å se at folk fra forskjellige nasjonaliteter blir kjærester og samboere. Dette ser vi også blant folk fra fastlandet som bor her, de har til felles at de heller ikke er herfra og de bruker også å holde sammen”.

Voksenopplæringen i skotsk kommune.

Thuen (2003:21) nevner videre at innvandrerne er avhengige av å definere hvilke fellesskap de føler tilhørighet til. Ved å kontrastere seg i forhold til ”de andre” på enten innsiden eller utsiden kan innvandrerne ha ulike stedlige tilknytninger gjennom og har bodd på flere steder. Jeg mener at personer som er en del av et internasjonalt miljø, kan utvikle stedlige tilknytninger eller kulturelle tilknytninger til kulturer man i utgangspunktet ikke har et forhold til. Dette kan skje ved at en deler mye av sin kultur, mattradisjoner og kanskje også reiser dit sammen på ferie. Dette avsnittet har sett på hvordan nære relasjoner har betydning for integrering og stedtilhørighet. Funnene viser at nære relasjoner som ektefelle eller samboer har hatt stor betydning for informantene. Samtidig har betydningen av kulturen og holdningen til innbyggerne mye å si for hvordan innvandrerne blir mottatt, slik ”Adam” nevner. Alle informantene unntatt ”Adam” føler en tilhørighet til stedet på grunn av relasjoner.

Kommuneansatte i Skottland nevner at holdninger til innvandrere er bedre i kommunen enn andre steder siden innvandrere er en del av stedets historie. De mener dette er årsaken til at mange innvandrere trives godt i kommunen. Den norske kommunen nevner at kommunen opplever mye ensomhet og at holdningene til innbyggerne gjør det utfordrende for både innvandrere og lokale innbyggere til å bli kjent med hverandre.

Møtesteder og kulturell utveksling

Inkluderende møteplasser, eller det Høibo (2001) kaller ”common ground” steder, er det kulturelle tilbudet som arbeidsinnvandrerne savner mest i begge kommunene. Informantene ønsker seg møtesteder hvor alle i samfunnet er velkommen, og hvor de kan utfolde seg gjennom gratis aktiviteter sammen med andre. Slike flerkulturelle møteplasser i et lokalsamfunn, er i følge Brinkmann og Hylland Eriksen (1996:23) ikke et møte mellom kulturer, men et møte mellom mennesker. På denne måten omhandler kulturell utveksling møter og relasjoner som utvikles over tid. Kulturaktiviteter er i følge Loland (2007:29) en del av hverdagslivet, som har egenverdi gjennom meningsfulle opplevelser der mennesker erfarer gjennom deltakelse og læring. Samtidig bidrar kulturaktiviteter til å opprettholde og forme nye kulturelle normer og verdier. Aktivitetene som møteplassene tilbyr, må i følge informantene, tilby alternative aktiviteter samt gjøre det mulig å være seg selv. Møtestedene informantene savner, er i tillegg til å være flerkulturelle møtesteder, kulturelle lavterskeltilbud. Mange av de skotske informantene og nøkkelinformantene fremmer biblioteket som et godt møtested. Dette er et kulturelt lavterskeltilbud. Bergh (2009:152) nevner at bibliotekene er en åpen og gratis møteplass som alle i samfunnet kan benytte seg av. Hun konstaterer at biblioteket er den mest brukte kulturelle møteplassen for innvandrere i Norge. Informantene i den norske kommunen ønsker seg et bedre bibliotektilbud med lengre åpningstider. Tilbudet er begrenset i forhold til bibliotektilbudet som eksisterer i den skotske kommunen. Ingen av de norske informantene nevner biblioteket i kommunen som en god møteplass, men de ser på biblioteket som en potensiell møteplass. De fremmer istedenfor bowlinghallen, som en god uformell møteplass, selv om det koster penger å bruke tilbudet. Mange arbeidsinnvandrere i kommunen er med på bedriftsbowling gjennom jobben. I Skottland ønsker informantene seg en bowlinghall siden mange ikke ønsker å delta på sportsaktiviteter eller aktiviteter hvor en må ha forkunnskap om aktiviteten.

”Anna” og ”Cila” etterlyser familievennlige, trygge og alkoholfrie møteplasser, hvor en har mange innendørsaktiviteter for alle aldre og samfunnsgrupper. Berg og Dale et al. (2009:52) sier at mange innvandrere kan føle seg utrygge i miljøer med alkohol og dette kan være problematisk, siden vertskulturen ikke opplever alkohol som et problem på arrangementet. Møtestedet bør ifølge ”Anna” være et sted med ulike spill og aktiviteter som for eksempel

bowling. ”Agnes” er enig med ”Anna” om at bowling hadde vært et bra kulturelt tilbud for kommunen siden hun er veldig glad i å bowle. Alle informantene nevner bowling som en aktivitet som er universell, uformell og ikke krever forkunnskaper eller språkkunnskaper. ”Anna” kjenner både innvandrere og lokale innbyggere som ikke benytter seg av sportstilbud fordi de vegrer seg for å kle av seg i offentlighet i forbindelse med dusj etter trening. Hun etterlyser også arrangører som er fleksible og viser en åpen holdning til innvandrerne som kommer inn dørene:

”Kunnskapsrike folk ser ofte ned på andre uten samme type kunnskap eller utdanningsnivå. Innvandrere kan på grunn av dette føle seg usikre på seg selv og sine ressurser. Dette kan resultere i at innvandrere ikke vil delta på aktiviteter siden de føler et forventningspress.”

”Anna” fra Skottland.

Buciek og Juul (2008:120) og Laurajane Smith (2006:299) anvender begrepet ”autorisert kulturarvdiskurs”, som og tar opp dette i sin kritikk av kulturarvprosjekter og offentlige institusjoner som ekskluderer kulturer som bryter med synet til den dominerende kulturelle grupperingen. Informantene er opptatt av å finne møtesteder hvor de føler seg ivaretatt. Bilgiç (2000:79) presiserer at forutsetningen for integrering er at innvandrerne må være ivaretatt og synlige, gjennom å få muligheten til å vise hva de kan. Hvis innvandrere blir hindret i dette, kan de føle seg ukomplette og velge å holde seg for seg selv. Begge kommunene har utfordringer på dette området, i at mange innvandrere ikke deltar i aktiviteter med andre lokalinnbyggere. Kulturavdelingen i den norske kommunen finner det utfordrende å sette seg inn i hvorfor innvandrernes tidligere erfaringer eller kulturelle forskjeller hindrer dem til å delta på kulturelle aktiviteter. De har fått tilbakemelding fra enkelte innvandrere, at hovedårsaken til at de ikke benytter seg av kulturelle tilbud, er at innvandrerne kjeder seg fordi aktivitetstilbudet ikke er variert nok. Høibo (2001) er enig i dette og hevder at innvandrere ofte ikke har interesse for de veletablerte tradisjonelle tilbudene i små bygder, som husmorlag eller speider.

Informantene i Norge ønsker seg en ”common ground”, en sentral møteplass som inkluderer alle innbyggerne uavhengig av deres alder og nasjonalitet. ”Emilie” etterlyser et møtested med ulike aktiviteter for folk med eller uten familie, hvor en finner informasjon om de ulike tilbudene i lokalsamfunnet. Hun mener møtesteder må være gratis, fordi årsaken til at mange innvandrere ikke benytter seg av fritidstilbud er at de ikke har råd til det. Møteplassen bør i

hennes øyne ha nasjonale temakvelder, hvor ulike innvandrergupper kan lage mat fra sitt hjemland som de får presentere til andre innbyggere. ”Emilie” forklarer at det er ikke finnes mange slike møtesteder i kommunen:

”Alt i sentrum stenger når butikkene stenger på ettermiddagen. Å sitte og henge på en pub eller en kafé alene hele kvelden går jo ikke og det koster jo også mye penger”.

”Emilie” fra Norge.

”Anastasia” er enig med ”Emilie” om at kommunen sårt trenger møtesteder, for å bedre trivselen til innvandrerne. ”Anastasia” er i likhet med ”Emilie” opptatt av at kafeer eller kjøpesentre er dårlige og dyre møteplasser. Kjøpesentre og kafeer er for Augé (2008:63) steder hvor mennesker har begrensninger ved at det finnes oppholdsregler, som for eksempel krav om konsumering av varer og bruk av penger. ”Anastasia” etterlyser møtesteder og lekeplasser for familier, samt arenaer hvor arbeidsinnvandrere kan praktisere norsk sammen med andre. Biblioteket trenger etter hennes mening bedre tilbud og åpningstider som i større grad er tilpasset folk sine behov. Hun ønsker at biblioteket skal ha bedre utvalg, spesielt relatert til hennes språk og kultur. «Adam” er enig med kona si om at kommunen trenger møteplasser. Han savner et sted med forskjellige innendørs og utendørs aktiviteter og lekeanlegg.”Adam” uttrykker glede over at nabokommunen snart får et badeanlegg som familien hans ser frem til å bruke. Et godt møtested eller et antropologisk sted, er i følge Augé meningsfylte steder hvor hvert menneske får mulighet til å dekke sine sosiale og kulturelle behov. I tillegg nevner Augé (2008:43) at infrastruktur, offentlige steder og samlingspunkter må være tilrettelagt for behovet til hvert enkelt individ. Informantene mener at kommunen og stedet ikke møter individenes kulturelle og sosiale behov.

Kommunen arbeider med en ny kommuneplan, hvor uformelle møteplasser i sentrum er i fokus. Thuen (2003:14) presiserer betydningen av levende møtesteder, for å knytte kultur til innvandrerne og lokalbefolkningen gjennom samhandling. Slik kan samfunnet unngå å skape skiller som kan oppstå når en spesiell kultur blir knyttet til et bestemt sted.

Kommunikasjonsavdelingen ser behovet for en møteplass hvor folk kan sosialisere, som passer til den enkeltes behov og interesser. Biblioteket er en av de arenaene hvor utbedring er planlagt og biblioteket vurderes å flyttes inn til servicetorget, slik at flere kan benytte seg av det. Kulturavdelingen ønsker at flere innvandrerbarn skal kunne delta på kulturskolen, og har derfor som langsiktig mål å få innført gratis kulturskole for innvandrerbarn, slik som en

nabokommune har innført. Frivilligsentralen skaper uformelle lavterskeltilbud hvor folk kan stikke innom uten å måtte betale noe. Deres møteplasser er for alle aldre og samfunnsgrupper og målsetningen med møteplassene er å føle en tilhørighet og få utviklet seg som menneske. Ett av deres lavterskeltilbud er strikkekafé som arrangeres en gang i uken på en lokal kafé. Folk må ikke kunne strikke for å gå der, men om de har lyst å lære seg det fra andre, har de her muligheten til det. Frivilligsentralen er enig med ”Anastasia” og kommunen, i at biblioteket trenger oppussing og utvidede åpningstider. De nevner at kommuner i nærheten har søndagsåpne biblioteker, som er fleksibelt for mennesker som arbeider skift eller tilsvarende.

Voksenopplæringen holder et par årlige arrangementer, i tillegg til norskklassene som går regelmessig flere ganger i uken. Til jul holder de julebord med internasjonal mat og bingo. Tilbakemeldingene fra elevene er at Voksenopplæringen er en trivelig plass, der innvandrere kan være sosial og lære norsk. Dette bekrefter også ”Emilie”. Voksenopplæringen har reflektert over en nedgang i deltagelsen på aktiviteter og kulturelle tilbud, som har kommet i tillegg til språkundervisningen. De setter dette i sammenheng med at før var det for det meste flyktninger som gikk på språkkurs, mens det nå i de siste årene er hovedsaklig arbeidsinnvandrere som benytter seg av dette kurstilbudet. Voksenopplæringen sier at arbeidsinnvandrerne bruker mesteparten av tiden sin på å tjene penger for å forsørge familien sin, slik at de føler det ikke er mye tid til overs for sosialisering gjennom deltagelse på kurs og tilbud utover språkopplæringen:

”Tid er penger, og de fleste betalende kursdeltakerne vil ha norsktimer istedenfor fjellturer, siden det er språket de kommer her for å lære”.

Voksenopplæringen norsk kommune.

Voksenopplæringen i den skotske kommunen ser også en nedgang i etterspørselen av kulturelle tilbud blant sine engelskelever. De startet et velkomstsenter i 2008 hvor arbeidsinnvandrerne og andre tilflyttede får støtte og informasjon. I oppstarten var mange innvandrere og lokale innbyggere med på å arrangere temakvelder med matlaging, samt tradisjonell skotsk og andre nasjonaliteters kunst og handverksaktiviteter. Etterspørselen har sunket de siste årene, noe Voksenopplæringen tror skyldes at arbeidsinnvandrerne prioriterer inntektsbringende arbeid. Nedgangen i etterspørselen har ført til at velkomstsenteret nå er åpent kun en dag i uken.

Voksenopplæringen og biblioteket er de sentrale pådriverne for kulturutvekslende aktiviteter, og skaper mange av møteplassene i den skotske kommunen. Sammen holder de regelmessige arrangement for utenlandske familier, der både barn og voksne deltar i ulike aktiviteter sammen. Innvandrerfamilier med små barn samles på biblioteket for å ha fortellingsstund, synge, lære rim og regler. Biblioteket tilbyr en rekke kulturutvekslende prosjekt som har som mål å fremme integrering, selvtilit, språkkunnskaper og sosial tilhørighet bland innvandrere. Ungarere blir fremhevet av biblioteket og Voksenopplæringen som spesielt engasjerte, fordi det ungarske samfunnet i 2011 blant annet inviterte lokalsamfunnet til å feire nasjonaldagen sin sammen med dem. Alle nøkkelinformantene i kommunen har snakket positivt om dette arrangementet, og at dette var et godt initiativ som bør gjentas. De begrunner dette med at å skaffe seg kunnskap om hverandres kulturelle bakgrunn er et godt integreringstiltak:

”I 2011 inviterte de ungarske innbyggerne til nasjonaldagsfeiring og både lokale og andre ungarere var invitert. Folk fikk smake på ungarsk mat og fikk oppleve en utstilling av berømte ungarere. Dette var en fin dag for alle og arrangementet hadde godt oppmøte av folk. Jeg tror kommunen kunne videreutviklet denne ideen for å lage lignende arrangement for å ønske andre innvandrere velkommen”.

Sport og fritidsavdelingen i skotsk kommune.

”Anna” og ”Ezster” nevner også den ungarske nasjonaldagsfeiringen som et positivt arrangement for stedet. De mener i likhet med kommunen, at slike arrangement der både lokalbefolkningen og innvandrere tilbringer tid sammen, vil gi en økt forståelse for hverandres kultur, og bidrar til å fjerne barrierer mellom mennesker. Den ungarske nasjonalfeiringen kan sidestilles med eksempelet som Roy Høibo (2001) bruker for å vise hva et godt kulturutvekslende prosjekt betyr for et samfunn med flere nasjonaliteter og kulturforskjeller. ”Ezster” er i like opptatt av hva lokalbefolkningen kan gjøre for å introdusere innvandrerne til lokale skotske tradisjoner, og ønsker seg en møteplass hvor hun for eksempel kan lære skotsk céilidh dans. Hun mener også at stedet bør holde flere bondemarkedsdager:

”Markedene er viktige for å bringe lokale tradisjoner videre til yngre generasjoner. Eldre og yngre står sammen for lokalsamfunnet sitt gjennom en rekke aktiviteter, hvor barna lærer tradisjonelle skotske leker og lærer å ta vare på dyrene og miljøet”.

”Ezster” fra Skottland.

”Ezsters” uttalelse blir understøttet av Thuen (2003:24) som hevder at å delta på møtesteder som marked og torg, lærer oss om stedets historie og at gjennom samhandling med andre, blir vi en del av samfunnet.

Innvandrerfamilier er en av målgruppene Voksenopplæringen og biblioteket ønsker skal benytte seg av de offentlige tilbudene i kommunen. De understreker at innvandrerfamilier må introduseres for ulike kulturelle tilbud, i et forsøk på å forebygge isolasjon og manglende integrering. På grunn av store avstander ordner kommunen transport for innvandrerfamilier uten bil, slik at de kan delta. I tillegg til disse arrangementene finnes det bibliotekbusser med leseprogrammer for barn som, skal sørge for at alle barn får muligheten til å delta uavhengig bosted.

Biblioteket og Voksenopplæringen sine møtesteder er kulturelle lavterskeltilbud som er åpne og gratis for alle i innbyggerne i lokalsamfunnet. Enkelte aktiviteter er dog skreddersydd for å tiltrekke seg innvandrerfamilier, der målsetningen er å forbedre deres leseferdigheter, og legge til rette for sosialisering, for både barn og foreldre. Bokgruppen Book Bug er et tilbud som biblioteket har hatt i over ti år, med to klasser per uke på dagtid. Det er statlig finansiert av The Scottish Book Trust (vedlegg 2:2). Dette er et tilbud for alle foreldre med småbarn som ikke er begynt på skolen. Regelmessig kommer om lag tjuefem personer per klasse. Her får innvandrerbarn og lokale barn være med på en tospråklig fortellingsstund, sammen med foreldre og ansatte på biblioteket. Arrangementet finner sted på seks til tolv språk, og de har opp til ti ulike nasjonaliteter som går på Book Bug. På denne måten får foreldrene en mulighet til å forbedre engelsken sin, ved hjelp av tospråklige barnebøker som for eksempel på polsk og engelsk. Det er hovedsakelig mødre som deltar på disse arrangementene. I tillegg holder biblioteket ESOL Book Bug, som er et tilbud kun for innvandrerfamilier, fortellingsstunder en gang i uken. Dette arrangementet er koordinert av Voksenopplæringen, helsesøster og spesielt trenede Book Bug ledere. Biblioteket har de siste fire årene også hatt en familie ESOL gruppe som fokuserer på innvandrerfamilier (vedlegg 2:3). Alle disse forskjellige gruppene nevnes som populære møtesteder for innvandrerfamiliene.

For å få fedre og andre enslige arbeidsinnvandrere til å bruke biblioteket, har de lange åpningstider på hverdagene til klokken åtte, slik at de som arbeider seine skift får muligheten til å bruke biblioteket og læringscenteret. På kveldstid tilbyr biblioteket og læringscenteret

regelmessig forskjellige skrivegrupper, bokarrangement og lesekvelder, der folk presenterer egen litteratur, holder høytlesning av andres litterære verk, danser eller spiller musikk. Biblioteket forteller at mange innvandrere og lokale innbyggere både deltar og er publikum på disse kveldene. En gang i måneden holder de skriveverksted hvor ESOL elever, sammen med lokale innbyggere, skriver dikt og tekster. Engelsklærerne påpeker at ESOL elevene også har tilgang til en rekke kulturelle prosjekter og kreative skriveklasser gjennom engelskkursene. En engelsklærer har av eget initiativ startet ulike filmprosjekt sammen med elevene sine. I 2011 lagde elevene og læreren en dokumentarfilm om følelsen, eller tilknytningen, elevene har til stedet de bor på. Elevene skrev alt materialet, og stilte selv som skuespillere. Elevenes tilbakemelding var at prosjektet økte selvtilliten, ga kunnskap om lokalsamfunnet og at det var moro. Filmen fikk statlig støtte og ble vist på kinoen, og både lokalmiljøet og avisene roste prosjektet. Dette var svært motiverende for elevene, som umiddelbart startet på et nytt filmprosjekt:

“Vi lagde en film til i 2012 og dette prosjektet ble mye større. Vi føler oss veldig stolte over resultatet. Filmen involverte mange i lokalbefolkningen og den ble inspirert av et bryllupsdrama. Denne filmen har blitt vist nasjonalt i Skottland”.

Engelsklærer hos Voksenopplæringen i skotsk kommune.

Læreren sier elevene ble så motiverte etter den positive omtalen de fikk, at de skrev en samtidstolkning av juleevangeliet samme året, sammen med en lokal teatergruppe. Det hele resulterte i et skuespill som ble vist på teateret før jul. Elevene og læreren har sammen lagt en plan for 2013:

”Vi planlegger flere filmprosjekt, skuespill og ekskursjoner siden det er en god måte for elevene å lære om folket og stedet de bor på. Det styrker også deres selvtillit, engelskkunnskaper og sosial tilhørighet. Vi skal adoptere et kulturutvekslende program som kommunen i Perth bruker for å integrere innvandrere. Programmet kalles “Cultural Connections” (vedlegg 2:1) og er målrettet for små samfunn og for integrering av ESOL elever”

Engelsklærer hos Voksenopplæringen i skotsk kommune.

I følge Hayden (1995:42) krever ikke slike typer prosjekt, som innvandrerne på biblioteket og ESOL elevene deltar i, store budsjetter, og de er forholdsvis enkle å gjennomføre. Disse typene arrangement hjelper, i følge Hayden, mennesker til å bli en del av historiske, kulturelle og sosiologiske relasjoner som knytter innbyggerne sammen, og som skaper stedets fortelling. Ligestillingsavdelingen mener at å bruke media på en slik måte som ESOL elevene har gjort, er et godt eksempel på hvordan en kan bruke kultur i integreringsøyemed. Ved å vise slike filmer i lokalsamfunnet, mener de at filmene kan skape bevissthet og kunnskap om de ulike menneskene og deres historier. Voksenopplæringen legger til at de også tror kulturelle aktiviteter som dette, bidrar i integreringsprosessen fordi menneskene kan utveksle sine erfaringer og sin kultur med hverandre. Fay (1996:234) påpeker at inkluderende møtesteder eller prosjekter som dette, fører forskjellige mennesker sammen og danner interaksjonisme. Dette skjer ved at ulike individer sammenflettes og tilpasser seg hverandre, slik at mennesker kan lære av hverandres forskjeller. Dette avsnittet har belyst forskjellene i kulturelle lavterskeltilbud i kommunene. Det kommer tydelig frem at den skotske kommunen har flere nasjonale tiltak og kulturelle lavterskeltilbud enn den norske kommunen. Innvandrerne i den norske kommunen mener ikke stedet har nok møtesteder hvor de kan få utfolde seg. De skotske innvandrerne føler det har mange møtesteder men savner et par alkoholfrie møtesteder med tilbud som bowling eller kulturutvekslende prosjekter for å bli kjent med kulturene som representerer stedet og som muliggjør å få representere seg selv.

Lokal trygghet og støtte

Trygghet, tillit og støtte er viktige faktorer for integrering som det blir vist til i teorikapittelet. I metodekapittelet viser trygghet og tillit seg som en avgjørende faktor for at jeg kunne få tilgang til feltet, og i empirikapittelet nevnes det av Djuve et al.(2013:89) at mange arbeidsinnvandrere kan føle mistillit til både arbeidsgiver og til offentlig sektor på grunn av at de føler seg dårlig behandlet. Dette viser til betydningen av å skape trygghet og støtte for innvandrere. Avsnittet tar for seg hva informantene selv opplever som utrygghet, som betryggende og tillitsvekkende samt støttende. ”Emilie” nevner at utrygghet kan få grobunn hos både innvandrere og lokale innbyggere i kommunen ved at begge parter ikke vet nok om hverandre og hverandres kultur. Hun mener media i større grad må omtale innvandrerne, gjennom reportasjer der de viser til innvandrerens positive effekter bidrar i lokalsamfunnet. ”Emilie” tror dette kan få innbyggerne og innvandrere til å etablere kontakt. Bilgiç (2000:27) hevder at fremmedfrykt skapes av mangel på kunnskap om hverandre, og at media forsterker

denne ved å fokusere artiklene på kriminelle innvandrere. Arbeidsinnvandrerne og kommunen i Skottland tror i likhet med ”Emilie” og Bilgiç at medier fremhever ulike kriminelle hendelser på en måte som virker stigmatiserende overfor innvandrere. ”Anna” sier dette fører til at lokalbefolkningen blir redd for å bli kjent med innvandrere:

”Dette kan føre til en urettferdig stemping av en hel nasjon. Lokalbefolkningen som ikke har kontakt med innvandrere kan bli mer mistenksomme mot enkelte nasjonaliteter”.

”Anna” fra Skottland.

Biblioteket viser til at saker om polske kriminelle i det lokale nyhetsbildet, skaper frykt blant enkelte innbyggere, samtidig som skaper fordommer overfor innvandrere generelt.

Voksenopplæringen mener at selv om samfunnet er åpent og inkluderende, så kan kulturelle forskjeller få innvandrere til å føle seg utrygge i sosiale sammenhenger. Innvandrere har uttrykt at de føler seg redde ute på gaten på kvelden, eller blant fulle folk, fordi de ikke er vant til alkohol eller synlig berusede folk der de kommer i fra. Her presiserer Voksenopplæringen betydningen av å sette av tid til å diskutere disse bekymringene og kulturforskjellene med innvandrerne, slik at de føler seg trygge. ”Emilie” nevner også at mange innvandrere blir utrygge og forvirret av kulturforskjeller og alkoholbruk. Hun eksemplifiserer at en full nordmann kan gi deg en god klem i helgen for så å avvise deg når vedkommende er edru på mandagen. Dette presiserer hun som et typisk kulturelt betinget fenomen, som er akseptert i Norge. Alkoholens rolle i norsk kultur og folk sin oppførsel kan ifølge Berg og Dale et al. (2009:52) sies å være vanskelig å forstå for en ”outsider”, som ikke har kjennskap til hvordan samfunnet fungerer.

Kulturavdelingen forteller at noen innvandrere er redd for å slippe barna sine ut alene uten voksent følge eller la dem gå ute når det er mørkt. De er opptatt av at innvandrerne trenger en person som de har tillit til, som tilrettelegger og følger dem på de forskjellige aktivitetene. For å skape trygghet og gi støtte til innvandrerfamilier, samarbeider kulturavdelingen i den norske kommunen med lærere og andre frivillige for å tilby innvandrerbarn og ungdom et voksent følge til sportsaktiviteter og trening. Dette er et tiltak de har iverksatt fordi mange innvandrerforeldre vegrer seg for å sende barna alene på arrangementer, eller at de selv ikke har transportmiddel. Voksenopplæringen i den norske kommunen mener at innvandrere må ha et menneskelig bindeledd mellom kulturtilbudene og innvandrerne selv, for å skape trygge rammer.

Denne uttalelsen står i samsvar med Brinkmann og Hylland Eriksens (1996:5) syn på kulturell brobygging, at den kulturelle brobyggingen ikke kan henge i løse luften men må bestå av to knutepunkter. Mangelen på en slik menneskelig kulturelt bindeledd nevnes av Voksenopplæringen som en av årsakene til at mange innvandrere ikke benytter seg av kulturelle tilbud i kommunen:

”Det er ikke alle innvandrere her som klarer å dra nytte av kulturtilbudene selv, de må ha noen som tar dem med og viser dem”.

Voksenopplæringen i norsk kommune.

Bilgiç (2000:77) viser også til relasjonelle brobyggere mellom aktiviteten og innvandrerne som en trygghet som øker trygghet, tillit og motivasjon til å delta på et kulturelt tilbud. Biblioteket i den skotske kommunen støtter denne uttalelsen og konstaterer at mange innvandrerforeldre som deltar på aktiviteter på biblioteket uttaler at terskelen for å gå på aktiviteter alene er høy, hvis en føler seg usikker på seg selv eller ikke har vært på lignende aktiviteter før. Biblioteket løser dette i noen sammenhenger ved å bruke samfunnsarbeidere som inviterer med seg foreldre som går på engelskkurs til å ta med seg barna sine på ulike småbarnsgrupper. ”Anna” mener lokalbefolkningen også må ta ansvar for å invitere med seg isolerte innvandrerforeldre og barn, på ulike aktiviteter:

”Mange barn av innvandrerforeldre er hjemme med mødre helt til barna begynner på skolen siden det ikke er pålagt å ha dem i barnehagen”.

”Anna” fra Skottland.

Høibo (2001) og Smith (2006) hevder mange innvandrere blir ekskludert fra kulturelle og sosiale aktiviteter på grunn av mangel på kunnskap om sted, kultur og historie, samt at de mangler etablerte relasjoner til menneskene i nærmiljøet. Voksenopplæringen, biblioteket og Likestillingsavdelingen er bevisst denne problemstillingen. De konstaterer at mange østeuropeiske kvinner som er hjemmевærende, sier at de tilgjengelige barnehage- og skoletilbudene er for dårlige i forhold til tilbudene i deres hjemland. Kostnaden ved å ha barn i barnehage er høye, og mange arbeidsinnvandrerfamilier løser dette ved at foreldrene arbeider ulike skift. Dermed kan en av dem være hjemme med barna, alternativt at kvinnen er hjemmевærende mens mannen arbeider.

I følge Bilgiç (2000:81) kan dette komme av kulturforskjeller, men også at mange innvandrerfamilier ikke er trygg på at offentlige skoler og barnehager gir en god nok disiplin i barneoppdragelsen.

”For noen utenlandske familier er vi det eneste offentlige apparatet som de snakker med og noen av disse familiene har tatt barna sine ut av skolen. Det er veldig viktig å få disse familiene knyttet opp til våre tilbud slik at vi kan hjelpe dem”.

Voksenopplæringen i skotsk kommune.

Både den skotske og den norske kommunen sier at mange innvandrer mødre er hjemme, samtidig som store geografiske avstander og et begrenset transporttilbud hindrer integrering og sosialisering. Innvandrerfamilier uten transportmidler har vanskeligheter for å delta på sportsarenaer og i kulturaktiviteter. Informantene i Norge føler de trenger mer støtte fra kommunen for å kunne komme seg til og fra ulike aktiviteter. ”Anastasia” er avhengig av mannen sin, som kjører henne på jobb, og barna på ulike aktiviteter. Dette har motivert henne til å starte førerkortopplæring. ”Emilie” kjenner ikke så mange innvandrere som har bil, og hun mener innvandrerne vegrer seg for å spørre andre om de eller barna deres kan få sitte på, da de ikke ønsker å være påtrengende. Hun etterlyser et transporttilbud som er billig å bruke, slik at innvandrerfamilier kan komme seg til og fra ulike aktiviteter:

”Jeg tror mange innvandrere her ikke har råd til å delta på aktiviteter for seg og barna siden de både må dekke transport og kostnader til arrangementet selv”.

”Emilie” fra Norge.

Kommunikasjonsavdelingen i den norske kommunen konstaterer at mange innvandrerfamilier etter hvert har flyttet fra utkanten og inn til sentrum for å være mer sosiale og tilby ungene et bedre liv. Kommunikasjonsavdelingen mener at både lokale bedrifter og kommunen, i større grad må legge til rette for at innvandrerfamiliene kan bosette seg en plass de vil trives. Kommunikasjonsavdelingen nevner også som ”Emilie”, at flesteparten av de lokale familiene har egen bil og foreldrene bytter på å kjøre hverandres unger til ulike aktiviteter:

”For innvandrerforeldre uten bil, blir det vanskelig å delta. De syns ikke det er greit at ungene alltid får sitte på med andre uten at foreldrene får bidra med å gi noe tilbake til de andre foreldrene”.

Kommunikasjonsavdelingen i norsk kommune.

De store geografiske avstandene i Skottland tvinger fram nytenkning i forhold til tilrettelegging og støtte for deltagelse. Biblioteket og Voksenopplæringen sier at de fleste arbeidsinnvandrerfamilier har kun en bil som mannen bruker for å reise på jobb. Dette fører til at resten av familien blir hjemme, og at dette hindrer mor og fra sosialisering og integrasjon. Voksenopplæringen samarbeider med familievernkontoret for å gi fremmedspråklige barn og foreldre, transport til bokgrupper som driftes i samarbeid med biblioteket.

Aktivitetsbusser, der både lek og lesing står i fokus, kjører ut til mer avsidesliggende steder på regelmessig basis, slik at barn og mødre i hele kommunen får muligheten til å delta.

I den norske kommunen har Frivilligsentralen tenkt nytt gjennom å starte støttende tiltak for barnefamilier ved å tilby har en barnevakt ordning for familier i kommunen. Dette gir foreldre muligheten til å sosialisere seg. Ansatte i Frivilligsentralen sier at kun et par innvandrerfamilier har benyttet seg av tilbudet. De tilbyr også enkel avlastning til familier så lenge de har frivillige som kan stille opp. Kommunikasjonsavdelingen håper flere arbeidsinnvandrere og andre innvandrergrupper vil benytte seg av barnevaktsentralen, slik at flere kommer seg ut på sosiale arrangement. Kommunikasjonsavdelingen illustrerer behovet for bedre informasjon til innvandrerfamilier om tilbudet fra barnevaktsentralen, ved å vise til en hendelse hvor en lokal bedrift skulle holde julebord for sine ansatte:

”En stor del av de utenlandske ansatte i bedriften kunne ikke komme på julebordet, siden de ikke kjente noen som kunne sitte barnevakt”.

Kommunikasjonsavdelingen i norsk kommune.

I Skottland er språkopplæring gjennom Voksenopplæringen gratis for alle innvandrere uavhengig av hvor de kommer i fra, med unntak av engelskkurs på videregående skole. Målet er å hjelpe innvandrerne med å få gode språkkunnskaper som er viktig for å bli integrert i samfunnet. Voksenopplæringen og deres engelsklærere har iverksatt mange tiltak for å skape trygge rammer for innvandrerfamiliene. De tilbyr engelskklasser gjennom sosiale media som

Skype, for de innvandrerne som ikke har mulighet til å komme seg til klassene. De tilbyr også tjenester for språkkurselevne via deres hjemmeside, der de kan kontakte lærerne direkte og få hjelp av dem. Et par asiatiske og østeuropeiske kvinner som går på engelskkurs på dagtid tar ofte med barna sine på kurset, hvilket de blir oppfordret til å gjøre, slik at kvinnene kan benytte seg av språkkurstilbudet. Voksenopplæringen sier at lærerne bryr seg om elevene sine, og støtter dem aktivt, og at mange lærere og elever har utviklet vennskap som har økt elevene sin trivsel og velvære. For å støtte asiatiske arbeidsinnvandrere som ikke kan ta seg fri fra jobb, har Voksenopplæringen og lærerne ordnet med språkopplæring på arbeidsplassen. De asiatiske arbeidsinnvandrerne arbeider som regel på en restaurant drevet av et familiemedlem eller en nær bekjent. En lærer forklarer at selve språkundervisningen er kombinert med lek og praktisk språkopplæring. Læreren understreker betydningen av å støtte de asiatiske arbeiderne:

“De jobber der hele dagen og snakker sitt eget språk med sine kollegaer. Etter de er ferdig med skiftet sitt går de hjem og ser på asiatiske filmer. Det har vært et stort problem med å få disse menneskene integrert inn i samfunnet”.

Engelsklærer hos Voksenopplæringen i skotsk kommune.

Biblioteket hevder at mange innvandrere har en høy terskel for å kontakte kommunalt ansatte for å få informasjon. Innvandrere har sagt til ansatte ved biblioteket at de synes offentlige bygg virker skremmende fordi de er store og uoversiktlige. Biblioteket har på grunn av dette satt i verk en ordning hvor de viser innvandrere fra engelskklassene rundt i biblioteket og på læringssenteret. De opplever at flere innvandrerne benytter seg av biblioteket etter at de har blitt vist rundt:

“Vi ser at hoveddelen av brukerne av læringssenteret er arbeidsinnvandrere som kommer regelmessig for å låne Internet, kopiere og skrive ut dokumenter. For å få dem interessert i andre ting har vi laget noen hyller med utlån av DVD og bøker på forskjellige språk”.

Biblioteket i skotsk kommune.

Den norske kommunen arbeider tett sammen med lokale bedrifter for å promotere språkkursene. Næringsutviklingsbyrået nevner at i tillegg til å delta på språkkurs, er mange av innvandrerne med på bedriftsbowling og at dette er et tiltak innvandrerne snakker positivt om.

Arbeidsgivers holdning til arbeidsinnvandrere nevnes av kommunen som en viktig brikke i integreringsprosessen:

”Mange av de innvandrerne som kommer har ikke krav på norskopplæring og dette har næringsutviklingsbyrået og enkelte bedrifter har tatt tak i. Dette har resultert i et samarbeid der enkelte bedrifter betaler litt for at arbeidstakerne deres skal få norskopplæring”.

Kommunikasjonsavdelingen i norsk kommune.

Kulturaktiviteter på arbeidsplassen kan styrke arbeidsmiljøet, samt sosiale bånd i lokalsamfunnet, noe Fossåskaret (1999:156) nevner som positive tiltak i regi av bedrifter i små industrisamfunn. ”Adam” blir ofte invitert med på aktiviteter av bedriften eller arbeidskollegaer, der han deltar på bedriftsbowling og fisketurer. ”Anastasia” legger til at Facebook gjør det lettere for bedriftene og kollegaene å komme i kontakt med hverandre. Arbeidsinnvandrerne blir ofte kjent med kollegaer gjennom Facebook siden til bedriften. Bedriftene profilerer sine arrangementer for arbeiderne på Facebook siden, slik at de kan melde seg på forskjellige turer og bedriftsbowling. ”Anastasia” kjenner mange arbeidsinnvandrere som sier at Facebook gir dem muligheten til å bli kjent med befolkningen, og at de på generell basis synes tilbudene i regi av lokalbedriftene er gode.

Kommunene både i Norge og Skottland opplever at innvandrere synes offentlig informasjon er for dårlig eller utilgjengelig. Derfor har begge kommunene laget en velkomstpakke til alle innflyttere. Velkomstpakkene finnes kun på norsk og engelsk, men begge kommunene arbeider med å kunne tilby pakken på flere språk. Målet med velkomstpakkene er å få innflyttere til å benytte seg av de ulike tilbudene i kommunen. Mange arbeidsinnvandrere melder ikke flytting fordi de arbeider på arbeidskontrakter i en periode for så å flytte videre, disse får derfor ikke tilgang til pakkene. Sports og fritidsavdelingen i Skottland mener det finnes for lite informasjon om fritidsaktiviteter og at innvandrere for det meste hører om aktiviteter gjennom andre. Informasjonen de får, vil variere ut i fra hvem de snakker med:

”Jeg tror mange av barrierene ikke er direkte relatert til integrering men på grunn av mangelfull informasjon”

Sport og fritidsavdelingen i skotsk kommune.

Den skotske kommunen bruker ulike metoder for å markedsføre sine aktiviteter og tilbud. Biblioteket sørger for å henge opp plakater om arrangement og kulturelle tilbud på gjesthusene, hotellene og på fabrikkene der mange arbeidsinnvandrerne bor og jobber. I tillegg markedsfører de på Facebook, Twitter og lokalradioen, samtidig som de anbefaler arrangement til de som bruker biblioteket. ”Agnes” og ”Ezster” følger godt med på sosiale medier, og lytter til lokalradioen for å få med seg ulike arrangement og aktiviteter som kommunen tilbyr.

Generasjoner og kjønn

Innvandrerkvinner ser generelt ut til å være mer aktive og bedre integrert i samfunnet enn mannlige arbeidsinnvandrere ut i fra det som informantene forteller. Dette kan både skyldes at mennene arbeider mye og at kvinnene blir den parten i forholdet som prioriterer aktiviteter med barna. ”Adam” føler han sitter i ”tidsklemma” ved at han arbeider mye, hvilket gir lite tid til overs for fritidsaktiviteter:

”Ting koster tid og penger. En må ha både tid og penger til det (fritidsaktiviteter)men tid er det aller viktigste. Det blir ikke mye tid til overs til alle ønskede aktiviteter som jeg har lyst å delta på”.

”Adam” fra Norge.

I denne analysen viser det seg at arbeidsinnvandrerkvinnene som er gift og har barn med en lokal innbygger er aktive på barnas sports og fritidsaktiviteter, i tillegg til å ha sine egne fritidsinteresser. De innvandrerkvinnene som har en lokal partner men ikke har barn, har et stort sosialt nettverk på grunn av partneren sin. Dette gjør det lettere for dem å bli kjent med andre mennesker, og bli med på ulike aktiviteter.

Enslige mannlige østeuropeiske arbeidsinnvandrere, asiatiske arbeidsinnvandrere og østeuropeiske fedre, nevnes som tre grupper som har det vanskelig med å integrere seg, på grunn av arbeidssituasjonen. Dette kan tyde på at blant annet forsørgerollen hos østeuropeiske menn, fører til at de må arbeide mer enn lokale menn for å forsørge familien, lokalt, i hjemlandet eller begge deler. Høye utgifter til bo og livsopphold for seg selv og familien kan være en faktor som forklarer den høye arbeidsmengden. Mens mennene påtar seg forsørgerrollen forteller både informantene og nøkkelinformantene om østeuropeiske kvinner som oppdrar barna på heltid, frem til barna begynner på skolen.

Barn blir vist til som en viktig faktor for integrering av voksne, ved at de deltar på aktiviteter og arrangement der innvandrereforeldrene kan være med. ”Emilie” følger barna på arrangement som håndball og ungdomsklubben, hvor hun er med på dugnadsarbeid eller er foreldrevakt. ”Anna” tar barna sine med på sports og fritidsaktiviteter og til kirken. ”Adam” prioriterer å bli med barna sine på aktiviteter og dagsturer når han har mulighet, mens konen hans ”Anastasia” er den som regelmessig er med på aktiviteter sammen med barna. Hun er ofte med på dugnadsarbeid gjennom barnehage og skole, og nevner at hun var mer for seg selv de første årene hun bodde i Norge, før hun fikk barn. Hun tror at det er lettere å komme i kontakt med lokalbefolkningen etter at en har fått barn, ved at en blir tvunget til å delta:

”Jeg synes innvandrere med barn kommer lettere inn i det lokale miljøet her og de blir venner med andre familier siden alle har barn. Kanskje det er litt verre til å begynne med for de som ikke har barn. De vil slite mer med å bli kjent med andre. Har du barn så har du ikke noe valg!

”Anastasia” fra Norge.

Biblioteket i den skotske kommunen sier seg enig med ”Anastasias” kommentar knyttet til at enslige innvandrere sliter mer med å integrere seg enn innvandrereforeldre. De mener at foreldrene er mer tvunget til å integrere på grunn av barnas behov. Biblioteket har, i likhet med den norske kommunen, en rekke utfordringer i forhold til integrering av enslige, mannlige østeuropeiske arbeidsinnvandrere. Mennene påtar seg store arbeidsmengder og mange arbeider i et ekskluderende arbeidsmiljø som har lange arbeidsdager som ikke gir tid og mulighet for sosialisering.

Sports og fritidsavdelingen ønsket å organisere et fotballag for østeuropeiske menn, som hovedsakelig kom fra Polen. De kontaktet Voksenopplæringen og engelskelevnene for å sjekke ut interessen. Flesteparten av mennene svarte at de ikke hadde tid til å delta på sport og fritidsaktiviteter siden det ble vanskelig å finne tid til overs etter en lang arbeidsdag på byggeplassen. Sports og fritidsavdelingen er enig med biblioteket om at det fins forskjeller på hvordan østeuropeiske enslige arbeidsinnvandrere og arbeidsinnvandrere familier integrerer seg i samfunnet:

”De østeuropeiske familiene er villige til å integreres gjennom barna sine siden foreldrene er tett knyttet opp til skolen. Enslige østeuropeiske menn bruker å holde sammen med arbeidskollegaer fra samme land og jeg er usikker på i hvilken grad de er i kontakt med andre utenfor sitt eget samfunn”.

Sport og fritidsavdelingen i skotsk kommune.

Kvinner ser ut til å integrere seg bedre enn menn fordi de jobber mindre, og dermed bruker mer tid sammen med barna på aktiviteter sammen med andre barnefamilier. Dette ser ut til å styrke tilhørigheten deres til stedet og menneskene der. De norske informantene forklarer at arbeidsinnvandrerne kommer seg som regel ut på arrangement i regi av jobben. Jeg har to teorier på hvorfor bedriftsarrangement blir prioritert av arbeidsinnvandrerne i Norge. For det første er det bedrifter med tilbud om språkkurs, som tilbyr øvrige arrangementer. Dette kan ifølge Bilgiç (2000:80) føre til at arbeidsinnvandrerne føler for å gi noe tilbake eller ønsker aksept fra arbeidsgiver og kollegaer. For det andre kan det tenkes at gjennom bekjentskapene som bygges på arbeidsplassen skapes relasjonelle brobyggere slik Brinkmann og Hylland Eriksen (1996) er opptatt av. Det er godt mulig at begge disse teoriene har forklaringskraft, og at dette muliggjør sosialisering for arbeidsinnvandrerne ved at de føler de er i et trygt og kjent miljø. Arbeidsinnvandrerne i Skottland snakker ikke om et inkluderende arbeidsmiljø eller bedriftsarrangementer, selv om noen snakker om at de har kontakt med arbeidskollegaer. Bedriftene har en annen rolle i Skottland siden de ikke behøver å tilby språkkurs eller lavterskeltilbud, da stat og kommune tar seg av denne delen. I Norge viser informantene til at det ikke er alle bedrifter som er like inkluderende i sine holdninger, og at mange bedrifter ikke tilbyr gratis norskkurs eller fritidsaktiviteter. Det finnes en ubalanse i tilbudene, og dermed mulighetene de mannlige arbeidsinnvandrere har til å integrere seg i lokalsamfunnet.

De tre innvandrere kvinnene som snakker mest om at de føler seg mest hjemme i Norge og Skottland er de som er eldste og som har oppholdt seg i landet i mer enn ti år. Disse representeres av ”Anna”, ”Cila” og ”Emilie”, hvor to av disse er asiatiske og en er østeuropeisk. Alle er gift med en lokal innbygger, og to av dem har barn. Disse tre kvinnene arbeider innenfor offentlig sektor, og har høyere utdanning både i gammelt og nytt hjemland. Dette kan tyde på at sivilstatus, kjønn, egne barn og tidsaspektet kan ha betydning for følelsen av tilhørighet, kombinert sammen med de andre hovedfunnene nevnt tidligere.

”Anastasia” og ”Ezster” er jevngamle og tilhører den mellomste aldersgruppen. Begge kommer fra land i øst Europa, arbeider innen offentlig sektor og har høyere utdanning. Selv om ”Anastasia” og ”Ezster” har bodd forskjellig lengde i respektive land, så har disse noe til felles. Begge føler en sterk tilhørighet til både hjemlandet og landet de bor i for øyeblikket, og er opptatt av å ivareta begge lands kulturer og tradisjoner. Dette er særs viktig for ”Anastasia”. Hun nevner at hun føler tilhørighet til både Norge og hjemlandet sitt, og at det er viktig for henne å holde på tradisjoner fra sitt eget land, i kombinasjon med norske tradisjoner:

”Tradisjonene og ikke minst mattradisjonene er viktige å ta vare på og videreføre fordi det forteller oss om hvem vi er med både norsk mat og vår egen mat”.

”Anastasia” fra Norge.

Thuen (2003:15) nevner at innvandrere ofte etablerer sitt hjemsted på den nye plassen ved å ta vare på kulturelle tradisjoner fra hjemlandet samtidig som de tilegner seg nye kulturelle væremåter. Berg og Dale et al. (2009:50) hevder at identiteten vår som en kontinuerlig utvikling, påvirket av våre omgivelser og de mennesker vi omgås. ”Anastasia” føler tilhørighet til to kulturer, og velger å legge til flere tradisjoner fra en annen kultur slik at dette danner en ny identitet. ”Ezster” er også opptatt av å overføre skotske tradisjoner fra eldre til yngre generasjoner, selv om hun ikke har egne barn. I tillegg har de forskjellig familiesituasjon, ”Ezster” er samboer med en lokal innbygger, mens ”Anastasia” er gift med en østeuropeisk mann.

”Adam”, mannen til ”Anastasia”, har bodd like lenge i Norge som konen, og selv om de har barn, føler han ikke tilhørighet til stedet han bor på. Han føler, som nevnt tidligere, en større tilhørighet til sitt tidligere bosted i Nord-Norge, og mener dette skyldes de to stedenes kulturforskjeller. ”Adam” tilhører den nest eldste aldersgruppen, han arbeider innenfor industri, og han har høyere utdanning. Han arbeider lange dager for å forsørge familien og oppgir dette som en av hovedårsakene til at han ikke har mye tid til overs til å sosialisere seg.

”Agnes” er den yngste kvinnen, og den som har oppholdt seg kortest i sitt nye hjemland Skottland, hvor hun har bodd i over tre år. Hun er østeuropeisk, har en lokal samboer, arbeider innenfor servicenæringen, og har høyere utdanning. Siden hun er yngre og ikke har barn, forteller hun om andre prioritinger enn de informantene som har barn. ”Agnes” er glad i å gå på pub og diskotek, er veldig sosial, og har et stort nettverk. Hun sier hun trives og føler

seg godt mottatt, men savner ofte familien og maten fra hjemlandet. Dette kan tyde på at arbeidsinnvandrerne sin grad av tilhørighet og integrering varierer fra og ikke føle tilhørighet, slik som ”Adam” eller til å føle delt tilhørighet til begge land slik som ”Ezster” eller føle seg Skotsk slik ”Anna” føler seg.

Hovedfunnene er i disse overnevnte avsnittene viser at språkkunnskaper spiller en viktig rolle for integrering og trivsel samtidig som det har en kompleks innvirking på de andre hovedfunnene ved at det har betydning for relasjonsbygging, kulturforståelse og trygghet. Relasjoner er betydningsfulle for å føle tilhørighet og gir trygghet og tillit som bidrar til å benytte seg av kulturelle tilbud. Funnene viser at inkluderende møtesteder er det innvandrerne ønsker seg mest slik at de kan sosialiseres, lære og utfolde seg.

Trygghet og lokal støtte fra arbeidsplass, kommunen og innbyggerne blir sett på av innvandrerne som viktig for at de skal føle seg akseptert og verdsatt. Trygghet og kunnskap om kulturen gir dem muligheten til å bryte kulturelle barrierer og skape tillit til mennesker i lokalsamfunnet. Funnene viser at kvinner har lettere for å integrere seg enn menn og dette har ofte en sammenheng med at kvinnene er de som deltar på aktiviteter med barna mens mannen arbeider. Stedstilhørigheten til kvinnene ser ut til å bli forsterket av at det er barnas fødested. I neste avsnitt skal vi se på hvilke kulturelle tilbud som innvandrerne nevner som integrerende og hva de selv har bidratt med for å integrere seg.

Kulturelle tilbud, integrering og eget initiativ

Av de kulturelle tilbudene som de norske arbeidsinnvandrerne fremhever som en god møteplass eller som integrerende i seg selv, er den lokale bowlingen nevnt hos alle tre informanter som et godt kulturelt tilbud. ”Adam” nevner i tillegg seilklubben som et godt og billig fritidstilbud for familien. ”Anastasia” mener barselgruppen hjalp henne til å bli kjent med andre mennesker som hun fortsatt har kontakt med. ”Emilie” påpeker at Voksenopplæringen har spilt en betydningsfull rolle i hennes integrering ved at hun lærte seg norsk og ble kjent med andre.

I tillegg nevnes bedre utvalg av gratis lavterskel tilbud og møteplasser som noe de føler kan hjelpe innvandrere med å føle seg mer velkommen og bli kjent med andre i samfunnet. ”Anastasia” og ”Emilie” synes at kulturelle aktiviteter har bidratt til stedstilhørighet og økt trivselsfølelse for dem:

”Jeg prøver å være med på det meste og det er viktig for meg. Jeg tror det å være aktivt med i det som skjer er en viktig del av å bli en del av det stedet en bor på”.

”Emilie” fra Norge.

”Anastasia” mener et bedret aktivitetstilbud kan være nøkkelen for å trives, og at flere kulturelle tilbud kan gjøre det mer attraktivt for innvandrere å flytte til kommunen. ”Adam” er usikker på om kulturelle aktiviteter kan bidra til integrering. Han er mer opptatt av stedets særegne kultur og samfunn som avgjørende for om en føler seg inkludert eller ekskludert. Alle de norske informantene blir invitert med på ulike arrangement og sosiale sammenkomster av kollegaer, venner, familiemedlemmer, barnehage, skole, kommune, Frivilligsentral og andre fritidslag. De følger med på annonser i avisen og på Internett, slik at de vet hva som skjer i nærområdet. Informantene nevner også at det ikke er alle innvandrere som leser lokalavisa, og at ikke alle tilbud annonseres der. De nevner at en ofte får informasjon fra mennesker de snakker med. ”Emilie” har selv bidratt med å starte en dameklubb for kvinner fra Asia, men den ble avvirket på grunn av at driften krevde for mye tid og planlegging. ”Anastasia” og ”Adam” vet ikke om noen aktiviteter som er drevet av innvandrere på stedet. Informantene fra Norge er alle enig i at en ikke må være redd for å kontakte nye mennesker, og må be om hjelp samtidig som en ikke kan forvente at alt skal bli ordnet for en. De er enig i at en må selv ta initiativ når en flytter til et nytt sted for å være med på aktivitetene. Fay (1996:234) hevder at kulturell og sosial utvikling skal være selvutfordrende og lærende, slik at innvandrerne utvikler seg.

”Jeg tror at til å begynne med når en kommer et sted, så må en bry seg og bli med på en aktivitet og gjøre noe selv”.

”Adam” fra Norge.

Kulturelle aktiviteter som informantene i Skottland fremmer som positive tiltak for integrering og sosialisering er aktivitetstilbudene i samfunnshus, bibliotek, Voksenopplæring, samt sports og fritidssentrene. De nevner dette som arenaer der de føler seg vel sammen med andre, og at disse stedene egnet for å bygge vennskap. Samfunnshusene er steder som både ”Anna”, ”Cila” og ”Ezster” nevner som sosiale steder og at de er flotte møtesteder der en kan bli kjent med andre i lokalsamfunnet. De skotske informantene har tatt ulike grep i sin egen integreringsprosess. ”Anna” og ”Ezster” er selv med på å arrangere kulturelle tilbud i samfunnshuset i lokalsamfunnet, og vet om et par andre innvandrere som tidligere har

arrangert østeuropeiske nasjonaldagsfeiringer. ”Anna” og noen andre østeuropeiske kvinner feirer kvinnedagen sammen som en årlig tradisjon, selv om hun nevner at de skotske kvinnene ikke ser ut til å markere dagen i det hele tatt. For ”Anna” er utdanning, arbeid og frivillig arbeid nevnt som viktige elementer i hennes integreringsprosess. Hun er en aktiv person, og ble derfor raskt med på lokale arrangement og frivillig arbeid:

“Alle kjenner meg siden jeg jobber med lokale samfunnsarrangementer og dette har hjulpet meg i å integreres”.

”Anna” fra Skottland.

Samtidig nevner både ”Anna” og ”Ester” den ungarske nasjonaldagsfeiringen som en positiv hendelse for samfunnet. ”Ezster” presiserer dog at selv om noen fra hennes land ville starte en aktivitet eller lage en nasjonaldagsfeiring, betyr ikke det at hun automatisk vil gå dit. Dette begrunner hun med at hun ikke kommer over ens med mange fra sitt eget land som bor på stedet, fordi de har ulike interesser. ”Ezster” har mest lokale venner og kun et par venninner fra sitt eget hjemland som hun er i kontakt med. Hun tror årsaken til dette er at hun har en lokal samboer og hans sosiale nettverk. Hun mener at i tillegg til samboeren, at kulturelle aktiviteter har vært betydningsfullt for hennes egen integrering:

“Hvis jeg ikke hadde deltatt på forskjellige aktiviteter tror jeg at jeg hadde brukt mer tid på å finne meg til rette”.

”Ezster” fra Skottland.

”Agnes” vet ikke om andre innvandrere som har startet aktiviteter selv, men kjenner en østeuropeisk venninne som har startet bedrift. ”Agnes” har mange venner blant de lokale og blant innvandrere. Hun synes det er viktig å ha en blanding av venner fra ulike nasjonaliteter, inkludert sin lokale samboers familie og venner. Hun nevner at for sin egen integrering er det viktig å tørre å snakke med ukjente mennesker:

“Jeg snakker alltid med nye mennesker når jeg er med på ulike aktiviteter og arrangement og dette har ført til at jeg kjenner mange folk her nå”.

”Agnes” fra Skottland.

”Cila” liker å delta på ulike arrangement, som for eksempel veldedighetsarrangementer, fordi hun føler dette lar henne bli en del av lokalsamfunnet. Kulturutveksling og mattradisjon på samfunnshuset har også bidratt i hennes integrering:

“Jeg har laget tradisjonelle retter fra mitt hjemland og dette har vært med på å integrere meg med lokalbefolkningen og regionen”.

”Cila” fra Skottland.

Alle arbeidsinnvandrerne i den skotske kommunen forteller at de bruker forskjellige kultur-, sports- eller fritidstilbud. De forteller at de ikke er redde for å prøve kulturtilbudene i kommunen, men at de helst ikke vil gå alene. De blir invitert med på ulike arrangement og fritidsaktiviteter gjennom nære relasjoner og kollegaer. Alle nevner at de følger med på sosiale medier og radio for å få med seg hva som skjer, samt at de hører om ulike aktiviteter fra familie, venner, bekjente og kollegaer. ”Agnes” og ”Ezster” bruker trenings og fritidssentrene med svømmehall og sauna flittig. ”Anna” og ”Cila” er ikke så glad i treningssentre, men er ofte med på dugnader og veldedighetsarrangementer på samfunnshuset. Både ”Anna” og ”Cila” er enige om at dette bidrar til å styrke stedstilhørigheten deres:

”Jeg liker å være med på forskjellige arrangement for å utvikle vennskap, vise at jeg bryr meg om folk og vise dem respekt. Jeg føler at å ta del i ulike veldedighetsarrangement hjelper meg til å bli en del av lokalsamfunnet”.

”Cila” fra Skottland.

”Agnes” har også en åpen holdning til å prøve det meste av tilbudene som finnes. Hun mener at om det er en aktivitet som en virkelig har lyst å delta på, men som går mens en jobber, kan en se om en får byttet om på vaktene sine for å kunne delta. Det sosiale aspektet av å benytte seg av kulturelle tilbud er det som teller mest for henne:

“Aktivitene må være morsomme og sosiale for at jeg vil gå. Det må være steder og aktiviteter hvor jeg kan være sammen med vennene mine og kollegaer samt bli kjent med nye mennesker”.

”Agnes” fra Skottland.

Store avstander til aktiviteten kan hindre innvandrerne i å delta, dersom det ikke finnes et godt nok transporttilbud på stedet. ”Ezster” vil gjerne prøve ulike aktiviteter men er ikke interessert i å bruke for mye penger på å komme seg til aktivitetene. Hun nevner at store avstander er et stort problem for alle som bor i kommunen. Ezster” mener at en må føle seg trygg mens en er på aktiviteten ved å ha vakhold. ”Anna” er enig med ”Ester” i at å ha tilstrekkelig informasjon om hva som skjer på aktiviteten, hvilke kostnader den innebærer, hvilken forkunnskap som er nødvendig, hvordan en kommer seg dit, er viktig.

Både ”Ezster” og ”Anna” sier det er større sjanse for at de går på et arrangement dersom de kjenner noen som kan gi dem informasjon om aktiviteten. ”Anna” og de andre skotske informantene er enige i at aktivitetene må være tilrettelagt slik at en kan være sosial og bli kjent med nye mennesker, samtidig som en blir gitt muligheter til å få vise fram sine talenter, samt utvikle nye talenter. Hall (2000) hevder at kultur kan brukes til å utvikle identitet gjennom en prosess, slik som ”Anna” refererer til som utvikling av nye talenter. I følge Hall (2000:4), omhandler prosessen ”å bli” noe istedenfor ”å være” noe. Det legges her vekt på hvem vi kan bli, hvordan vi er blitt representert og hvordan dette påvirker oss når vi representerer oss selv.

Dette avsnittet har belyst hvilke kulturaktiviteter innvandrerne benytter seg av og hvorfor de liker disse aktivitetene. En ser at innvandrerne i begge kommuner er opptatt av å ha kulturelle tilbud der det ikke stilles krav til forkunnskaper og at aktiviteter med uformelle men trygge rammer er det de foretrekker. De er opptatt av at aktivitetene må være inkluderende, kulturutvekslende møteplasser der en får sosialisere seg med andre samtidig som en lærer og utvikler seg selv. Informanter både i Norge og Skottland nevner bowling som en god aktivitet for alle menneskegrupper og aldrer samtidig som biblioteket nevnes som et godt kulturelt lavterskeltilbud i Skottland. Innvandrerne i Norge ønsker et bedret bibliotektilbud og flere lavterskeltilbud. En ser at alle innvandrerne er opptatt av at en selv må vise initiativ og interesse for å delta på ulike aktiviteter i samfunnet, og ikke forvente at alt skal bli tilrettelagt av andre. I neste avsnitt belyser informantene tilhørighet i forhold til tid for å se om tiden har endret deres følelse av tilhørighet til fødeland og landet de bor i.

Om tilhørighet i et tidsperspektiv

Tre av fire informanter i Skottland forteller at tilhørighet kommer over tid og følelsen av å være integrert ikke betyr at de føler seg helt skotsk, men at de føler en tilhørighet til både hjemlandet og til lokalsamfunnet sitt. Thuen (2003:13) hevder det skjer en forankring over tid på stedet vi bor, som vekker minner og følelser i oss. Dette skaper en stedstilhørighet, slik Tuan (2011:184) også nevner. Vi opparbeider oss både individuelle og kollektive meningsfylte øyeblikk der sistnevnte er øyeblikk som deles av alle som bor på stedet. Ifølge Thuen (2003:13) er dette med på å skape et fellesskap som styrker følelse av stedstilhørigheten til stedet.

”Anna” derimot, følte seg relativt raskt helt integrert i det skotske samfunnet:

“Jeg føler at dette er hjemme. Etter at jeg hadde bodd her i to år reiste jeg tilbake til hjemlandet mitt og jeg følte ikke at det var hjemme lenger. Jeg kunne ikke ha flyttet tilbake dit nå, jeg føler meg helt integrert her og jeg tenker, snakker og drømmer på engelsk. Noen ganger glemmer jeg til og med ord på morsmålet mitt når jeg snakker i telefonen med familien”.

”Anna” fra Skottland.

Kvinnene i Skottland reflekterer over positive og negative sider ved å leve begge land, og sammenligner livskvaliteten i fødelandet mot tryggheten i Skottland. De føler seg akseptert og fri, og nevner at de aldri har blitt utsatt for rasisme. Thuen (2003:15) nevner at flytting til et nytt sted ofte kan være med å endre folk sin oppfatning av stedet de reiste i fra.

”Ezster” tenker at hvis hun får barn, kan dette skape en sterkere tilhørighet til stedet ved at stedet da vil være barnas fødested. Samtidig nevner hun det som problematisk å bo langt borte fra foreldrene sine, og at dette er noe hun tenker mye på ettersom de er blitt gamle og syke. Hun er stolt av sitt opphav og vil ta vare på identiteten sin, samtidig som hun er opptatt av å ha tilhørighet til Skottland:

“Jeg føler på en måte at jeg hører til her. Halve hjertet mitt er her og den andre halvdelen i hjemlandet mitt. Jeg føler tilhørighet til dette stedet, men samtidig har jeg en stor tilhørighet og sterke følelser til landet jeg ble født i”.

”Ezster” fra Skottland.

”Ezster” beskriver her det Hayden (1995:8) kaller for ”cultural citizenship”, eller et kulturelt borgerskap, hvor identitet skapes gjennom en følelse av kulturell tilhørighet framfor et nasjonalt borgerskap. ”Ezster” føler en sterk tilhørighet til både Skottland og til hjemlandet. I følge Hayden (1995:12) åpner ”cultural citizenship” opp muligheten for å tilhøre flere kulturer. Slik kan ”Ezster” og andre innvandrere få skape sin egen identitet og tilhørighet ut i fra de kulturene som de føler representerer sine verdigrunnlag. ”Agnes” føler seg lykkelig i Skottland, og føler en tilhørighet til lokalsamfunnet, men samtidig savner også hun familien i hjemlandet. Det å gifte seg med en lokal mann, kjøpe hus og bil, blir definert av ”Cila” som «å finne seg til rette og integrere seg». Hun snakker om at hun føler seg som en del av både det lokale og det nasjonale samfunnet, og er opptatt av å skape seg et godt liv uavhengig av hvor en bor.

De norske arbeidsinnvandrerkvinnene føler seg integrert og føler en stedstilhørighet til stedet de bor på. Både ”Emilie” og ”Anastasia” føler seg hjemme på grunn av at barna er født og oppvokst der, samt at de har etablert seg der med ektemann og bolig. Begge disse kvinnene føler en tilhørighet til både Norge og sitt opprinnelsesland, og er stolte over sitt opphav og sin kultur, og viser dette ved å holde liv i ulike tradisjoner og skikker samtidig som de tilpasser seg de norske kulturelle skikkene og tradisjonene. Her nevnes mattradisjonene som en viktig identitetsbærer å bringe videre til barna. Buciek og Juul (2008:121) hevder at hjemmet får en sentral funksjon som et historisk sted hvor en kan praktisere sin egen kultur alene eller sammen med andre, som en betryggelse og påminnelse om sin egen identitet. Slik kan innvandrerne sjonglere med ulike identitetsroller utenfor husets fire vegger og ha en annen når de befinner seg hjemme hos seg selv. Hylland Eriksen (2004:7) er også opptatt av situasjonsbestemte identiteter. En kan trekke ut av Hylland Eriksens syn at ”Anastasia” eller ”Emilie” ikke kan være både norsk, asiatisk eller østeuropeisk samtidig, men at de må veksler mellom identitetene ut ifra situasjonen de er i. ”Emilie” viser til dette når hun forklarer hvordan hun tilpasser seg kulturen for å integrere seg og for å oppnå tilhørighet:

”Hvor jeg ble født er det et ordtak som sier: ”hvis du bor i et land der alle blinker med øynene skal du også begynne å blinke med øynene”. Så om alle for eksempel bruker lue på vinteren skal du også bruke lue”.

”Emilie” fra Norge.

”Anastasia” trives godt i kommunen, og mener at integreringsprosessen er avhengig av hver enkelt person og deres eget initiativ. Slik forklarer hun i likhet med Hylland Eriksen (2001:26), at innvandrerne selv må velge hvor delaktige de ønsker å være i den nye kulturen. Dette gir i følge Hylland Eriksen innvandrere muligheten til å ha en individuell integrering. ”Anastasia” mener innvandrere må være aktive og vise interesse for innbyggerne ved å være en god nabo og invitere folk hjem til seg eller gjøre andre ting sammen. Hun er opptatt av at innvandrere må tørre å delta på aktiviteter, og takke ja til invitasjonene de får slik at de blir kjent med andre. Dette mener hun de lokale innbyggerne også bør bli bedre på. Selv om hun sier at det kan oppleves som skummelt å prøve å bli kjent:

”Jeg dødde ikke av å tørre å drikke kaffe på altanen til naboen! Folk må ta initiativ i sin egen integrering og skape tilhørighet til stedet de velger å bo på”.

”Anastasia” fra Norge.

”Adam” er enig med konen sin i at en må tørre både å bli med på det som skjer, samt takke ja til invitasjoner som en får fra andre i lokalsamfunnet, selv om han ikke føler en tilhørighet til stedet. Han påpeker at integrering ikke har vært et problem for ham eller konen, siden de begge er språkkyndige og utdannede mennesker som fort lærte seg norsk. Bilgiç (2000:51) hevder i likhet med ”Anastasia” og ”Adam” at innvandreres personlighet, vilje til å være åpen til nye impulser og ønske om etablere en balansert forståelse mellom seg og samfunnet, er nødvendig for å oppnå integrering. I dette avsnittet viser innvandrerne i begge kommunene betydningen av å engasjere seg til å bli kjent med lokalbefolkningen som et viktig ledd i deres integrering. En ser også at dette varierer ut i fra personlighet og ikke alle har et behov for å være like sosiale eller har behov for å drive med flere aktiviteter. Dette viser til Hylland Eriksens (2001:26) begrep om individuell integrering og at alle informantene viser til forskjellig grad av integrering fra å føle seg helt integrert, mens andre føler seg delvis integrert. Noen har sterk tilhørighet til sitt nye land, mens andre føler en delt stedstilhørighet både til fødeland og landet de bor i. Enkelte har en viss følelse av integrering men mangler stedstilhørighet. Dette viser til at integrering og stedstilhørighet er individuelt og komplekst. Informantene har også ulike erfaringer om sin egen integrering og opplevelsen av integrering før og nå som belyses i neste avsnitt.

Integrering før og nå

Innvandrerne har ulike erfaringer fra da de kom til nåværende bosted og i dette avsnittet forteller de om hvordan de opplevde å komme til stedet de bor på og hvordan de ser på integrering i lys av dagens samfunn.

For ”Ezster” var det enkelt å komme til Skottland. Hun ordnet seg arbeid gjennom et byrå før hun reiste. Da hun ville skifte jobb hjalp lokale innbyggere henne med å få fast fulltidsjobb. Hun nevner at å komme dit uten jobb eller høyere utdanning, kan være mer problematisk, fordi en ikke har noen økonomisk sikkerhet. Hun mener hun var heldig og at ting gikk lett, fordi hun kom til Skottland før finanskrisen i 2008, slik at hun hadde ordnet seg med en sikker jobb. ”Ezster” understreker at det er verre for arbeidsinnvandrerne å få seg fulltids jobb nå etter finanskrisen, på grunn av alle store kutt som rammer både private og offentlige næringer, både nasjonalt og lokalt. Hun ville rådet arbeidsinnvandrere uten jobb til å prøve seg som sesongarbeider innen fiskeri eller hotellnæringen en sommer, for å se om en liker seg før en flytter. Samtidig mener hun at dette kan bedre utsiktene til å finne en arbeidsgiver som kan gi fast arbeid.

”Agnes” husker tilbake til da hun først kom til Skottland og at hun da ikke kjente noen, bortsett fra samboeren sin. Hun fikk hjelp til å få seg jobb og ble meldte seg på et engelskkurs. Dette hjalp henne å mestre språket, og til å bli kjent med både lokale folk og andre innvandrere fra hennes eget land. Hun tror i likhet med ”Ezster” at det er vanskeligere for arbeidsinnvandrere å finne seg arbeid nå enn før. Da ”Agnes” flyttet til Skottland, var det mange jobber tilgjengelig, men nå hører hun at det er vanskelig å finne arbeid og et rimelig sted å bo siden prisene på bolig har økt kraftig de siste årene. Dette kan være med på å gjøre det problematisk for innvandrere som kommer alene, siden de ikke kjenner noen de kan dele husvære med.

”Cila” bodde i mange år i flere europeiske land før hun endelig flyttet permanent til Skottland for å være med mannen sin. Hun forklarer at det var kjærligheten som førte henne til Skottland, men til å begynne med var det å bo i Skottland en prøvelse. Det var ikke så mange fra hennes hjemland der da hun først kom dit, og stedet var lite i forhold til de storbyene hun var vant med. ”Cila” klarte etter en tid å finne seg til rette, og sa til seg selv at hun hadde sett hele verden og at hun faktisk selv hadde valgt å bosette seg i Skottland. Hun er glad for at hun i dag har Internet, slik at hun kan ringe hjem til familien i Asia så ofte hun vil uten å tenke på

kostnader. Dette gjør det enklere å holde god kontakt enn tidligere. Hun føler at nå er det lettere for henne å bo i Skottland siden samfunnet har vokst og det er flere innvandrere der, både fra hennes eget og andre land. Hun nevner at mange innvandrere, blant annet polakker, holder seg helst med sine egne men at mange av dem ser at også de kan bli en del av samfunnet og bygge sitt eget liv der.

”Anna” er også opptatt av hvilken betydning Internet og sosiale medier har for innvandrere i dagens samfunn, i og med at alle nå har tilgang til kunnskap og har muligheten til å kommunisere med hverandre. Som vist i analysen, så ser vi at sosiale medier blir nevnt av informantene som steder for sosial samhandling og steder som gir dem mening og glede, selv om Augé (2008:27) betegner Internett som et ikke-sted. Hun nevner i tillegg at en alltid vil finne noen i lokalsamfunnet nå som kan snakke ditt språk, og som er villig til å hjelpe deg. Da ”Anna” kom til Skottland var det ikke så mange innvandrere der, men hun hadde sin mann og familie, slik at hun opplevde det likevel ikke som vanskelig for henne å komme i kontakt med andre i lokalsamfunnet. ”Emilie” tror innvandrerne som kommer til den norske kommunen i dag, integrerer seg lettere enn før. Hun begrunner det med at de er unge, ressurssterke mennesker med utdanning og datakunnskaper i forhold til at før var det mange ufaglærte mennesker som kom dit.

”Anastasia” nevner også dette, og hun ser på det som fordeler for unge innvandrere som kommer dit, samtidig som hun sier at flere nå enn før har egen bil som gjør dem mer selvstendige. ”Adam” synes ting var enkelt for ham og konen da de først kom til Nord-Norge ved at de fikk mye hjelp fra venner og lokalbefolkningen. Det tok ikke lang tid for dem å få venner der. Han uttrykker at det tok mye lenger tid å finne venner i kommunen de bor i nå, men de har fått seg både et norsk og et eget miljø, samt et nettverk av arbeidskolleger. ”Adam” påpeker at han tror de hadde slitt mer med å integreres om de hadde flyttet rett til den vestlandske kommunen, uten å ha med seg erfaringen fra Nord-Norge.

Selv om ”Emilie” mener at de yngre har det enklere i dag, så har hun ikke sett så mange innvandrerfamilier som deltar på fritidsaktiviteter der hun bor. Hun nevner også at det har oppstått en ny og farlig trend blant enkelte lokale bedrifter, der de leier inn billigere arbeidskraft fra andre land i stedet for å ansette de etablerte arbeidsinnvandrere som er dyrere å ansette. ”Emilie” kjenner flere asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere som er bekymret over denne utviklingen, og de frykter konsekvensene dette kan føre til for

innvandrerfamilier som har ofret mye for å etablere seg i området. Om innvandrerne ikke kan føle tillit og trygghet til at bedriftene og lokalsamfunnet støtter dem, er det i følge Bilgiç (2000:81), vanskelig å integrere seg, siden tillit til samfunnet er en forutsetning for integrering. Høgmo (2002:191) nevner at det finnes mye skjult diskriminering av innvandrere på bygda i forhold til i byene, da diskrimineringen oppleves mer direkte. Om bedriftene diskriminerer eller kun tenker på bedriftens overlevelse er ikke noe jeg skal gå videre inn på her. Skjult diskriminering er kanskje mer problematisk å ta fatt i på et lite sted, siden konsekvensene ved å si i fra kan bli ubehagelige siden befolkningen har tette sosiale bånd til hverandre.

En ”vellykket” integrering blir ifølge Hylland Eriksen (2001) og Bilgiç (2000:78) vanskelig å måle, siden integrering er så individuelt, slik dette avsnittet viser. Thuen (2003) hevder at stedstilhørighet er en skapt forestilling som sjeldent oppnås helt, slik informantene beskriver enten sin egen eller andre innvandreres integrering.

Vi ser at noen av informantene både i Norge og i Skottland tror det er mer problematisk for innvandrere som kommer nå i dag, enn for et par år tilbake på grunn av arbeidsmarkedet. Samtidig mener innvandrere på begge stedene at det er lettere for innvandrerne som kommer i dag siden de har høy utdanning og er unge. I tillegg nevnes det at Internett og tilgang til sosiale medier og kunnskap har gjort det enklere for innvandrere å finne seg til rette av begge informantgruppene. Denne analysen viser at integrering og stedstilhørighet er et komplekst tema, og at en ikke finner et fasitsvar, fordi det er basert på følelser og en forestilling om å høre til, slik også Thuen (2003) hevder. Med tiden får vi håpe at begge stedene godtar de ulike innvandrergruppene som bor i kommunene, slik Thuen (2003:14) konkluderer med, ved at innvandrerne må ta tiden til hjelp. En ”vellykket” integrering, og hva som kan betegnes som integrerende kulturelle tilbud og integreringstiltak blir belyst nærmere i neste kapittel i drøftingen.

Kapittel 6: Drøfting: Integrering og kulturaktiviteter

Integrering

Målet med oppgaven er å besvare problemstillingen: ” hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”. Sammenligningsfunn mellom arbeidsinnvandrerne og kommunalt ansatte viser at de viktigste faktorene for integrering er gratis språkopplæring og gratis kulturelle lavterskeltilbud. I analysen kan en se at språkets rolle er en kompleks faktor, ved at språket har betydning for andre funn som relasjoner, trygghet og møtesteder. Det er vanskelig å skille disse i fra hverandre, ved at språket blir en forutsetning for å danne seg relasjoner på stedet, for å forstå samfunnet slik at en føler seg trygg, samtidig som en trenger en viss ferdighet i språket for å finne informasjon om møtesteder eller for å ha selvtillit til å delta på ulike aktiviteter. Alle informantene er enig i at språket har vært en avgjørende faktor for deres integrering. Dette står i samsvar med hva Augé (2008), Brinkmann og Hylland Eriksen (1996) og Thuen (2003) trekker fram. På mange områder har ansatte i kommunene en god forståelse av integreringsbehovene til arbeidsinnvandrerne ved at de anerkjenner gode språkkunnskaper som en nøkkel for å kunne kommunisere, lære seg kultur, tilegne seg informasjon og integrere seg i samfunnet, slik Hylland Eriksen (2004) og Thuen (2003) presiserer.

I fra informantenes ståsted, viser det seg at integrasjon varierer fra å ha ett bein i hver kultur til å føle seg helt skotsk eller norsk. Eller en føler seg som ”Adam” som føler seg integrert men mangler tilhørighet. ”Adam” stiller et spørsmål til om man må føle tilhørighet for å føle seg integrert. Dette viser til at integrering og stedstilhørighet ikke nødvendigvis behøver å bety det samme. Han nevner at han har det bra men at han heller føler en tilhørighet til stedet i Nord-Norge som de bodde i før. Samtidig sier han at han har lyktes med å knekke de kulturelle kodene, som språk og relasjonsbygging, etablert seg med hus og har mange venner der han bor. ”Adam” nevner at uforutsigbarheten som arbeidssituasjonen hans gir, gjør det vanskelig for han å etablere en tilhørighet til stedet, siden han er forberedt på å måtte flytte. I tillegg kan det tenkes at dette kan føre til at han føler seg litt utenfor selv om han har venner. Hylland Eriksen (2004) hevder at all integrering er avhengig av individet, slik informantene viser til gjennom sine egne erfaringer. Analysen tar førstnevnt opp individuell integrering og til individuelle forskjeller innen integrering. Dette belyses gjennom informantenes eget

initiativ som viser at enkelt av informantenes personlighet er mer søkende og aktive enn andre, samtidig som det blir sett på fellestrekk for integrering.

Ansatte i kommunene snakker mest om integrering av grupper, slik som når de nevner de enslige arbeidsinnvandrere som holder sammen i eget miljø med andre innvandrere eller innvandrerkvinnene som er hjemmeværende. De snakker her om grupper i etniske skillelinjer som for eksempel når de nevner polske innvandrergupper. Mange av informantene snakker også om at de polske holder seg for seg selv, men de nevner mer individer enn grupper. Informantene viser til at de har flere kulturelle identiteter som er viktig for dem å bevare, samtidig som det er nødvendig for innvandrerne å passe inn i samfunnet. ”Emilie” viser dette når hun forteller om hvordan hun ble integrert gjennom å gjøre det samme som de andre i samfunnet. Dette viser til at innvandrerne skifter mellom ulike identitetsroller ut ifra forskjellige behov og kontekst, slik Hylland Eriksen (2004) nevner. Informantene sier også at de er opptatt av å utvikle seg og lære nye ting, sammen med lokalbefolkningen for å skape en fremtid sammen, slik Hall (2000) nevner ved betydningen av å bli noe istedenfor fokus på kulturell bakgrunn og hvor en kommer fra.

Alle informantene refererer til stedsforståelse som relasjonelt slik Tuan (2011) omtaler stedsforståelse gjennom sitt begrep ”sense of place”. Innvandrerne relaterer seg til stedet gjennom andre mennesker, om de liker seg på stedet eller ikke slik Wiborg (2003) nevner. ”Adam” fra Norge er opptatt av at integrering er avhengig av både hans egen kultur og holdninger, samt holdninger til innvandrere i mottakerkulturen en flytter til. Dette viser at innbyggerne på stedet spiller en viktig rolle for hvordan innvandrerne trives og føler seg mottatt. Den skotske kommunen nevner at innvandrere har alltid vært en historisk og kulturell del av stedet, og kommunen nevner dette som en årsak til at mange innvandrere føler seg inkludert. Dette tyder på at den skotske kommunen har en større erfaring med migrasjonskompetanse eller integreringskompetanse enn den norske kommunen. Det vil også da være naturlig at en kommune med god migrasjonskompetanse vil være flinkere til å lage inkluderende møteplasser. Alle informantene i Skottland sier de føler seg velkommen og at de ikke har opplevd rasisme. Dette viser at stedet formes etter hvordan innbyggere på stedet omgås med hverandre og at innvandrerne blir sett på som en ressurs, slik Massey (2011) og Wiborg (2003) tar opp. Disse menneskelige relasjonene som finnes i den skotske kommunen, handler om relasjoner til andre steder gjennom historien. Samtidig som det nevnes på et nasjonalt nivå at Skottland har lange historiske og kulturelle bånd med for eksempel Polen.

Denne integreringskompetansen kan settes i lys av ”Adam” sin opplevelse av å føle tilhørighet til Nord-Norge, ved at regionen har en større migrasjonserfaring enn kommuner på Vestlandet gjennom lignende historiske kulturelle relasjoner mellom nordlendinger og østeuropeere.

Trygghet, tillit og støtte fra arbeidsgiver, det offentlige og fra lokalbefolkningen, er en viktig forutsetning for integrering hos informantene. Mistillit til arbeidsgiver og det offentlige kan i følge Djuve et al. (2013) og Bilgiç (2000) hindre integrering. Informantene mener at de skal føle seg støttet av samfunnet, og de etterlyser mer fokus på positive historier om innvandrere i media og hvem innvandrerne er. De mener kunnskap om hverandre og om kultur kan bryte ned barrierer som fremmedfrykt, slik Høibo (2001) nevner. De har et ønske om en mer imøtekommende befolkning, som viser interesse og snakker med innvandrerne, for eksempel ved å invitere dem hjem til seg. Samtidig mener arbeidsinnvandrerne at innvandrere selv har ansvar for egen integrering, og må vise interesse og åpenhet for den nye kulturen og de som bor der, og engasjere seg for å bli kjent med dem slik Bilgiç (2000) også presiserer.

Alkoholkultur er for mange innvandrere noe ukjent og utrygt, fordi informantene ikke har det samme forholdet til alkohol som lokalbefolkningen, som både Bilgiç (2000) og Berg og Dale et al. (2009) tar opp. Informantene mener at synliggjøring av innvandrere og følelsen av anerkjennelse i samfunnet er et viktig ledd i integreringen, ved å få vise sine hva de kan og hvem de er, slik også Bilgiç (2000) og Buciek og Juul (2008) forklarer. ”Anna” mener muliggjøring gir innvandrere synliggjøring gjennom kulturelle møteplasser som er inkluderende og lar folk få være slik de er, i likhet med Smith (2006). Mange av informantene og nøkkelinformantene nevner at de føler seg trygge når de går på en aktivitet sammen med noen de kjenner. Brinkmann og Hylland Eriksen (1996) og Bilgiç (2000) nevner menneskelige relasjoner er brobyggere mellom kultur og innvandrerne.

Dette tar oss inn på et annet viktig funn i analysen, betydningen av kjønn, generasjoner og sivilstatus innenfor integrering. I analysen er flertallet av informantene kvinner som lever med en lokal partner, og hvor mange av dem har barn. Informantene ble godt mottatt av lokalsamfunnet og kvinnene uten barn med lokal partner sier det samme. Høgmo (2002) hevder at innvandrerkvinner som har en lokal partner blir lettere akseptert inn i samfunnet, siden samfunnet ser på kvinnene som en ressurs, og verdifulle for samfunnet ved å støtte mannen og hans familie og få barn. Dette blir bekreftet av informantene i studien ved at kvinnene og ansatte i kommunene forteller at innvandrer kvinnene ble lettere integrert i

samfunnet på grunn av barna, uavhengig om de er sammen med en lokal partner eller ikke. Dette er sammenfallende med det Buciek og Juul (2008) hevder med at å få barn er en integrerende faktor. Informantene og nøkkelinformantene i begge kommunene nevner at barn blir et kontaktmiddel overfor andre familier og barn, i skole og fritidsaktiviteter. Innvandrermennene i begge kommuner arbeider mye, hvilket gjør det problematisk å delta på aktiviteter med barna så ofte som de ønsker. Dette viser til at det er forskjeller på integreringen til de med familie og de uten familie. Både innvandrerne og nøkkelinformantene i begge kommunene nevner at det er flest mødre som deltar på ulike aktiviteter med barna. De forklarer at fedrene inntar forsørgerrollen og dette hindrer dem i å sosialisere seg og gå på språkkurs. Kvinnene går oftere på språkkurs og på aktiviteter med barna, derfor vil jeg si at det blir mer naturlig for dem å lære språket og bli kjent med mennesker i samfunnet. Mennene arbeider lange dager sammen med andre fra sitt eget land, slik Bilgiç (2000) nevner.

De enslige mennene uten familie, blir nevnt av informanter og nøkkelinformanter som en gruppe som arbeider enda mer enn fedrene. Det kan tenkes at selv om de ikke har en forsørgerrolle til en familie i landet de bor i, så har de en forsørgerrolle til familiemedlemmer i hjemlandet. Dette kan for meg være en årsak til at de enslige mennene prioriterer arbeid fremfor sosialisering og språkkurs. Disse funnene viser at det er viktig å lage møtesteder og kulturelle aktiviteter som inkluderer familier, gjennom å arrangere familiearrangementer. I tillegg viser det også at enslige innvandrere menn er en mer utfordrende gruppe å få med på ulike aktiviteter og det vil kreve mer individuelle tilrettelegginger for aktiviteter etter hvilke prioriteringer vedkommende har. Denne gruppen kan være vanskelig og nå for ansatte i kommunene, siden mennene arbeider mye. Derfor bør heller arbeidsgiver og kollegaer være bevisste på å tilrettelegge aktiviteter for ansatte utenfor arbeidstiden, slik enkelte bedrifter i den norske kommunen har gjort.

I tillegg til å vise til kjønn og sivilstatus, kan en se at kjønnsroller er styrt ut i fra kultur. Informantene og nøkkelinformantene nevner at det finnes østeuropeiske innvandrerfamilier som velger å ta barna ut av skolen eller ikke sende dem i barnehagen, slik at mor blir hjemme med barna. Det viser til et annerledes kulturelt kjønnsrollemønster enn det norske eller det skotske, slik også Bilgiç (2000) nevner. Kjønnsrollene gjelder ikke for alle østeuropeiske kvinner med barn. For eksempel "Anastasia" er i jobb og prioriterer barna, men hun arbeider ikke fullt så mye som mannen fordi hun må ta seg av barna. Kvinnene med en lokal partner er alle i arbeid, og kombinerer det med å ta seg av barna samtidig som de får tid til egne

fritidsaktiviteter. Informantene nevner også tid og etablering av familierelasjoner som en del av integreringsprosessen ved at det tar tid å bli kjent med hvordan samfunnet fungerer, lage gode relasjoner, etablere seg og for å finne tilhørighet slik Buciek og Juul (2008), Tuan (2011) og Thuen (2003) hevder.

Kulturaktiviteters funksjon i integreringsprosesser

Informanter og nøkkelinformanter i begge kommuner nevner at språkbarrieren blir sett på som det største hinderet for integrering, og hovedårsaken til at få innvandrere benytter seg av kulturelle tilbud. Både informanter og nøkkelinformanter fra begge kommunene nevner mangelfull informasjon som en viktig årsak til at innvandrere ikke benytter seg av ulike tilbud. I Norge snakker både informanter og nøkkelinformanter om innvandreres økonomiske situasjon hindrer dem i å delta på ulike tilbud i kommune. Dette nevnes i mindre grad av informanter og nøkkelinformanter i Skottland. Flere av informantene i Skottland nevner at innvandrere ikke liker sportsaktiviteter fordi det ofte innebærer å dusje i offentlighet, eller krever gode kunnskaper i aktiviteten for å delta. De mener at kulturelle tilbud som ikke tar hensyn til kulturelle ulikheter, ulike interesser eller kunnskapsforståelse, er dårlige møtesteder. Trygghet på arrangement er viktig, og alkohol blir sett på av mange av informantene i begge kommunene som noe uønsket på et godt møtested, siden det kan skape utrygghet. Både arbeidsinnvandrere og de kommunalansatte mener mange ikke har tid til kulturaktiviteter og språkkurs, og at dette har ofte en sammenheng med lange arbeidsdager og familieforpliktelser. Begge kommunene er klar over at kulturelle og religiøse forskjeller kan være en barriere for at enkelte innvandrere, slik at det kulturelle tilbudet kommunene tilbyr ikke er interessante. Informantene i den norske kommunen føler de mangler gode møteplasser og nevner blant annet at biblioteket har for dårlig tilbud, og åpningstider som ikke passer for mennesker i arbeid.

Gode kulturelle tilbud og møtesteder som integrerer innvandrere må ha tilrettelagt infrastruktur for at informantene føler seg velkommen. De nevner dette som essensielt for å kunne benytte seg av kulturelle møtesteder, slik også Augé (2008) Hylland Eriksen (2004) presiserer. Alle informantene ønsker seg mest av alt flere møteplasser som rommer regelmessige gratis aktiviteter for hele familien, alle kulturer og ulike individuelle behov, slik Augé (2008) nevner som et antropologisk sted. Alle informantene ønsker møtesteder med en "common ground", og med en holdning til mennesker som kulturelle borgere slik Høibo

(2001) og Hayden (1995) refererer til. Ut i fra det informantene forteller, ønsker de seg gratis lavterskeltilbud med en uformell, trygg ramme som gir muligheten til å utfolde seg til, og lære av hverandre i en trygg sosial setting uten alkohol. Møtestedene og kulturarbeiderne må være inkluderende og åpne for andre kulturer og innvandrerne er opptatt av at de må verdsettes for den en er og bli sett, for å føle tilhørighet. Kulturinstitusjoner som ivaretar innvandreres særpreg og talenter er ifølge Buciek og Juul (2008) og Smith (2006) inkluderende kulturarvinstitusjoner. Informantene er opptatt av at møteplassene er steder de kan være sammen med lokalbefolkningen samtidig som det er mulighet til å være sammen med sine egne nasjonaliteter.

I analysen viser både informanter og nøkkelinformanter i Skottland til gode integreringsprosjekter som er gratis lavterskeltilbud. De nevner nasjonale prosjekter som Book Bug, Cultural Connections, Family ESOL (vedlegg 2) og engelskkurs i klasserom og på arbeidsplassen som integrerende møteplasser i Skottland. I tillegg til dette nevnes flere andre arrangement på biblioteket og aktiviteter på samfunnshusene som integrerende aktiviteter og møtesteder. Biblioteket blir fremmet som et møtested og kulturtilbud som mange innvandrere i den skotske kommunen benytter seg av, i likhet med Bergh (2009) som viser til at biblioteket er det mest brukte kulturtilbudet blant innvandrere i Norge. Kommunen i Skottland viser at et stort og variert tilbud av kulturaktiviteter kan gjennomføres på biblioteket.

I den norske kommunen blir bowling fremmet som en uformell og god møteplass, selv om den koster penger. Alle de norske informantene nevner bowling som en integrerende kulturaktivitet hvor alle kan delta uavhengig av kunnskap og alder. Informantene i Skottland nevner også bowling som en integrerende kulturaktivitet, selv om de ikke har dette tilbudet. Informantene i Skottland ønsker seg dette tilbudet av de samme grunnene som de norske informantene.

Book Bug klassene i Skottland tilbyr transport til arrangementet mens barn i den norske kommunen blir tilbydd voksent følge til ulike sports og fritidsarrangement av lærere og andre frivillige. Dette er med å skape tillit og trygghet ved at innvandrerne føler seg støttet av kommunen. Tillit og trygghet er et gjennomgående tema i studien og informantene sier at ved å ha noen som forklarer om en aktivitet eller som blir med innvandrerne gir større motivasjon til å benytte seg av kulturelle tilbud og sosiale arrangement. I tillegg til regelmessige arrangement viser de skotske informantene og nøkkelinformantene til enkelt arrangementers

betydning for samfunnet, ved at mange nevner ungarsk nasjonaldagsfeiring som positivt for lokalsamfunnet. Dette viser til en vellykket hendelse, som har satt spor, slik også Høibo (2001) nevner at slike prosjekter utvikler kulturell forståelse som fører innvandrere og lokalbefolkning nærmere hverandre.

Alle informantene i begge kommunene mener at sosiale medier har betydning for å skape relasjoner til mennesker der de bor og at det er meningsfylte steder for sosial samhandling. Augé (2008) hevder at virtuelle steder kan sees på som ikke-steder, uten mening for mange mennesker. Dette stemmer ikke med mine funn siden mine informanter sier at sosiale media er meningsfulle møteplasser. Mine informanters utsagn om betydningen av sosiale media kan kanskje nyansere og belyse at Augé skrev dette for mange år siden og viser til at sosiale medier har endret sin rolle, over tid. Alle informantene nevner at de bruker sosiale medier til å komme i kontakt med andre på stedet, for å få informasjon om aktiviteter og for å opprettholde kontakt med familier og venner i hjemlandet.

Nasjonale og lokale forhold

Undersøkelsen viser at det er satt av mer ressurser i Skottland enn i Norge på kulturelle integreringstiltak som språkopplæring og kulturelle tilbud i utkantkommunene. Den skotske kommunen har flere gode møteplasser gjennom gratis lavterskeltilbud enn den norske kommunen. Det kan være grunnen til at den skotske kommunen er vel informert om hvordan arbeidsinnvandrerne har det, fordi de har en tettere og mer regelmessig kontakt gjennom møtestedene enn den norske kommunen har. Den skotske kommunen har flere kulturelle lavterskel tilbud (vedlegg 2), som fører til at en ikke trenger avtale for å delta eller betale en avgift for å være der, i forhold til møteplassene i den norske kommunen, hvor Frivilligsentralen er en av de få aktørene som tilbyr lavterskeltilbud. Den skotske kommunen har i tillegg gratis språkopplæring for alle innvandrere, som har en betydning for hvordan folk trives på stedet, selv om mange ikke klarer å benytte seg av det.

Nøkkelinformantene i Skottland forteller om at siden språkopplæringen er gratis fører det til at flere arbeidsinnvandrere klarer å benytte seg av språkopplæring. De norske nøkkelinformantene mener at lavt oppmøte på språkkurs blant innvandrerne kan henge sammen med at arbeidsinnvandrerne må betale for språkopplæringen selv. Flere innvandrere i Skottland ser ut til å møte opp både på språkkursene og de kulturelle lavterskeltilbudene enn innvandrerne i den norske kommunen siden tilbudene i Skottland er gratis.

Dette viser til hvor avgjørende tilrettelegging og ressursprioritering er for å få en høy deltakelse av innvandrere på språkkurs og kulturelle tilbud. Skottland har også bedre tilrettelagt transport til og fra arrangementene, selv om den norske kommunen har enkelte tiltak, så er det ikke nasjonale tiltak. Isolert sett, representerer nasjonale strategier som gratis språktilbud og kulturelle lavterskeltilbud i Skottland det som skiller de to kommunene mest.

Nasjonalt sett har Skottland flere tiltak enn Norge, selv om storbyer i Norge har flere tiltak enn bygdene, slik Bergh (2009) viser til. Ofte blir de som går på kulturelle lavterskeltilbud gjennom biblioteket i den skotske kommunen, motivert til å delta på språkkurs av de ansatte, eller omvendt, ved at de blir invitert med på ulike aktiviteter mens de tar språkkurs. Gjennom denne nære kontakten mellom innvandrerne og kommunen får innvandrerne formidlet sine ønsker og dette gir ansatte i kommunen mulighet til å skreddersy aktiviteter etter innvandrernes behov.

Hjørnesteinsbedriftene i den norske kommunen har en stor betydning for om innvandrerne trives. Alle informantene i analysen har høyere utdanning, og mange har både høyere utdanning både fra hjemland og fra landet de bor i nå. Arbeidsinnvandrere er ofte overkvalifiserte og underbetalte i forhold til den jobben de utfører, slik Jentsch et al. (2007) nevner. Innvandrerne forteller om bedrifter som har en positiv holdning til innvandrere, som vises gjennom tilbud om norskundervisning og fritidsaktiviteter, som for eksempel bedriftsbowling. Bedriftene med god holdning forstår at innvandrerne er nødvendige for bedriften, og at bedriften er nødvendig for innvandrerne. Dette viser de ved å sette i gang kulturelle og sosiale tiltak, som styrker arbeidsmiljø og sosiale bånd i samfunnet, slik Fossåskaret og Aase (2007) tar opp. Kulturaktivitetene og språkkursene blir brukt som en motivasjon for å opprettholde et godt forhold. Gode språkkunnskaper blir nevnt av de norske informantene som en faktor som bedrer karrieremulighetene til innvandrerne. Informantene viser også til ekskluderende arbeidsmiljø der de blir mobbet på grunn av de begrensede norskkunnskapene sine, ikke får tid til norskkurs på grunn av arbeidsmengde, og at de blir fryst ut av arbeidslivet ved at bedriften ansetter midlertidig og billigere arbeidskraft fra utlandet. Kommunalt ansatte har en litt annen oppfatning av dette. De mener enkelte arbeidsinnvandrere ikke er interessert i å lære seg norsk fordi de kan snakke engelsk eller sitt eget språk på jobben, samtidig som de er klar over at mange innvandrere prioriterer jobb foran språkkurs. Informantene viser her til at det finnes store forskjeller i bedriftenes holdninger til

arbeidsinnvandrere på ett og samme sted, ved at bedriftene enten er villig til å investere i sine ansatte eller ikke. Informantene påpeker at mange arbeidsinnvandrere ikke kan norsk.

Dette viser tilbake til både Bilgiç (2000) og Buciek og Juul (2008), som sier at bedrifter som ikke synliggjør sine ansatte, som for eksempel gjennom å tilrettelegge for gratis språkundervisning, kan sende signaler som kan tolkes av arbeidsinnvandrerne at de ikke er verdsatt og godtatt. Det kan tenkes at dette kan forsterkes når arbeidsinnvandrerne vet at nabobedriften tilbyr norskkurs til sine ansatte.

En kan også ta dette lengre ved å si at Norge som stat ikke anerkjenner alle innvandrere, siden de har kriterier for hvem som har rett til norskopplæring og hvem som ikke har rett. Haydens (1995) begrep cultural citizenship tar opp å ha kulturelle rettigheter selv om en ikke har borgerrettigheter. I følge dette begrepet vil det være naturlig for alle innvandrere å ha rett på språkopplæring for å bli en del av samfunnet. Dette er kanskje noe den norske stat burde tenke på når de utvikler nye integreringsstrategier, for å vise at Norge anerkjenner arbeidsinnvandrere som en ressurs, i og med at de opprettholder lokal industri og bidrar med befolkningsvekst og et berikende mangfold.

Skottland er etter min mening flere steg foran Norge på nasjonale integreringsstrategier i praksis, siden de har innført gratis språkkurs. I tillegg, tilbyr lærerne språkkurs på arbeidsplassen hvor lærere går inn på arbeidsplassen og holder språkkurs mens innvandrerne er på jobb, slik som den skotske kommunen gjør for asiatiske arbeidsinnvandrere. Norge har mye å lære av Skottland sine integreringstiltak. Samtidig viser tiltakene i Skottland at staten og kommunene får mer igjen for de ressursene de bruker og tiltakene de iverksetter, ved at flere deltar i samfunnet, selv om også kommunene der har sine utfordringer med å nå alle i samfunnet. Når dette er sagt, har den norske kommunen ønske om og strategier for, å skape nye møteplasser og tilbud for innvandrere, men de har begrensede ressurser som gjør det utfordrende å sette strategiene i verk. Gratis språkklasser og lavterskeltilbud er nok årsaken til at informantene i Skottland ikke nevner at arbeidsgiver har en sentral rolle for integreringen. Informantene og nøkkelinformantene fremhever kun arbeidsgiver indirekte, ved at innvandrere påtar seg store arbeidsmengder, som en årsak til at de ikke har tid til å benytte seg av språkklasser eller kulturelle tilbud. Dette viser til at språkopplæringstiltakene i Norge og Skottland har ulike konsekvenser for arbeidsinnvandrerne på grunn av ulik integreringspolitikk.

Konsekvensene for innvandrerne i Norge fører til at innvandrerne ikke får alle de sosiale og kulturelle aktivitetene med på kjøpet gjennom språkopplæringen, slik innvandrerne får i Skottland. Slik sett, favner skotsk integreringspolitikk lengre og videre sammenlignet med Norge, ved at Skottland får inkludert flere innvandrere i sin praksis.

Konklusjon: Kapittel 7

Ut i fra problemstillingen: ” hva er integrering og hvilken betydning har sted og kulturelle aktiviteter for integreringsprosesser. Spørsmålet belyses med erfaringer fra asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere i to småkommuner i Norge og Skottland”, er dette mine hovedfunn og hovedkonklusjon.

Nøkkelen til brobygging innenfor integrering er i henhold til mine funn, kulturelle lavterskeltilbud i form av møtesteder og gratis språkopplæring (vedlegg 2) til alle innvandrere. Gratis språkkurs og gratis møteplasser, i form av lavterskeltilbud, kan gi positive konsekvenser med hensyn til integrering av arbeidsinnvandrerne. Når et sted tilrettelegger gratis språkkurs og kulturelle lavterskeltilbud, åpnes det for økt deltagelse av innvandrere. Informantene i begge kommunene forteller at de føler at mestring av språket øker selvtilliten, slik at de blir trygg i ulike sosiale situasjoner, slik Thuen (2003) og Hylland Eriksen (2004) nevner.

Informantene i likhet med Bergh (2009), viser til at lavterskeltilbud som bibliotekene, er det kulturtilbudet som innvandrere benytter seg mest av. Informantene sier biblioteket er en viktig møteplass og et sted som kommunene bør satse på, for å opprettholde og utvikle nye tilbud. Bowling er et annet kulturelt tilbud som blir fremmet av innvandrerne, fordi bowling ikke krever forkunnskaper og er en uformell aktivitet for alle aldersgrupper.

Begge informantgruppene er opptatt av at det relasjonelle mellom mennesker er en ekstremt viktig faktor for integreringen, og nevner at menneskelige kontakter og bånd er det som motiverer folk til å ville benytte seg av ulike aktiviteter og tilbud. Analysen viser også til betydningen generasjoner, kjønn og sivilstatus har for integreringen ved at innvandrerfamilier ser ut til å integrere seg bedre enn enslige innvandrere. Alle informantene er enige om at familier integrerer seg bedre og fortære enn de som er enslige, fordi en blir pålagt å delta på ulike arrangement og aktiviteter gjennom barnehage og skole.

Innvandrerkvinner ser ut til å integrere seg bedre enn menn siden kvinnene er de som hovedsakelig er med barna på ulike aktiviteter mens mennene prioriterer forsørgerrollen gjennom å påta seg mye arbeid. Informantene nevner at barn er en viktig integreringsfaktor som gjør familien kjent med andre mennesker i lokalsamfunnet. Mange av informantene er gift eller samboer med en lokal mann. Dette nevner de har hatt stor betydning for deres følelse av tilhørighet og har lettet integreringen ved å bli akseptert av mannes familie og nettverk. I analysen ser vi at tilhørighet ikke nødvendigvis behøver å være det samme som integrering. ”Adam” nevner at han ikke føler stedstilhørighet men føler seg integrert i samfunnet. Med dette, viser han til en annen opplevelse av integrering og tilhørighet enn de andre informantene, som igjen viser til Hylland Eriksens (2001) og Bilgiçs (2000) utsagn om at integrering er individuelt.

”Adam” viser at integrering ikke behøver å sammenlignes med tilhørighet, siden ikke alle oppnår både en følelse av integrering og tilhørighet. I tillegg ser ”Adam” på mottakerkulturen en skal integreres inn i, som like avgjørende for å trives, som egne holdninger og kulturelle bakgrunn. Massey (2011) og Wiborg (2003) belyser dette gjennom stedets og mottakerkulturens betydning for innvandreres følelse av stedstilhørighet.

Analysen viser at Skottland sannsynligvis har en større integreringskompetanse basert på at den skotske kommunen og lokalsamfunnet, har generelt en positiv holdning til innvandrere som er bygget på historisk og kulturelle erfaringer over flere generasjoner. Skottland har flere integreringstiltak enn Norge, der i blant gratis språkundervisning. Dette viser informantene til ved at de skotske innvandrerne fremmer mange aktiviteter, tilbud og tiltak i kommunen som integrerende. De norske innvandrerne viser til at stedet ikke har mange gode møteplasser, språkopplæring nevnes som problematisk og at det kan være vanskelig å bli kjent med innbyggerne om en ikke har en familiær tilknytning til stedet.

Dette viser at kommunenes integreringstiltak har konsekvenser for innvandrerne som bor der ved at den norske kommunen har mindre gratis kulturelle tilbud og integreringstiltak enn den skotske kommunen. Den skotske kommunen har flere gratis møtesteder som inkluderer alle innbyggere enn den norske kommunen. Nasjonalt sett, fører dette til konsekvenser for integreringen av arbeidsinnvandrere, ved at der er mindre gratis kulturelle strategier i praksis i små industrielle kommuner i Norge enn i Skottland.

Trygghet og tillit har vist seg å være et viktig funn som avdekkes i analysen, i metoden og i empirisk bakgrunn. Det har vært en overraskelse at stoffet skulle bli mye mer sensitivt enn fortutsett, og det viser at det var riktig å anonymisere studien. Dette kan jo også vise til at innvandring, integrering og tilpasning innebærer mer enn bare praktiske eller økonomiske løsninger, ved at også følelsen av tillit og trygghet er en viktig faktor for integreringen.

Selv om oppgaven ser på arbeidsinnvandrere, er mange av tingene de tar opp som barrierer for å delta på ulike aktiviteter, gjeldende også for etniske innbyggere. Frivilligsentralen forteller om mye ensomhet i den norske kommunen, både for lokale innbyggere, innflyttere fra andre regioner, samt innvandrere. Dette viser at det kanskje ikke bare er innvandrerne som har barrierer for å bruke tilbudene som er i kommunen.

Mange av informantene presiserer at ulike interesser, prioriteringer og økonomisk situasjon er også faktorer som spiller inn for om de benytter seg av de kulturelle tilbudene eller aktivitetene som finnes. De snakker om lange arbeidsdager og familieprioriteringer som fører til at de havner i "tidsklemma", slik "Adam" nevner. "Tidsklemma" er ikke et innvandrerfenomen men et samfunnsfenomen, slik at vi alle opplever at vi har mindre tid til oss selv og til å være så sosiale som vi ønsker. Derfor vil jeg si at mange av tingene innvandrerne i begge kommunene tar opp, er forhold den norske eller skotske majoriteten kan kjenne igjen. Når en i tillegg har språk og kulturforskjeller ved siden av å være i en "tidsklemme", kan det fort bli problematisk og slitsomt for en innvandrer til å få tid til å komme seg mer ut. Derfor mener jeg at en ikke kan klandre arbeidsinnvandrerne for at de velger å prioritere annerledes, eller ønsker å tilbringe tid med sitt eget miljø.

Ut ifra mine funn tolker jeg at det er viktig for arbeidsinnvandrerne at de vet at de er akseptert av samfunnet og at de trives med det de gjør sammen med mennesker de føler fellesskap med. I forhold til kulturaktiviteter mener jeg at det viktigste for en god integrering, er at arbeidsinnvandrerne vet at de har et valg og har mulighetene til å delta på inkluderende aktiviteter som er tilrettelagt slik at alle føler seg synliggjort. Hvis valget og mulighetene er tilrettelagt for dem, på tross av individuelle forskjeller, kan de selv velge når de vil bruke dem. Det kan ikke la seg gjøre å skreddersy aktiviteter etter alle sine behov, men det må være rom for å gi muligheter til å gjøre ting annerledes. Integrering handler derfor ikke om å være med flest mulig mennesker, men å finne seg til rette i sitt miljø med dem en trives sammen

med. Og som Høibo (2001) sier, skape et common ground som fokuserer på en fremtid sammen.

Mine funn viser at integrasjon er oppnådd når arbeidsinnvandrere føler de har det bra og lever godt sammen, selv om de er ulike. Dette nevner informantene og flere av forfatterne som Bilgiç (2000) og Hylland Eriksen (2001) betydningen av integrering, og dette sier jeg meg enig i, etter å ha analysert funnene i denne studien. Både Norge og Skottland trenger asiatiske og østeuropeiske arbeidsinnvandrere og de er en nødvendighet og en ressurs. Derfor er det viktig å sørge for at arbeidsinnvandlerne trives slik at de vil bli værende og bygge fremtiden til stedet sammen med de andre i lokalsamfunnet. En åpen holdning blant innbyggere og hos arbeidsgiverne, viser seg til å bidra med å få innvandrere til å føle seg integrert eller føle en tilhørighet til stedet. Kulturaktiviteter i form av lavterskeltilbud, gjerne kombinert med gratis språkundervisning, viser seg å bidra til integrasjon, spesielt aktiviteter som er inkluderende møtesteder der innvandrere og andre innbyggere kan oppleve kulturutveksling og læring i samhandling med hverandre.

Litteraturliste

Bøker og rapporter

(*). Anonymisert offentlig kilde godkjent av veileder ved Universitetet i Stavanger.

Andersen, S. S. (2006). "Aktiv informantintervjuing", *Norsk statsvitenskaplig tidsskrift*, Vol.22, (s.278 – 298), MEN 115 Kvalitativ Metode, Pensumtekster (2011), Stavanger: Universitetet i Stavanger.

Augé, M. (2008). *An introduction to Supermodernity*, (2.opplag), (98 sider), New York: Verso.

Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H.K. og Løfgren A. (red.) (2009). *Mennesker, steder og regionale endringer*, (2.opplag), (227 s), Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Bilgiç, S. (2000). *Integrering. Fra teori til praksis*, (s.16 – 90), Oslo: Kulturbro Forlag.

Blaikie, N. (2010). *Designing Social Research*, (2.opplag), kapittel 7: *Methods of Answering Research Questions: Data Gathering and Analysis*, Cambridge: Polity Press.

Brinkmann, J. og Hylland Eriksen, T. (1996). *Essays om tverrkulturell kommunikasjon*, (s.3-29), Bergen: Fagbokforlaget.

Buciek, K. og Juul, K. (2008). "We Are Here, Yet We Are Not Here": The Heritage of Excluded Groups. *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity*, Graham, B. & Howard, P. (ed.), (s.105 -123), Hampshire, England: Ashgate Publishing Limited.

Cresswell, T. (2011). *Place. A short introduction* (12.opplag), (153 sider), Malden: Blackwell Publishing.

Fay.B. (1996). *Contemporary Philosophy of Social Science*, (266 sider), Malden: Blackwell Publishing.

Fossåskaret, E. og Storås, F. (red.) (1999). *Ferro-folket ved fjorden*, (176 sider), Oslo: Fagbokforlaget.

Hall, S. (2000). *Introduction: Who Needs "Identity"?*, Hall, Stuart og de Gay, Paul (red.), *Questions of Cultural Identity*,(s. 1- 17), London: Sage.

- Hayden, D. (1995). *The Power of Place – Urban Landscapes as Public History*, (s 1 -81), Cambridge, London: The MIT Press.
- Hylland Eriksen, T. og Sajjad, T.A. (2012). *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge* (5.opplag), (276 sider), Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hylland Eriksen, T. (2004). *Røtter og Føtter – Identitet i en omskiftelig tid*, (s. 7-8 og 216-223), Oslo: Aschehoug & Co.
- Hylland Eriksen, T. (2001). *Flerkulturell forståelse* (red.), (2.opplag), (271s), Oslo: Universitetsforlaget.
- Høgmo, A. (2002). *Fremmed i det norske hus – innvandrereens møte med bygdesamfunn, småby og storby*, (228 sider), Oslo: Gyldendal Akademisk AS.
- Kvale, Steinar, 1996: *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*, (s.124 – 159), London: Sage.
- Loland, S. (2007). *Idrett og samfunn* (1.opplag), kapittel 2: *Idrett, kultur og samfunn* (s. 27-33), Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Massey, D. (2011). *Reading "A Global Sense of Place"*, (s.53 -79) *Place*: Cresswell, T. (red.), (12.opplag), Malden: Blackwell Publishing.
- Repstad, P.(2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*, (4. opplag), (s 16 – 25), Universitetsforlaget: Oslo.
- Smith, L.J. (2006). *Uses of Heritage*, (351 s), London: Routhledge.
- Thuen, T. (2003). (red.) *Sted og Tilhørighet* (Kulturstudier nr. 27), (s.11 – 65), Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Tuan, Y.F. (2011). (6.opplag), *Space and Place. The Perspective of Experience*, (233 sider), Minneapolis: Minnesota Press.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*, (214 sider), Flekkefjord: SEEK A/S.
- Wiborg, A. (2003). *Den flertydige lokale tilhørighet*, Thuen, T. (red.), *Sted og tilhørighet*, (Kulturstudier nr. 27), (s. 127 – 149), Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Yin, R.K. (2003). *Case Study Research –Design and Methods* (3.opplag), (184 sider), London: Thousand Oaks: Sage.

Aase, T.H. og Fossåskaret, E. (2007). *Skapte virkeligheter – kvalitativt orientert metode* (s. 88 – 105), Oslo: Universitetsforlaget.

Nettsider:

Anderson, B., Spencer, S. Rogaly, B. og Ruhs, M. (2007). *Migrants' lives beyond the workplace. The experiences of Central and East Europeans in the UK*, Oxford: Joseph Rowntree Foundation, University of Oxford. Lenke: www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/2045-migrants-experiences-uk.pdf (Lastet ned 19.02.2014).

Bergh, G. (2009). *Minoritetenes favoritt: biblioteket*, s.150 – 153, Anbefalinger og rapport fra Mangfoldsåret 2008, Kultur og- kirke departementet, Oslo, juni 2009. Lenke: http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Mangfold/Mangfoldsarets_sluttrapport_juni2009_av_opp.pdf#search=lavterskeltilbud (Lastet ned 19.02.2014).

Creative Scotland. (2013). *Creative Scotland Equalities Mainstreaming Report 2013*. Lenke: <http://www.creativescotland.com/about/our-policies> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske regjeringen. Barne, likestillings – og inkluderingsdepartementet (2013). *Likestilling og diskrimineringsloven*. Lenke: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/likestilling-og-diskriminering/etnisk-diskriminering.html?id=670393> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske Regjeringen. Kulturdepartementet.(2013). *Kulturløftet*. Lenke: http://www.regjeringen.no/pages/38421595/Kulturløftet_august_B_net3.pdf (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske regjeringen. (2012-2013). Stortingsmelding 6, *En helhetlig integreringspolitikk*. Lenke: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-6-20122013/13.html?id=706082> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske Regjeringen. (2011). Norges Offentlige Utredninger (NOU) Rapport 2011:7, *Velferd og Migrasjon. Den norske modellens framtid*, utarbeidet av Velferds- og migrasjonsutvalget: Andersen, T., Brochmann, G., Daugstad, G., Djuve, A.B., Niemi, E., Røed, K., Skeie, I. og Try, S. (med flere). Oslo. Lenke: <http://www.regjeringen.no/pages/16413697/PDFS/NOU201120110007000DDDPDFS.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske regeringen. Kulturdepartementet (2011), *Mangfold i kunst og kultur, Syvpunksstrategi mot 2020*. Lenke: <http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Mangfold/Mangfold.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske Regjeringen. Barne-, Likestillings- og Inkluderingsdepartementet (2009). *Sentrale begreper*. Utgitt: 19.10.2009. Lenke: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/integrering/midtpalte/sentrale-begreper.html?id=566423> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske Regjeringen. (2007). Nærings- og handelsdepartementet: Rapport 2007- 042. *Alderdøm og spesialisering. Norsk næringsstruktur i 2025 i lys av eldrebølge og globalisering*, Oslo: ECON og MENON AS (utgitt 27.04.2007). Lenke: <http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Vedlegg/Rapporter%202007/Alderdøm%20og%20spesialisering1.pdf#search=kompetanseinnvandring> (Lastet ned 19.02.2014).

Den norske regjering. (2003). Introduksjonsloven § 2 *Rett og plikt til deltakelse i introduksjonsprogram*. Lenke: <http://www.lovdatab.no/all/tl-20030704-080-002.html> (Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2011). *Scottish National Census 2011: Statistical Bulletin – Release 2A: Table 2 - Ethnic groups, Scotland, 2001 and 2011*. Lenke: <http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/censusresults/release2a/rel2asbtable2.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2011). *Scottish National Census 2011: Statistical Bulletin – Release 2A: Table 3 - Fifteen most reported countries of birth outside the UK, Scotland, 2011 and 2001*. Lenke:

<http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/censusresults/release2a/rel2asbtable3.pdf>

(Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2011). *Scottish National Census 2011: Statistical Bulletin – Release 2A: Table 4 - Most recent year of arrival in the UK of people born outside of the UK, Scotland, 2011*. Lenke:

<http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/censusresults/release2a/rel2asbtable4.pdf>

(Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2010). Equality Act Scotland: Equality & Human Right Commission: 2010 *Equality Act Scotland*. Lenke: <http://www.equalityhumanrights.com/scotland/public-sector-equality-duty/non-statutory-guidance-for-scottish-public-authorities/> (Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2009). *Helping you meet the costs of learning. Asylumseekers, Refugees, Migrant Workers and EU Nationals: A Guide to Funding 2009 – 10 – for practitioners giving advice*. Lenke:

<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/82254/0090615.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Den skotske regjering. (2005). The Official Gateway to Scotland, Den Skotske regjeringens informasjonsside. Lenke: <http://www.scotland.org/features/scotland-and-poland> (Lastet ned 19.02.2014).

Djuve, A.B., Elgvin, O. og Friberg, Horgen, J. (2013). *Innvandrerne som skulle klare seg selv. Når EØS-avtalens frie flyt av arbeidskraft møter velferdsstatens bakkebyråkrati*. Fafo rapport 2013:31. Lenke: <http://www.faf.no/pub/rapp/20321/20321.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Fagerlund Knudsen, O. (2005 – 2007). *Store norske leksikon*, nettutgaven. Lenke:

<http://snl.no/E%C3%98S-avtalen> (Lastet ned 19.02.2014).

Hammerstad, K. og Mon, T. S. (2013). *nrk.no: 5 av 10 nordmenn har nærkontakt med innvandrere: - Vanskelig å komme seg inn i miljøet* (publisert 30.10.2013). Lenke: <http://www.nrk.no/norge/5-av-10-nordmenn-omgas-innvandrere-1.11327583> (Lastet ned 19.02.2014).

Horgen, Friberg, J. (2013). *The Polish worker in Norway. Emerging patterns of migration, employment and incorporation after EU's eastern enlargement*. Doktorgradsavhandling. Fafo rapport:2013:06. Lenke: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20296/20296.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Horgen Friberg, J. (2006). *Integrering av arbeidsinnvandrere. Noen spørsmål og utfordringer i kjølvannet av EU- utvidelsen*. Fafo rapport 2006: 29. Lenke: <http://www.fafo.no/pub/rapp/10019/10019.pdf> (Lastet ned 19.02.2014).

Høibo, R. (2001). *Lokalhistorie som fleirkulturell møteplass, Framtid for den lokale fortida*, Margit Løyland(red.), Norsk lokalhistorisk institutt; Landslaget for lokalhistorie (s..43 – 59). Lenke: http://www.lokalhistorie.no/kilder_litteratur/publ/artikler/hoibo.html (Lastet ned 19.02.2014).

Høydahl, E., Rustad, Ø. og Østby, L. (2013). *Innvandrerne fordelt og sammensetning på kommunenivå*, Rapporter 37/2013, Statistisk Sentralbyrå (utgitt 04.07.13). Lenke: http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/136681?_ts=140e2a916f8 (Lastet ned 19.02.2014).

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI). (2009). 2009: 17: *Thailand som landsbakgrunn, 17.15: Høy grad av økonomisk selvhjulpenhet, men lavest i Harstad*, Utgitt 09.10.2009. Lenke: <http://www.imdi.no/no/Kunnskapsbasen/Innholdstyper/Rapporter/2009/Innvandrere-i-norske-kommuner/17/15/> (Lastet ned 19.02.2014).

Jentsch, B., De Lima, P., MacDonald, B. (2007). Migrant Workers in Rural Scotland: “Going to the Middle of Nowhere”, *International Journal On Multicultural Societies (IJMS)*, Vol.9, No. 1 , 2007. De Guchleneire, P. , Jentsch, B. og Koenig, M. (eds.), *Migrant Interaction in Rural Areas – Evidence from New Countries of Immigration*, UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Lenke: http://www.researchgate.net/publication/26592567_Migrant_Workers_in_Rural_Scotland_Going_to_the_Middle_of_Nowhere (Lastet ned 19.02.2014).

Macwhirther, Iain (2013). *The Herald Scotland*: Don't go home, Scotland needs you. Utgitt 10.08.13. Lenke: <http://www.heraldscotland.com/comment/columnists/dont-go-home-scotland-needs-you.21838119> (Lastet ned 19.02.2014).

Wiker, L. J.(2011). *Nationen.no*: Bygda der ungakarene finner seg koner fra Thailand, publisert 20.01.2011.Lenke: http://www.nationen.no/2011/01/20/landlig_livsstil/thailand/kjarlighet/tresfjord/et_lite_stykke_thailand/6392381/ (Lastet ned 19.02.2014).

Østerbø, K. (2012). *Bergens Tidende*: Aldri har Norge opplevd større innvandring, utgitt 07.08.12. Lenke: <http://www.bt.no/nyheter/okonomi/Aldri-har-Norge-opplevd-storre-innvandring-2745773.html#.Uqrm6NJDuSo> (Lastet ned 19.02.2014).

Intervjuguiden

Vedlegg 1

Innhold:

Vedlegg 1:1: Informasjonsbrev med samtykkeerklæring til informanter og nøkkelinformanter.

Vedlegg 2:1: Spørsmål til informanter og nøkkelinformanter.

Til:

Bergen: dato: 2013

Deltagelse i forskningsprosjekt.

Først og fremst vil jeg takke deg for at du ønsker å bidra med et intervju til min masteroppgaveundersøkelse. Dette brevet forklarer hva jeg skal gjøre i prosjektet mitt og hvilke spørsmål jeg ønsker å stille deg. Alle som blir intervjuet blir anonymisert.

I prosjektet undersøkes kulturelle integreringsprosjekter i Norge med liknende prosjekter i Skottland. Temaene integrering og stedstilhørighet skal belyses gjennom intervjuer med arbeidsinnvandrere og ansatte i de ulike kommunene. Jeg utforsker kulturelle aktiviteters rolle for integrering i de valgte kommunene samtidig som jeg ser på hva arbeidsinnvandrere mener om de kulturelle tilbudene. Eksempel på kulturelle aktiviteter kan være å delta på aktiviteter på biblioteket, ulike sportsaktiviteter, delta på kunst og handverksaktiviteter eller være med på dugnad eller frivillighetsarbeid for å nevne noe.

Studien er godkjent av Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste med prosjektnummer 30835. Ved all forskning som er godkjent etter Personopplysningsloven, opplyses det at intervjuet er frivillig og du har mulighet til å trekke deg når som helst under eller i etterkant av intervjuet uten nærmere begrunnelse. De synspunkter og opplysninger som kommer fram i intervjuet vil så langt det er mulig ikke kunne identifisere enkeltpersoner. Dersom enkeltpersoner er identifiserbare i teksten vil de bli tilbudt å lese igjennom de aktuelle delene av manuskriptet. Datamaterialet blir oppbevart i henhold til Personverneombudets retningslinjer og vil kun være tilgjengelig for undertegnede, Anita Orheim. Senest ved utgangen av sommeren 2014 blir all sensitiv informasjon slettet.

Skulle du ha spørsmål som du føler ikke blir besvart her, må du gjerne kontakte meg. Du kan også kontakte min veileder Ragnhild Sjurseike ved Universitetet i Stavanger for spørsmål (se vedlagt kontaktinformasjon). Vedlagt finner du også spørsmålene jeg ønsker å stille deg.

Dersom du har ønsker å bidra med et intervju, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og returnere den til meg (se vedlagt porto og konvolutt).

Vennlig hilsen Anita Orheim, Masterstudent i Kunst og Kulturstudier,

Universitetet i Stavanger.

Vedlegg 1:1

Navn:

Adresse:

Postnummer:

Sted:

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien *Arbeidsinnvanderers møte med bygda* og ønsker å stille på intervju. Jeg er innforstått med at intervjuet skal behandles anonymt og at sensitiv informasjon lagres og slettes i 2014 etter kravene i Personopplysningsloven. Jeg er blitt forklart at jeg kan trekke meg fra prosjektet når som helst uten begrunnelse.

Signatur ..... Dato..... Telefonnummer.....

To:

Adult Learning and ESOL Pupils

Bergen date: 2013.

Master thesis Case study participation.

Firstly, I would like to thank You for showing interest in my project *Migrant Workers encounter with the Rural Community*. I am looking forward to meet You all, and I will be available for meetings with Your department and with ESOL pupils from Monday 7th till including Friday 11th January.

As mentioned, this letter will inform You a bit more closely about my project, its aims and questions I would like to ask You. This letter also includes guidelines on sensitive information storage and Your rights set by the Norwegian Government.

The project will examine and compare cultural integration projects and schemes in two different local communities set in Norway and in Scotland. Topics like integration, place and belonging will be emphasized and discussed through interviews and theory on the different matters. I am exploring how cultural activities can be used as an integration tool in the respective communities. Secondly, I am looking at what migrant workers think about the different types of cultural activities available in their area. Examples of cultural activities could be participating in events at the Library, sports activities, art and crafts workshops or volunteering to mention some.

This research project is approved by the Norwegian Data Protection Act Services for Social science Research (Personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste), with the given research project number 30835. By Norwegian law, all research approved by the Personal Information Act (Personopplysningsloven) has to inform that the participation interviews is voluntarily and you are free to withdraw from this research project at any time during or after your interview without no further explanation.

Your views and information given will as far as possible not be identified with You. If there is any doubt concerning personal recognition in the final text draft, You will be offered to read through these text passages in the manuscript.

Vedlegg 1:1

Your data information will be safely stored according to the Norwegian Personal Information Act guidelines (Personverneombudets retningslinjer) and this information will only be available to me, Anita Orheim. In the summer 2014 all sensitive material that is securely stored will be made anonymous and recorded material will be deleted.

If you have any further questions regarding my project, please do not hesitate to contact me or my guidance tutor Ragnhild Sjurseike (see attached contact details). The questions I would like to ask You and the ESOL pupils is attached in this letter on page 3.

If You would like to contribute with an interview you can sign the declaration on page 4 of this letter and return it to me during our meeting.

Kind regards

Anita Orheim

Master student in Arts and Culture Studies,

The University of Stavanger,

Norway.

Anonymous Protection Declaration Form

Name:

Address:

Postal Code:

Place:

Consent declaration:

I have understood and read the information and terms regarding participation in the research project *Migrant Workers encounter with the Rural Community*, and I hereby wish to contribute anonymously with an interview. I understand that I am free to withdraw from this research project at any time during or after my interview, without no further explanation. I am also aware that sensitive material connected to me is securely stored and will be deleted in 2014.

Signature ..... Date..... Tel. Nb. ....

Intervjuspørsmål til informantene i begge kommuner

Spørsmål 1: Hvilke kulturelle aktiviteter og tilbud benytter du deg av i lokalsamfunnet?

Spørsmål 2: Hva skal til for at du ønsker å bruke kulturelle aktiviteter og tilbud i kommunen?

Spørsmål 3: Hvilke kulturelle aktiviteter og tilbud kan du nevne som positive?

Spørsmål 4: Hvilke kulturelle aktiviteter og tilbud føler du ikke for å bruke og hvorfor?

Spørsmål 5: Hvilke kulturelle aktiviteter og tilbud savner du der du bor?

Spørsmål 6: Hva kan lokalsamfunnet gjøre slik at du og andre innvandere skal føle seg integrert og føle en tilhørighet til stedet?

Spørsmål 7: Hva tenker du om rollen til kulturelle aktiviteter og tilbudene på stedet i forhold til integrering og det å føle at en hører til her?

Spørsmål 8: Bidrar du selv eller andre innvandere i å skape kulturelle aktiviteter og tilbud i lokalmiljøet?

Spørsmål 9: Finnes her kulturelle aktiviteter eller tilbud startet av andre innvandere?

Spørsmål 10: Hvem inviterer deg til kulturelle aktiviteter og tilbud her i kommunen?

Spørsmål 11: Hvilken tilhørighet føler du til stedet du bor på?

Spørsmål 12: Hvordan tror du integreringsprosessen er for nye innvandere som kommer hit i dag? Er det lettere eller vanskeligere for innvandrere som kommer nå enn før? Forklar.

Intervjuspørsmål til nøkkelinformantene i begge kommunene

Spørsmål 1: Hvordan bruker etaten kultur aktiviteter og tilbud for å integrere innvandrere?

Spørsmål 2: Forklar om pågående integreringsprosjekter og tidligere prosjekter.

Spørsmål 3: Hvilken betydning har disse for arbeidsinnvandrere og andre innvandrere?

Spørsmål 4: Hvem deltar? Hvilke land og verdensdeler representerer de?

Spørsmål 5: Er de som deltar arbeidsinnvandrere eller asylsøkere?

Spørsmål 6: Hvem er hovedsaklig representert på kulturelle aktiviteter? Damer eller menn?

Spørsmål 7: Hva kan være årsaken til det?

Spørsmål 8: Hvilke (hvis noen) utfordringer i forhold til integrering og tilhørighet opplever etaten i forhold til sitt arbeid med arbeidsinnvandrere og andre innvandrere i kommunen?

Spørsmål 9: Hva er utfordringene og eventuelle barrierer i forhold til overnevnte og har etaten gjort noe for å overkomme disse utfordringene?

Spørsmål 10: Hva annet ønsker etaten å gjøre i fremtiden for å overkomme utfordringene? (ønsker om fremtidige planer, utbedringer, nye prosjekter og så videre).

Nasjonale kulturstrategier i Skottland

Vedlegg 2

Innhold:

Vedlegg 2:1: Cultural Connections.

Vedlegg 2:2: Scottish Book Trust: Book Bug.

Vedlegg 2:3 Family ESOL.

Cultural Connections Pilot project

Det kulturelle utvekslingsprosjektet Cultural Connections ble utviklet i den skotske regionen Strathearn i kommunene Perth og Kinross Council i Skottland. Dette er et pilotprosjekt som ble utprøvd i fire måneder i 2012. Kommunene arbeider nå med å videreutvikle prosjektet for at det skal bli et langvarig og regelmessig tilbud i kommunene. I begynnelsen av januar 2013 ble resultatet offentliggjort og ulike kommuner i Skottland har i løpet av 2013 begynt å implementere prosjektet siden har vært svært vellykket.

Her blir innvandrerne kjent med lokalbefolkningen gjennom ulike aktiviteter som dans, matlaging, sang og tradisjonelle skotske leker og spill. Målet for Cultural Connection er å styrke språkkunnskaper, kommunikasjon og selvtillit samtidig som en bryter ned fremmedfrykt og barrierer mellom menneskene i lokalsamfunnet. Voksenopplæringen i den skotske kommunen nevner i intervjuene at de vil satse på å bruke Cultural Connections i samband med sine ESOL elever. Bildene i vedlegget hører til original dokumentet som ligger på Stratherns hjemmeside og er gjengitt med samtykke fra kommunen.

Lenke til original digital utgave av vedlegget om Cultural Connections:

<http://esolsig.files.wordpress.com/2013/01/cultural-connections-in-strathearn.pdf>

(Lenken er lastet ned: 19.02.2014)

Cultural Connections in Strathearn

Cultural Connections is a local project designed and developed to provide opportunities for people from different cultural backgrounds in the Strathearn area to get to know each other, to learn and improve their skills and to share experiences.

We work in Community Learning and Development (CLD) at Perth and Kinross Council. Carol Goodey is an Adult Literacies & ESOL Worker and Pam Armstrong is a Community Learning & Development Worker. We are both based in Strathearn – a large rural area in western Perthshire, Scotland.

For a number of years, people from around the world have been moving to the area. Some have been accessing ESOL (English for Speakers of Other Languages) learning provided by the Community Learning and Development team, with their goals being to become more confident using English and to become active community members. While their English was improving by taking part in the ESOL groups, the learners still identified barriers to getting to know people in social situations. These barriers included confidence and language proficiency but also perceived cultural differences along with some negative stereotyping. The members of the wider community were expressing similar concerns, as well as uneasiness in dealing effectively with people with different cultural experiences and backgrounds. These issues were keeping people apart.

We decided to work in partnership to bring people together. Through the Cultural Connections project, we hoped to promote social inclusion and increase awareness of different people's abilities, backgrounds and beliefs to develop a more vibrant community. We wanted to provide opportunities for people to increase their confidence in communicating with speakers of other languages and for ESOL learners to improve their ability to use English in the community and to get to know other community members.

Underpinning this project were the principles of the Adult ESOL Strategy for Scotland which promote inclusion and diversity along with quality, achievement and progression. Language learning provision in ESOL groups helps to support people to become more involved in Scottish society but it is often not sufficient.

These principles are also reflected in the Scottish Curriculum for Excellence and the Delivering Change document both of which provide frameworks to support the whole community to become confident individuals, successful learners, responsible citizens and effective contributors. Without supporting the whole community, the barriers to integration, inclusion and community cohesion remain.

Over the course of four months, we organised four events – a Ceilidh, a World Food Night, a Singing Workshop and a Beetle Drive. Each of the events was designed to reduce barriers and to maximise participation. They were also the first stage in an on-going process of developing and supporting a more vibrant and inclusive community.

The ceilidh launched Cultural Connections, bringing different members of the community together in a welcoming, supportive, and non-judgemental environment. We made sure that there were people who knew the ceilidh dances well and could guide others – not only people from other countries but also those who had not

yet had the opportunity to learn ceilidh dancing. This meant that if people couldn't understand the instructions they could still participate, while others had the chance to use their skills and experience to support and lead others. Many ceilidh dances require people to change partners and so it was ideal for a first event. The ceilidh created an environment which allowed people to have a good time with people with different experiences, abilities, backgrounds and beliefs.

Following feedback from ceilidh participants, it was decided to organise a World Food Night in support of Refugee Action.

Not only did this give the participants a chance to come together and try foods from around the world but also to share their recipes and be part of creating the Cultural Connections Recipe Book and to raise money for refugee action. There were more opportunities for people to use and develop their English in the community.

In the ESOL groups, we prepared for it by thinking about what kinds of questions people might ask them, what they would say, and what they could ask to start or continue conversation thus increasing their confidence and abilities to interact with new people.

To further encourage interaction and participation, there were “conversation coasters” around the table - cards with questions to prompt discussion. A laminated outline of countries of the world was also circulated so that everyone could put themselves on the map!

The Singing Workshop saw the start of participants getting more involved. One of the people who had attended the ceilidh offered to run a singing workshop, teaching other participants Scottish and Gaelic songs. While the Scottish songs allowed people from other regions to learn more about the culture they are now living in, the Gaelic was a great equalizer as it was new to most – not just speakers of other languages. Even though the songs were in Scots and Gaelic, one man from Spain said that participating was a great way to learn English!

The final event was a beetle drive – a social game popular in villages and schools around

Scotland. It's very visual and, again, not much language is required to be able to take part. Using pictures, the game was explained to everyone. Again, we had people on hand to make sure those who don't yet speak a lot of English were clear about what to do from the beginning. People started the game with people they were most comfortable with. However, when someone won the round, the person with the

highest score at each table moved clockwise to the next table while the person with the lowest score moved in the other direction. So as the game progressed, people mixed, strengthening relationships that had started to build in previous events as well as continuing to meet new people. All ages enjoyed playing the game!

A wide diversity of people attended the events - people of different ages, backgrounds, beliefs and abilities. Participants were from Spain, Romania, Bulgaria, Italy, Czech Republic, Poland, India, Bangladesh, the Philippines, as well as the UK, Ireland and the US.

The feedback was very positive. Following the ceilidh, a Polish woman said how she had “been waiting for this evening for four years.” A man who has recently moved to Scotland from England said it was an “excellent project, helping bring the community together” and that he has learnt more in the Cultural Connections events than he has for years. Many of the Scottish participants have said that they have enjoyed meeting and getting to know new people from different backgrounds and trying new things.

The project has been supported by the local Minority Ethnic Access Development (MEAD) organisation who described the project as a “great initiative” and said that it had “encouraged many members of the minority ethnic communities to get out of their homes and join the local community.”

The events were felt to be a great way to foster community integration and community spirit. People have reported changing their perception of people from other countries, realising they are more alike than different. Similarly people have said they feel more confident talking to speakers of other languages and vice versa. Whereas before, people have worried about communication breakdown, they are now more confident interacting with people whose English language is still improving. People from other countries have had the opportunity to use what they have learned and are less worried about mixing with people in an English speaking environment and they have had more opportunities to do just that.

Following this successful pilot, we are now moving to the next stage of developing a more sustainable long-term project. We will continue to organise similar engagement events as described here but, following suggestions and requests from participants, we will work with them to develop regular and on-going provision such as an international coffee morning and sports groups. We will also involve a wider range of cultures in the events, valuing the diversity of our community and providing further opportunities for people to learn from, about and with each other.

Many ESOL learners want to improve their English to become more active members of the wider community. With this project, they are able to improve their English *while* becoming more involved, increasing their confidence, their sense of belonging and their opportunities for integration and language development.

Carol Goodey – Adult Literacies & ESOL Worker – cgoodey@pkc.gov.uk

Pam Armstrong – Community Learning and Development Worker (Youth Services) –
parmstrong@pkc.gov.uk

Further information:

Adult ESOL Strategy for Scotland – <http://www.esolscotland.com/adultesolstrategy.cfm>

Curriculum for Excellence - <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum>

Delivering Change - <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/1046/0061097.pdf>

(Alle tre lenkene er lastet ned:19.02.2014)

Scottish Book Trust og Book Bug klasser

Kommunen i Skottland har beskrevet mye om hvordan Book Bug klassene fungerer. Hjemmesiden til Scottish Book Trust viser hvordan Book Bug klassene er organisert. Vedlagt finnes to korte videoer som viser aktivitetene i klassene.

Den første videoen er av foreldre og barn i samspill på Book Bug klassene, og deres tilbakemeldinger om hva tilbudet betyr for dem og barna. Den andre videoen omhandler akademiske begrunnelser og fordelene foreldre og barn får av å delta på Book Bug klasser:

Video 1: <http://www.scottishbooktrust.com/node/109525>

Video 2: <http://www.scottishbooktrust.com/podcasts/video/bookbug-launch-film>

(Begge lenkene er lastet ned:19.02.2014)

Family ESOL

Dette er generell informasjon om Family ESOL, gitt av den skotske kommunen. Videolinken er fra Stirling i Skottland, som er en annen kommune som bruker Family ESOL.

Video av Family ESOL klasse i Sterling: <http://www.youtube.com/watch?v=PlvZNZLMKS8>

(Lenken er lest: 19.02.2014)

An ESOL course for any non-English speaking parents and their children

Topics include – survival English, health, the law, places to visit, schools and education in Scotland, credit unions, drugs awareness and input from other service providers in the area plus anything the parents ask for.

First half session, parents and children work together. Some sessions involve delivery by other agencies e.g. Countryside rangers, Ghost Walk, Fire Brigade, etc. Visits to places of local interest are also arranged.

Second half, the children have fun with one tutor; e.g. arts and crafts, playground games. Older children can get help with their homework.

- Parents work with another tutor in a mix of help/advice
- Workshops and further language development.
- Actual content of sessions is decided through discussion and negotiation with all participants both parents and children.
- Crèche is provided for children too young to take part in the group sessions.